

SZAKDOLGOZAT

Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása

Készítette:

Dr. Kovács Gyula

ELTE JTI Gazdasági Büntetőjogi

Szakjogász-képzés

Konzulens:

Dr. Varga Zoltán

2008

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	2
ELŐSZÓ.....	5
BEVEZETÉS.....	7
1. A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT).....	7
2. A hamisítás elleni nemzeti stratégia (HENS).....	8
3. A hamisítás gazdasági-társadalmi hatásai.....	10
I. SZERZŐI VAGY SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ BŰNCSELEKMÉNYEKRŐL ÁLTALÁBAN.....	12
1.1. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A. §).....	12
1.2. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása (Btk. 329/B. §).....	14
1.3. Jogkezelés adat meghamisítása (Btk. 329/C. §).....	15
II. SZERZŐI VAGY SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ BŰNCSELEKMÉNYEK A SZÁMOK TÜKRÉBEN.....	17
2.1. Az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika (ENYÜBS) adatai.....	17
2.2. Háttér statisztikai adatok a szellemi tulajdonjogi jogsértésekről.....	18
2.3. Egy internetes közvélemény kutatás eredménye.....	19
III. A BIZONYÍTÁS.....	22
3.1. A büntetőeljárásbeli bizonyítás egyes kérdései.....	22
3.1.1. A bizonyítás fogalma, célja és feladata.....	22
3.1.2. A bizonyítás folyamata.....	24
3.1.3. A bizonyítási cselekmények és a bizonyítás alanyai.....	24
3.1.4. A bizonyítás tárgyának fogalma.....	24
3.2. A felderítés és a bizonyítás specifikumai.....	25
3.2.1. A felderítés meghatározása.....	26
3.2.2. A bizonyítás meghatározása.....	27
3.2.3. A felderítés és a bizonyítás egysége.....	27
3.3. A bizonyítás tárgya.....	28
3.3.1. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/A. § alapesetében.....	28
3.3.2. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/A. § minősített eseteiben.....	29
3.3.3. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/B. § alapeseteiben.....	29
3.3.4. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/B. § minősített eseteiben.....	30
3.3.5. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/C. § esetében.....	31
3.4. Szemelvények utóbbi időszak jogalkalmazói (bírói) gyakorlatából.....	31
IV. A NYOMOZÁS MEGINDÍTÁSÁNAK ALAPJA ÉS A BŰNCSELEKMÉNY TUDOMÁSRA JUTÁSÁNAK MÓDJAI.....	34
4.1. A büntetőeljárás (nyomozás) megindításának alapja.....	34
4.2. A bűncselekmény tudomásra jutásának módjai.....	34
4.2.1. A sértett vagy más — sértettnek nem minősülő — természetes és jogi személy feljelentése, bejelentése.....	35
4.2.3. Tudomásra jutás egyéb módon.....	35
V. A FELJELENTÉSSEL, BEJELENTÉSSEL KAPCSOLATOS INTÉZKEDÉSEK.....	36
5.1. A feljelentéssel, bejelentéssel kapcsolatos eljárásjogi szabályok.....	36

5.2. A feljelentés, bejelentés fogadása (panaszfelvétel) és a sértett kihallgatása.....	37
5.2.1. A feljelentés, bejelentés fogadásának (panaszfelvétel) általános szabályai	38
5.2.2. A sértett természetes személy vagy jogi személy kihallgatása	38
5.2.3. Más — sértettnek nem minősülő — természetes és jogi személy kihallgatása	41
5.3. Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények.....	42
5.3.1. Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények eljárásjogi szabályozása	42
5.3.2. Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények végrehajtása	43
VI. A HELYSZÍNI SZEMLE	48
6.1. A helyszíni szemléről általában.....	48
6.2. A helyszíni szemle végrehajtása.....	48
6.2.1. Statikus szakasz	49
6.2.2. Dinamikus szakasz	49
6.3. A helyszíni szemle eredményének rögzítése	50
6.3.1. A jegyzőkönyv.....	50
6.3.2. A helyszínvázlat és a helyszínrajz	50
6.3.3. A képi rögzítés.....	51
6.3.4. A tárgyi bizonyítási eszközök rögzítése	51
6.3.5. A nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályai	52
VII. A HÁZKUTATÁS	53
7.1. A házkutatásról általában	53
7.2. A házkutatás végrehajtása	53
7.3. A házkutatás eredményének rögzítése.....	54
7.4. Számítástechnikai rendszer vagy ilyen rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozók átvizsgálásával és lefoglalásával kapcsolatos különös szabályok	55
7.4.1. Számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés	55
7.4.2. Számítástechnikai eszköz mint nyomhordozó	58
7.4.3. Számítástechnikai eszközről történő adatrögzítés	59
7.4.4. A házkutatás végrehajtásával kapcsolatos különös szabályok.....	61
VIII. A SZAKÉRTŐI TEVÉKENYSÉG	63
8.1. A szakértői tevékenységről általában	63
8.1.1. A szakértő alkalmazása	63
8.1.2. A szakértő.....	64
8.1.3. A szakértői vizsgálat.....	64
8.1.4. A szakvélemény előterjesztése	65
8.2. A szakértő alkalmazása szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása során.....	65
8.2.1. A szakértő kirendelése.....	66
8.2.2. A szakértőnek feltehető kérdések	67
8.3. A tárgyi adatforrások.....	69
8.3.1. A tárgyi bizonyítási eszközök.....	69
8.3.2. Az okiratok, iratok.....	70
IX. AZ ÜGYNEVEZETT SZOFTVERBŰNÖZÉS (SZÁMÍTÁSTECHNIKAI KÖRNYEZETBEN MEGVALÓSULÓ BŰNCSELEKMÉNYEK).....	71
9.1. Szoftverjogi alapfogalmak	71
9.1.1. Szoftver licence-szerződés.....	71
9.1.2. A jogosulatlan másolás.....	72
9.1.3. Az illegális szoftverhasználat	72
9.2. Az interneten keresztül elkövetett bűncselekmények, a fájlcsere.....	72
9.2.1. A bűncselekmény megvalósulása	73
9.2.2. A hatáskör és az illetékesség	74
9.2.3. Az elkövetők.....	75
9.2.4. A felderítés és bizonyítás érdekében szükséges cselekmények	76

BEFEJEZÉS.....	77
MELLÉKLETEK.....	79
A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények általános törvényi tényállási elemeinek vázlata	79
FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK	82
1. Felhasznált irodalom	82
2. Felhasznált dokumentumok.....	82
3. Felhasznált szoftverek.....	82
4. Felhasznált internetes adatbázis	83

ELŐSZÓ

A szakdolgozat témájának kiválasztásakor számos tényező motivált. Egyfelől az, hogy a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nem túl régen szerepelnek a Büntető Törvénykönyv¹ (a továbbiakban: Btk.) Különös Részének rendszerében (az első Szerzői és a szomszédos jogok megsértése címen 1993. május 15-től²), ezért az ilyen jellegű jogsértések nyomozásával foglalkozó szakirodalom — az úgynevezett klasszikus deliktumokhoz viszonyítva (pl. emberölés, lopás, stb.) — kevésbé kidolgozott. Másfelől pedig, hogy a Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszékének oktatójaként a kérdéses bűncselekmények nyomozásának oktatása a feladatkörömbé tartozik, valamint gyakorló bűnüldöző koromban sokszor foglalkoztam a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó deliktumok felderítésével és bizonyításával. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy ezekkel a jogsértésekkel okozott vagyoni hátrány — hosszú évek óta — többszörösen hatványozott mértékben meghaladja a különösen jelentős mértéket.³

A motivációs tényezőkből eredően a szakdolgozat elkészítésekor az a cél vezérelt, hogy a témában és a szakirodalomban való ismereteimről elfogadható módon számot adjak, illetve az ilyen jellegű bűncselekményeknek a nyomozását végzők munkájához segítséget nyújtsak. Munkámat tehát elsődlegesen szakdolgozatnak, másodlagosan pedig gyakorló jogalkalmazóknak (rendőröknek, illetve a Vám- és Pénzügyőrség munkatársainak, stb.) szántam. Mivel feltételeztem, hogy e bűncselekmények nyomozásával foglalkozók alapvető büntetőjogi, büntetőeljárás-jogi és kriminálisztikai ismeretekkel rendelkeznek, ezért a mű nem minden esetben tárgyalja kimerítő részletességgel az említett témákat, néhol előfordul, hogy csak a vonatkozó jogszabályhelyekre történik utalás.

Az adatgyűjtés, és a kutatás során — saját tapasztalataim mellett — majd' harminc művet és dokumentumot tanulmányoztam és használtam fel forrásként (szerénytelenül saját műveimből is merítettem), az internetes hivatkozások és szoftverek száma sem elhanyagolható, sőt internetes fórumokon és E-mailben is végeztem közvélemény-kutatást (figyelemreméltó válaszok születtek), valamint igénybe vettem az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika⁴ (a továbbiakban: ENYÜBS) adatait is. Konzultáltam, illetőleg személyes interjút készítettem az Audiovizuális Szerzői Jogokat Védő Közhasznú Alapítvány (ASVA)

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.)

² Beiktatta: 1993. évi XVII. törvény 72. §.

³ Btk. 138/A. § *e*) pontja.

⁴ 59/2007. (XII. 23.) IRM rendelet.

munkatársaival, valamint igazságügyi mozgóképgyártó és mozgóképterjesztő szakértőkkel. A tőlük kapott tájékoztatás az ismereteimet bővítette.

A szakdolgozat — amelyet igyekeztem a legjobb tudásom szerint elkészíteni — előszóval és bevezetéssel kezdődik, ezután kilenc fejezet következik, majd befejezéssel és mellékletekkel, illetve forrás- és irodalomjegyzékkel zárul.

A bevezetésben szó esik a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) megalakulásának körülményeiről, a hamisítás elleni nemzeti stratégiáról (HENS) és a hamisítás gazdasági-társadalmi hatásairól.

Az első rész a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekményekről szól általában: itt a három tényállás (Btk. 329/A–C. §) kodifikálásának rövid eseménytörténetét ismertetem, a második rész pedig e deliktumokat mutatja be a számok tükrében (ebben a részben kap helyet az internetes közvélemény-kutatás eredménye is). A harmadik rész a bizonyítás problematikáját veszi górcső alá, ahol a büntetőeljárásbeli bizonyítás egyes kérdéseit, valamint a felderítés és a bizonyítás specifikumait feszegetem. Beszélek továbbá a bizonyítás tárgyáról és az utóbbi esztendőik jogalkalmazói (bírói) gyakorlatáról is. A negyedik rész a nyomozás megindításának alapjával és a bűncselekmény tudomásra jutásának módjaival foglalkozik. Az ötödik rész a feljelentéssel, bejelentéssel kapcsolatos intézkedéseket taglalja, a hatodik rész a helyszíni szemle, a hetedik rész pedig a házkutatás szabályait ismerteti. A nyolcadik rész a szakértői tevékenységről szól: részleteiben a szakértői tevékenység általános szabályait, a szakértő alkalmazásával kapcsolatos tudnivalókat és a tárgyi adatforrásokat ismertetem. A kilencedik rész az úgynevezett szoftverbűnözés (számítástechnikai környezetben megvalósuló bűncselekmények) nyomozásának speciális szabályaiba enged betekintést. Itt szoftverjogi alapfogalmakról és az interneten keresztül elkövetett bűncselekményekről, praktikusán a fájlcsereletről lesz szó.

A befejezésben megkísérem meggyőzni konzulensemét, a bíráló bizottságot és nem utolsósorban — mintegy megnyugtatóképpen — saját magamat is, hogy a bevezetésben kitűzött célokat elfogadható szinten oldottam meg (ennyi egészséges önbizalom talán nem elvetendő).

A mellékletek a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények általános törvényi tényállási elemeinek vázlatait tartalmazzák, a forrás- és irodalomjegyzékben a felhasznált irodalmat, dokumentumokat, szoftvereket és internetes adatbázisokat tüntettem fel.

BEVEZETÉS

A bevezetésben a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) megalakulásának körülményeiről, a hamisítás elleni nemzeti stratégiáról (HENS) és általában a hamisítás gazdasági-társadalmi hatásairól lesz szó.

1. A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT)

A feketegazdaság elleni határozott és hatékony fellépés érdekében, az új rend programjának megvalósítása jegyében a Magyar Szabadalmi Hivatal elnöke és a „Új rend és szabadság” programért felelős kormánybiztos javaslatot tett a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) létrehozására a Kormány javaslattevő, véleményező és tanácsadói feladatokkal felruházott testületeként.⁵

2008. március 3-án, sajtótájékoztatón jelentették be a HENT megalakulását, amelynek elnöke Kondorosi Ferenc az „Új rend és szabadság” programért felelős kormánybiztos. A HENT létrehozásáról az „Új rend és szabadság” programért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól szóló 1074/2007. (X. 1.) Kormányhatározat módosításáról szóló 1002/2008. (I. 25.) Kormányhatározat rendelkezett. A HENT az eredményes, távlati célokat előmozdító együttműködés megvalósítására hivatott az állami szervek és a társadalmi, illetve gazdasági érdekképviselői szervezetek között a szellemi tulajdon védelme területén. A hamisítás ellen folytatott küzdelem elősegítésére a testület célzott lépéseket kezdeményez és tesz a szellemi tulajdonjogok megsértésének visszaszorítása érdekében, tevékenyen vesz részt a hamisítás elleni nemzeti stratégia kidolgozásában.

A testület elnökének reményei szerint a HENT működése a feketegazdaságot akár 30 százalékkal is csökkentheti az elkövetkezendő 5 év alatt. A kormánybiztos sajtótájékoztatón hangsúlyozta, hogy a feketegazdaság és a szellemi tulajdon megsértése ellen csak összefogással lehet fellépni, Magyarországon a feketegazdaságot érintő adatok nincsenek egy adatbázisba sűrítve. Tájékoztatása szerint a testület első feladata egy koncentrált és egységes adatbázis létrehozása, illetve egy olyan stratégia megalkotása, amely számos jogterületet érintő javaslatot fogalmaz meg. A testületben hat minisztérium, három hatóság, és tíz szakmai, érdekvédelmi szervezet vesz részt.⁶

⁵ Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/17012>

⁶ Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/17458>

A HENT feladat- és hatásköre az alábbiak szerint körvonalazódott: a kormánybiztos vezetésével, az igazságügyi és rendészeti miniszterrel és a feladatkörükben érintett más központi államigazgatási szervek vezetőivel együttműködve

- a) kidolgozza a hamisítás elleni nemzeti stratégiát és az ahhoz kapcsolódó — eredmény-mutatószámokkal kiegészített — intézkedési tervet, összehangolja azok végrehajtását;
- b) közreműködik a hamisítás elleni cselekvési tervek kidolgozásában, támogatja e cselekvési tervek végrehajtását;
- c) tudatosságnövelő, felvilágosító programokat, kampányokat kezdeményez, figyelemmel kíséri végrehajtásukat;
- d) közreműködik a hamisítás elleni fellépésben közreműködő rendészeti és igazságügyi szervek alkalmazottainak továbbképzésében;
- e) javaslatokat tesz a feladatkörrel rendelkező miniszternek a szellemi tulajdonjogok érvényesítését szolgáló jogszabály-alkotási és szabályozási tevékenységre.⁷

2. A hamisítás elleni nemzeti stratégia (HENS)

A HENT 2008. június 30-áig kidolgozta a hamisítás elleni nemzeti stratégiát, amely 2010-ig határozza meg a szellemi tulajdonvédelemmel kapcsolatos cselekvési irányokat. A stratégia céljai között szerepel, hogy összegyűjtse a hamisítással összefüggő jogsértésekre vonatkozó statisztikai adatokat és egy nyilvános adatbázist hozzon létre. A HENT különös figyelmet fordít az élelmiszeriparra, a gyógyszeriparra és a kreatív iparágakra, mert ezeken a területeken a jogsértések súlya és mértéke azonnali intézkedést sürget. Magyarországon az elmúlt tíz évben esetenként több tíz millió, gyakran több száz millió forint értékben került a kereskedelembé hamis áru. A legjelentősebb magyarországi ipari befektetőket tömörítő magyar európai üzleti tanács (HEBC) 2006-os jelentése szerint a szürkegazdaság nagysága eléri a GDP 15–20 százalékát.⁸

A stratégia

- meghatározza a szellemi tulajdonjogok megsértése elleni fellépés fő pilléreit és cselekvési irányait;
- meghatározza eszközrendszerét;
- megállapítja a végrehajtásának monitorozására és hatékonyságvizsgálatára vonatkozó szempontokat;

⁷ 1074/2007. (X. 1.) Kormányhatározat 2/A. pontja és 2/B. pont a) alpontja.

⁸ Forrás: <http://www.sg.hu/printer.php?cid=60342>

- a 2010-ig terjedő időszakra intézkedési tervet állapít meg az egyes intézkedések, azok felölősei és az intézkedésekhez rendelt indikátorok meghatározásával.

A stratégia három fő pillére, amelyek köré az egyes cselekvési irányok és intézkedések csoportosulnak, a következők:

1. statisztika,
2. tudatosságnövelés,
3. jogérvényesítés.

Statisztika: a hamisítással összefüggő jogsértésekre vonatkozó statisztikai adatok összegyűjtése, a statisztikai adatgyűjtés és -értékelés módszertanának kidolgozása, egy mindenki számára hozzáférhető és megfelelően strukturált adatbázis összeállítása, valamint a hamisítások gazdasági következményeinek számbavételére vonatkozó eljárások kidolgozása. A hamisításra vonatkozó statisztikai adatok rendszerbe foglalása biztosítja a valós állapot felmérését, megalapozza az indikátorok rögzítését, valamint segítséget nyújthat ahhoz, hogy Magyarország eleget tegyen a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben előírt — az irányelv transzpozíciójának hatásait bemutató — jelentéstételi kötelezettségeinek, továbbá, hogy makroszinten felmérhesse a hamisítások gazdaságra gyakorolt következményeit.

Tudatosságnövelés: a szellemi tulajdon védelmével és a jogérvényesítéssel kapcsolatos tudatosságnövelő és szemléletformáló intézkedések kezdeményezése és végrehajtása. Ezzel összefüggésben biztosítani kell a jogérvényesítésben közreműködő állami szervek — így különösen a rendészeti és igazságügyi szervek — munkatársainak célzott továbbképzését, továbbá ki kell dolgozni, illetve folytatni kell egyes érintett társadalmi célcsoportoknak, így különösen a kis- és középvállalkozásoknak, a fogyasztóknak és a fiataloknak szóló információs és oktatási programokat, kampányokat.

Jogérvényesítés: a jogérvényesítéssel összefüggő jogszabályi környezet és a jogalkalmazás kérdéseinek, valamint a jogosultakat segítő intézkedéseknek és eszközöknek az áttekintése, a szükséges módosítások, illetve új eszközök és intézkedések kezdeményezése. A jogérvényesítés megfelelő jogszabályi háttérnek biztosítása mellett gondoskodni kell arról, hogy a jogérvényesítéssel összefüggő hazai joggyakorlat is olyan irányban fejlődjön tovább, amely a jogosultak érdekeinek minél hatékonyabb védelmét szolgálja. Olyan támogató intézkedéseket kell kezdeményezni, amelyek a potenciális jogi lehetőségeken túlmenően ténylegesen is olyan helyzetbe hozzák a jogosultakat, hogy jogaiknak a jogsértőkkel szemben érvényt tudjanak szerezni

A stratégia e három pillérén kívül — egyrészt az e területeken fellépő hamisítás lehetséges társadalmi-egészségügyi következményei, másrészt pedig a hamisítási tevékenység e területen tapasztalható intenzitása miatt — a következő három iparág kap kiemelt figyelmet a stratégiában:

1. Élelmiszeripar;
2. Gyógyászati készítmények, növényvédő szerek iparága;
3. Kreatív és informatikai iparágak.

A stratégiához a *függelék*ben elhelyezett helyzetelemzés kapcsolódik. E helyzetelemzés

- bemutatja a szellemi tulajdonjogok érvényesítésének hazai jogi és intézményi háttérét;
- helyzetképet ad a szellemi tulajdonjogok megsértésének hazai jellemzőiről és a jogsértések hatásairól;
- ismerteti a szellemi tulajdonjogok megsértése elleni nemzetközi fellépés tapasztalatait.⁹

⁹ Forrás: az „Új rend és szabadság” programért felelős kormánybiztos, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a Magyar Szabadalmi Hivatal előterjesztése a 2008–2100. évekre szóló Hamisítás Elleni Nemzeti Stratégiáról (tervezet, 2008. május 30-i állapot).

3. A hamisítás gazdasági-társadalmi hatásai

A hamisítás gazdasági-társadalmi hatásairól a következő összefoglaló nyújt átfogó képet, amely a hatásterületet és a fontosabb hatásokat ismereti.

➤ A jogosultra gyakorolt hatások

Értékesítés volumene: a jogsértő termékek miatt csökken a jogtisztá termékek értékesítésének volumene. (A hamisított termékek elvonják a fizetőképes keresletet a jogtisztá termékek elől a piacon.)

Árak: alacsonyabb árak a másodlagos piacon és/vagy hasonló termékek növekvő termelése árcsökkenésre irányuló nyomást okoz az elsődleges piacon.

Költségek: a hamisítás és a kalóztevékenység felderítése, a tudatosságnövelő kampányok, a jogi eljárások, a kalózzellenes csomagolás és elosztás megnövelik a jogosultak költségeit.

Márka és márkaérték: az elsődleges piacon a hamisítás negatív hatást gyakorolhat a márkára, mivel a hamisított termék minősége általában átlagon aluli; a márka felhígítása csökkentheti a márka kelendőségét.

Cégszintű innováció: a gyenge szellemitulajdon-védelem negatívan hat a K+F befektetésekre.

➤ A fogyasztóra gyakorolt hatások

Minőség: a hamisítás és a kalózkodás tárgyát képező termékek gyakran gyenge, átlagon aluli minőségűek.

Árak: a hamisítás és a kalózkodás tárgyát képező termékek ára a másodlagos piacon általában az eredeti cikkek áránál alacsonyabb.

Egészség, biztonság: a hamisított termékek gyakran gyenge minőségűek, és ez bizonyos termék kategóriák (pl. gyógyszerek, élelmiszerek) esetében komoly egészségügyi kockázatot jelenthet.

➤ Kormányzatra gyakorolt hatások

Bevételek: a legtöbb esetben a hamisítás és a kalóztevékenység rejtett, valamint tilalmas volta miatt adóbevétel-kiesést is okoz, ami miatt csökkenhet az állami pénzügyi erőforrások nagysága.

➤ Társadalmi-gazdasági hatások

Növekedés és kereskedelem: a vállalati innováció alacsonyabb szintje a gazdasági növekedés lassulását idézheti elő, aminek következtében csökken a jólét. A szellemi tulajdonjogok megsértésének összesített hatása a növekedésre és a kereskedelemre bizonytalan.

Foglalkoztatottság: a hamisítás és a kalózkodás eredménye lehet a foglalkoztatottság eltolódása a szellemi tulajdonjog jogosultja által fenntartott munkahelyekről más, feltehetően bizonytalanabb munkahelyekre.

Bűnözés: a hamisítás és a kalózkodás magas jövedelmezőségi szintje, valamint e tevékenységek szervezett bűnözéssel való erős összefonódása előmozdítja a bűnözést és a korrupciót.

Fejlődő gazdaságok: a fejlett országok jogosultjai szellemi tulajdonjogának megsértése elősegítheti ugyan a gazdasági aktivitást és fejlődést, de az ebből adódó előnyöket ellensúlyozza a közvetlen külföldi befektetések alacsonyabb volumene, a külföldi technológia-transzfer mérséklődése és a kereskedelmi partnerekkel való konfliktusok növekedése.

A legjelentősebb magyarországi ipari befektetőket tömörítő Magyar Európai Üzleti Tanács (HEBC) 2006. évi jelentése szerint a szürkegazdaság nagysága eléri a GDP 15–20%-át. Számos területre kiterjed, így többek között a szellemi tulajdon elleni bűncselekményekre (szerzői jogokat, illetve védjegy- és szabadalmi jogokat sértő bűncselekmények), vám- és jövedéki bűncselekményekre (termékhamisítás, csempészet). Ékes példaként szolgál erre a dohánypiac, ahol 20%, illetve a parfümpiac, ahol 50% a hamis termékek aránya, de szinte nincs olyan iparág, amely ne szenvedne az illegális gazdaságtól mint versenytárstól (szoftveripar, elektronika, járműipar, könnyűipar, gyógyszeripar).

Az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmi képviselőjének hivatala (a továbbiakban: USTR) évente készít jelentést a kereskedelmi partnereknek minősülő országok (köztük Magyarország) szellemi tulajdonvédelmi helyzetéről (Special 301 Report); a kereskedelmi kapcsolatok tekintetében a szellemi tulajdonjogok megsértésében élen járó országokról pedig — rövid értékelésekkel ellátott — listákat vezet. Az úgynevezett Priority Watch List-re a szellemi tulajdon védelmével, az ezzel összefüggő jogérvényesítéssel és a piacra jutással kapcsolatosan — az USTR megítélése szerint — súlyos hiányosságokkal küzdő országok kerülnek, a Watch List pedig a problémás, de a Priority Watch List-re nem kerülő országok jegyzéke.

Magyarország évek óta — így 2007-ben is — szerepel az úgynevezett megfigyelni kívánt országok listáján (Watch List), többek között Kanadával, Olaszországgal, Lengyelországgal, Litvániával, Romániával egyetemben. A legfrissebb jelentés Magyarország esetében az internetes szerzői jogsértéseket, a gyenge bírósági jogérvényesítési hatékonyságot (elhúzódó eljárások, enyhe ítéletek) és a határellenőrzés hiányosságait emeli ki. Mindemellett a jelentés tartalmazza azt is, hogy „a szellemi tulajdonjogokkal összefüggő problémák tekintetében az Egyesült Államok tárcaközi operatív testület (Inter-Ministerial Task Force) felállítását ajánlja Magyarországnak, amelyben a kormányzati képviselők és magánszektor képviselői egyaránt részt vesznek.”

A USTR részére is javaslatot tevő amerikai egyesült államokbeli szerzői jogi érdek-képviselői szervezet, az International Intellectual Property Alliance (IIPA) adatai szerint a szerzői jogok megsértése hazánkban a szoftver-, a film-, a lemezipar és a könyvkiadás területén bontakozott ki a legerőteljesebben. A 2007 elején közreadott 2006. évi jelentés szerint a magyar üzletiszoftver-piac 42%-át, a szórakoztatószoftver-piac 40%-át és a lemezpiac 35%-át kalóztermékek tették ki. A jelentés a filmpiac tekintetében nem tartalmazott 2006-os adatot; a 2005. évben a kalózfilmek aránya 73% volt. A jelentés a hamisításból származó kereskedelmi veszteséget (bevétel-elmaradást) 2005-ben 173 millió US dollárra, 2006-ban pedig — a filmekre és szórakoztató szoftvekre vonatkozó mennyiségi adatok nélkül — 78 millió US dollárra becsülte.

Az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Közcélú Alapítvány (ASVA) közlése szerint a filmipar az elmúlt évben 6 milliárd Ft bevételtől esett el a kalóztevékenység következtében, ami a nettó forgalom 20%-át teszi ki. Az egy főre vetített „vesztésglistán” Magyarország — Franciaország, Spanyolország és Nagy-Britannia után — a negyedik helyet foglalta el. A jogvédő szervezetek szerint Magyarországon tízből kilenc letöltés illegális, illetve tíz DVD-ből hét nem eredeti. A magyarországi jogvédő szervezetek becslése szerint a szerzői jog megsértése miatt az érintett iparágakban évente nagyságrendileg 100 milliárd Ft kár éri az országot.

I. SZERZŐI VAGY SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ BŰNCSELEKMÉNYEK- RŐL ÁLTALÁBAN

Ebben a fejezetben a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A. §), a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedések kijátszása (Btk. 329/B. §) és a jogkezelési adat meghamisítása (Btk. 329/C. §) bűncselekményekről lesz szó általában: itt a három tényállás kodifikálásának rövid eseménytörténetét ismertetem.

1.1. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A. §)

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének tényállását a Btk. 329/A. §-a szabályozza. E deliktum a Btk. Különös Részében, a XVIII. fejezetben (A vagyon elleni bűncselekmények) foglal helyet.

A tényállást — 1993. május 15-ei hatállyal — a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 72. §-a iktatta a Btk. rendszerébe, *Szerzői és a szomszédos jogok megsértése* alcímmel. A kodifikáció indoka a törvényhelyhez fűzött részletes indokolás alapján az volt, hogy az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV. 14.) Kormányrendelet 165. §-a szerinti *Szerzői művek jogosulatlan használata* szabálysértésének tényállása nem fogta át mindazokat a szerzői jogot sértő magatartásokat, amelyek szankcionálása indokolt volt, valamint a szabálysértés elkövetőjével szemben kilátásba helyezett jogkövetkezmény sem volt alkalmas a szerzői jog megsértésétől való visszatartásra. (A Kormányrendeletet 2000. február 29-ig volt hatályban.) A miniszteri indokolás értelmében a bűncselekmény jogi tárgya az irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás, az előadóművészi teljesítmény, a hangfelvétel, a rádió vagy a televízió műsora.

A tényállás szövegét először a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 93. § (2) bekezdése változtatta meg azzal, hogy az (5) bekezdést — 1999. március 1-től — hatályon kívül helyezte. [A hatályon kívül helyezett (5) bekezdés szerint a szerzői és szomszédos jogok megsértése esetén el kellett kobozni azt az elkövető tulajdonában lévő dolgot, amelyre a bűncselekményt elkövették. Az elkobzásnak akkor is helye volt, ha a dolog nem az elkövető tulajdona, de a tulajdonos a bűncselekmény elkövetéséről előzetesen tudott.]

A következő változtatást a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1999. évi CXX. törvény 36. §-a léptette életbe, 2000. március 1-ei hatállyal. A hivatkozott törvényhely a tényál-

lás elnevezését *Szerzői vagy szomszédos jogok megsértésére* változtatta. A módosítás következtében a Btk. 329/A. § (1) bekezdése a bűncselekmény vétségi alakzatát határozta meg. Az elkövetési magatartás a szerzői jog vagyoni hátrányt okozó megsértése volt. A módosító törvény — egyebek mellett — pontosította az előadóművész előadóművészi teljesítményén meghatározást, illetve beiktatta a film előállítójának a teljesítményén fennálló joga megsértésére, valamint — a vagyoni hátrány okozása mellett — a haszonszerzés végett való elkövetésre utalást. Megjegyzendő, hogy a törvény 35. és 37–39. §-a módosította a *Bitorlást* (Btk. 329. §), valamint beiktatta a Btk. rendszerébe a *Szerzői vagy szomszédos jog védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása* (Btk. 329/B. §), a *Jogkezelési adat meghamisítása* (Btk. 329/C. §), valamint az *Iparjogvédelmi jogok megsértése* (Btk. 329/D.§) tényállásait.

A bűncselekmény szövegét ezt követően a Btk. módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 74. §-a módosította, amely 2002. április 1-től lépett hatályba. A törvény a Btk. 329/A. § elnevezését ismét megváltoztatta. Az új alcím: *Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése*. A törvényhelyhez fűzött részletes indokolás szerint az adatbázisra vonatkozó szerzői jogok, illetve az adatbázishoz kapcsolódó adatbázis-előállítói jogok átfogó szabályozása érdekében szükségessé vált az Szjt. módosítása. Erre tekintettel változott meg a Btk. 329/A. § (1) bekezdése úgy, hogy kiegészült a felsorolás az adatbázis-előállítók teljesítményével.

A törvény legutóbbi, a mai napig hatályos szövegét a Btk. és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVII. törvény állapította meg, amely 2007. július 1-től lépett hatályba. A jogszabály 33. § (2) bekezdése a 329/A. § (1) bekezdését változtatta meg, mivel a norma megfogalmazása miatt ellentmondásos gyakorlat alakult ki abban a kérdésben, hogy a kizárólagos engedélyezési jog nélküli díjigény megsértésével is meg lehet-e valósítani bűncselekményt. A módosítást követően már egyértelmű, hogy a deliktum megvalósulhat a díjigény megsértésével is. A módosító törvény 89. § (3) bekezdés *a*) pontja hatályon kívül helyezte a 329/A. § (4) bekezdését, megszüntetve ezzel a tényállás gondatlan alakzatát. Megjegyezni kívánom, hogy a 2007. évi XXVII. törvény 33. § (1) bekezdése Btk. 329. § (2) bekezdésében (*Bitorlás*) foglalt felsorolásból az újítást, mint szellemi alkotást hatályon kívül helyezte.

Jogtechnikai felosztását tekintve a Btk. 329/A. §-a ténylegesen három bekezdésre tagozódik. Az (1) bekezdés a bűncselekmény alapesetét, a (2)–(3) bekezdés pedig a minősített eseteket fogalmazza meg. A szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének alapeste vétség, mindkét minősített esete büntett.

A Btk. 329/A. §-a hivatalból üldözendő, úgynevezett közvadás deliktum. A bűncselekmény nyomozása főszabály szerint a rendőrség hatáskörébe tartozik (az általános nyomozó hatóság a rendőrség),¹⁰ azonban a Vám- és Pénzügyőrség végzi a nyomozást, ha a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését a Vám- és Pénzügyőrség észleli, vagy a feljelentést a Vám- és Pénzügyőrségnél teszik meg.¹¹ A Btk. 329/A. § (3) bekezdésének nyomozása a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok felderítő és nyomozó szerveinek a hatáskörébe tartozik, kivéve, ha jövedéki termékre vagy vámárura követik el.¹²

A hatáskörrel rendelkező nyomozó hatóságok illetékességét jellemzően az elkövetés helye alapozza meg (kivétel van, pl. a megelőzés elve).¹³

1.2. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása (Btk. 329/B. §)

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása tényállását a Btk. 329/B. §-a nevesíti [Különös Rész, XVIII. fejezet (A vagyon elleni bűncselekmények)].

A tényállást a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1999. évi CXX. törvény 37. §-a iktatta a Btk. rendszerébe, eredetileg *Szerzői vagy szomszédos jog védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása* alcímmel. A hatálybalépés napja 2000. március 1-je volt. A törvényhelyhez kapcsolódó részletes indokolás szerint a magatartás bűncselekménnyé nyilvánítását az Szjt. 95. §-a alapozta meg: ugyanis e szakasz rendelkezik a műszaki intézkedések védelméről. A tényállás egyebekben a Szellemi Tulajdon Világszervezetének [World Intellectual Property Organization (WIPO)] 1996-ban elfogadott Szerzői Jogi Szerződésének [WIPO Copyright Treaty (WCT)] és az Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének [WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT)] való megfelelést szolgálja. A Btk. 329/B. §-szal kapcsolatosan, 2001-ben az Európai Unió is adott ki jogszabályt.¹⁴ A bűncselekmény jogi tárgya szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedések, közvetve pedig a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó vagyoni jogok sérthetlensége.

¹⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 36. § (1) bekezdése; a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 2. § (1) bekezdése.

¹¹ Be. 36. § (2) bekezdés b) pontja.

¹² 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 2. § (3) bekezdése.

¹³ 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 4. § (1) bekezdés a)–b) pontja.

¹⁴ Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK (V. 22.) számú irányelve.

A bűncselekmény törvényi tényállását — az alcímre is kiterjedően — a Btk. módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 75. §-a változtatta meg, 2002. április 1-ei hatállyal. A módosítás célja az volt, hogy az Szjt.-be felvett új jogosulti körre, az adatbázis előállítókra is kiterjedjen a büntető jogszabály.

A tényállást legutóbb a 2007. évi XXVII. törvény 33. § (3) bekezdése módosította. A hatálybalépés napja 2007. április 1-e volt. Az Szjt.-nek az információs társadalomban a szerző és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelvnek való megfelelés érdekében a 2003. évi CII. törvénnyel bekövetkezett módosítása a hatásvos műszaki intézkedések védelmét többek között kiegészítette azzal, hogy a megkerülést előkészítő cselekmények körét kibővítette és magát a megkerülési cselekményt (büntetőjogi terminológiával a kijátszást) is egyértelműen megtiltotta. A jogi védelem kiterjesztését indokolta, hogy a megkerülés ugyanúgy gyakori előcselekménye a műszaki védelemből „kiszabadított” műpéldányon elkövetett későbbi szerzői jogsértésnek, mint az egyéb, már korábban is szankcionált cselekmények. Tekintettel arra, hogy a megkerülés komoly (büntetőjogilag szankcionált) szerzői jogi jogsértéseknek is gyakran szolgál előcselekményül, indokolt volt a büntetőjogi tényállás kiegészítése is ezzel a cselekménnyel.

Jogtechnikai felosztását nézve a Btk. 329/B. §-a négy bekezdésből áll. Az (1)–(2) bekezdés a bűncselekmény alapeseteit, a (3) bekezdés a minősített esetet tartalmazza. A szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszásának mindkét alapesete vétség, a minősített eset pedig büntett. A (4) bekezdés büntethetőséget megszüntető okot fogalmaz meg.

A Btk. 329/B. §-a szintén közvadás deliktum. A hatásvköri és illetékevességi szabályok vonatkozásában a Btk. 329/A. §-nál írtak mutatis mutandis irányadók.

1.3. Jogkezelés adat meghamisítása (Btk. 329/C. §)

A jogkezelési adat meghamisítását a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1999. évi CXX. törvény 38. §-a helyezte el a Btk. rendszerében, 2000. március 1-ei hatállyal. A tényállás a Btk. Különös Részében, a vagyon elleni bűncselekmények (XVIII. fejezet) között szerepel.

A törvényhelyhez fűzött miniszteri indokolás szerint, a törvény a Btk. 329/C. § beiktatásával teremtette meg a jogkezelési adatok büntetőjogi védelmét, amelyekről egyebekben az Szjt. 96. §-a rendelkezik. A tényállás a Btk. 329/B. §-ához hasonlóan a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) 1996-ban elfogadott Szerzői Jogi Szerződésének (WCT) és az Előadókokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésének (WPPT) való megfelelést szolgálja. A bűn-

cselekmény jogi tárgya jogkezelési adat, közvetve pedig a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó vagyoni jogok sérthetatlensége.

A törvény szövegét eleddig — 2002. április 1-ei hatállyal — a Btk. módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 76. §-a változtatta meg. A módosítás célja ugyancsak az volt, hogy az Szjt.-be felvett új jogosulti körre, az adatbázis előállítókra is kiterjedjen a büntető jogszabály.

Jogtechnikailag a Btk. 329/C. §-a nincs bekezdésekre osztva, egyetlen szakaszból áll. A jogkezelési adat meghamisítása vétség. A bűncselekmény hivatalból üldözendő. A hatásköri és illetékességi szabályok tekintetében az előző két tényálláshoz képest lényeges különbség nincs.

Mindhárom bűncselekmény általános törvényi tényállási elemeinek vázlatát a melléklet tartalmazza.

II. SZERZŐI VAGY SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ BŰNCSELEKMÉNYEK A SZÁMOK TÜKRÉBEN

E részben az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikai (ENYÜBS) adatok tükrében, és egyéb szempontok szerint (háttér statisztikai adatok a szellemi tulajdoni jogsértésekről és egy internetes közvélemény kutatás eredménye) kerülnek górcső alá a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények.

2.1. Az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika (ENYÜBS) adatai

A vagyon elleni bűncselekmény (Btk. XVIII. fejezet) aránya az összes ismertté vált deliktumhoz viszonyítva hosszú évek óta szinte alig-alig változik: átlagosan 64 százalék. A vagyon elleni bűncselekményeken belül a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó deliktumok hányada már eltérőbb értéket mutat: kerekítve 10 százalék. Az összes ismertté vált bűncselekményhez képest e tényállások részaránya átlag 6 százalék.

A következő táblázaton jól megfigyelhető az utóbbi öt évben a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények alakulása. A táblázat negyedik oszlopa a vagyon elleni bűncselekményeket viszonyítja az összes ismertté vált bűncselekményhez, hatodik és a hetedik (az utolsó kettő) pedig a három kérdéses tényállást mutatja be együtt az összes, illetve a vagyon elleni deliktumokhoz képest.

Év	Bűncselekmények	Vagyon elleni bűncselekmények	%	329/A–C. §	%	%
2003	413.342	275.891	66,7	23.288	5,6	8,4
2004	418.883	262.082	62,6	19.057	4,5	7,3
2005	436.522	270.740	62,0	37.419	8,6	13,8
2006	425.941	260.147	61,1	33.500	7,9	12,9
2007	426.914	276.193	64,7	29.942	7,0	10,8

Látható tehát, hogy a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények növekedése-csökkenése szélsőséges értékek között ingadozik, amelynek egyik oka a nyomozó hatóságok felderítő tevékenységének eredményességében (eredménytelenségében) keresendő. A másik ok az ellenőrzésre jogosult társadalmi (civil) szervezetek (pl. ASVA) aktivitásában (vagy annak hiányában) rejlik. Megfigyelhető még, hogy e deliktumok előfordulásának aránya a vagyon elleni bűncselekmények körében — az összes bűncselekményhez viszonyítva — magasabb. Megjegyzendő továbbá, hogy az 1993-

as, úgynevezett csonka évben, a hatálybalépéstől számítva (1993. május 15.) 6.721 ilyen jellegű jogsértés jutott a hatóság tudomására.

Figyelemre méltó az okozott kár (szerző vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények esetében vagyoni hátrány) és az úgynevezett kármegetérülési mutató alakulása.

Az ENYÜBS alapján adatai alapján 2003-tól 2007-ig terjedő időszakban az ismertté vált bűncselekményekkel mindösszesen 804.158.139,8 ezer forint kárt okoztak, amelyből 82.708.446,8 ezer Ft térült meg. A kármegetérülési mutató itt átlagosan és egy tizedesig kerekítve 10,2 százalék volt. A vagyoni elleni bűncselekményekkel okozott kár ugyanebben az időszakban 569.946.260,9 ezer forintba rúgott és a megtérült összege 44.572.212,3 ezer Ft volt (kármegetérülési mutató: 8,0 százalék). A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése következményeképpen a vizsgált időszakban az elkövetők összesen 8.412.376,4 ezer forint vagyoni hátrányt okoztak, ebből pedig 523.320,3 ezer Ft térült meg. A kármegetérülési mutató 6,3 százalékot tett ki.

Világosan érzékelhető, hogy a kármegetérülési mutató a Btk. 329/A. § esetében a legkedvezőtlenebb. Megjegyezni kívánom, hogy a Btk. 329/B. és a 329/C. § nem kiemelt bűncselekmény, ezért velük összefüggésben az okozott és a megtérült kár vonatkozásában az ENYÜBS nem gyűjt adatot (a két deliktum esetében az elkövetési érték, a kár, a vagyoni hátrány, stb. amúgy sem tényállási elem).

2.2. Háttér statisztikai adatok a szellemi tulajdonjogi jogsértésekről

A szellemi tulajdonnal összefüggő jogsértések által leginkább érintett ágazatok — nem fontossági sorrendben — a következők: óraipar, dohányipar, gyógyszeripar, kozmetikai ipar, repülőgép- és autókalkatrészek gyártása, játékipar, zeneipar, filmipar, videó gyártás és szoftveripar, fogyasztói elektronika, bőripar, cipőipar és könyvkiadás.

A hamisítás, illetve a kalóztevékenység nagyságára vonatkozóan különböző becslések léteznek. Az International Chamber of Commerce legfrissebb, 2007. évi becslése szerint az üzleti szféra teljes vesztesége évi 600 milliárd US dollár. A Business Software Alliance a szoftveralkalmazkodás költségét évi 12 milliárd US dollárra becsüli. Az Európai Unió egyes becslései szerint az elmúlt 10 évben több mint 100 ezer munkahelyet veszített el a hamisított termékek kereskedelme következtében. A Centre for Economics and Business Research ennél magasabbra, 17 ezerre becsüli az évi munkahelyvesztést, ami az összesített GDP-t évente közel 8 milliárd euróval csökkenti.

Az Európai Bizottság 1999-ben végzett felmérése szerint az Európai Unióban a hamisított áruk aránya a gépjárműalkatrész-gyártás területén 5–10%, a videó gyártás területén 15%, a szoftveriparban 39%, a textiliparban 10–16%, a ruházati iparban 20%, a zeneiparban 15%, a filmiparban 16% volt az ezredfordulón.

Az Európai Bizottság adatai szerint 2005-ben az európai vámszervek 26 ezer esetben 75 millió darab hamis árucikket foglaltak le, amelyből több mint 10 millió volt a ruházati cikk, és több mint 5 milliót tett ki az élelmiszerek és az italok mennyisége. A lefoglalt hamis áruk 60%-a Kínából származott. 2006-ban a lefoglalt áruk mennyisége 250 millió darabra nőtt, amelyre a hatóságok több mint 36 ezer intézkedés alkalmával bukkantak rá. A lefoglalt termékeken belül egyes árucikkek aránya lényegében nem változott, de a hamisítványoknak immár 86%-a érkezett Kínából.

Az OECD 35 országára kiterjedő felmérése szerint a vámszervek által lefoglalt hamisított áruk értéke 2005-ben 768 millió US dollár volt. A hamis áruk aránya a ruházati iparban (30,6%) és a villamos gépiparban (26,8%) volt a legmagasabb.

A szellemi tulajdonjogok megsértése számos kedvezőtlen gazdasági és társadalmi hatással jár. Ezek közé a következők tartoznak:

- a jogsértő termékek elveszik a piacot a jogtisza termékek gyártói elől, ami számukra értékesítési bevételkiesést jelent. Az EU-ban a ruházati szektorban az elmaradt bevételek 1266 millió euróra rúgtak, a kozmetikai ágazatban a bevételek elmaradása meghaladta az 550 millió eurót, a játékok és sportcikk esetében a 625 millió eurót, a gyógyszeripar pedig közel 300 millió eurós veszteséget könyvelhetett el a jogsértések következtében az ezredfordulón;
- a jogtisza termékek gyártóinál elkönyvelt piacvesztés vagy piacsugorodás a munkahelyek számának csökkenését eredményezi. Az európai gépjármű-alkatrészgyártás területén 30 ezer munkahely veszett el, és hasonló volt a munkahely-vesztés nagyságrendje az európai audiovizuális iparban és a textiliparban is;
- az állami költségvetés adó-, vám- és illetékbevételektől esik el. Az EU tagállamai az ezredfordulón például a hangfelvételek ágazatában 100 millió euró áfa-bevételről voltak kénytelenek lemondani;
- a jogérvényesítés költségei növekednek;
- a jó hírű termék külföldi gyártója számára kevésbé vonzó befektetési terepet jelent az az ország, ahol virágzik a kalóztermékek gyártása és gyenge a jogérvényesítés, ami hozzájárulhat a közvetlen külföldi tőkebefektetések csökkenéséhez;
- kárt szenvedhet az eredeti termék goodwill-je;
- aláássa az innovációt és a gazdaság versenyképességét, veszélyezteti a kulturális sokféleséget, a kulturális ipar fennmaradását;
- a hamisított termékek adott esetben veszélyt jelenthetnek a fogyasztók egészségére;
- a hamisítás — azzal, hogy a szervezett bűnözés egyre meghatározóbb megjelenési formájává válik — fenyegeti a közrendet és a közbiztonságot (vesd össze: a bevezetés *A hamisít gazdasági-társadalmi hatásai* című részével).¹⁵

2.3. Egy internetes közvélemény kutatás eredménye

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények társadalmi megítélésével kapcsolatosan különböző internetes portálokon,¹⁶ illetve E-mailben a következő kérdéseket tartalmazó kérdőíveket tettem közzé (érdekes vagy inkább tanulságos válaszok születtek):

1. Megítélésed szerint a szerzői jogi védelem alá tartozó tudományos, irodalmi, illetve egyéb művészeti alkotások másolása, terjesztése jogellenes tevékenység-e vagy sem?
2. Véleményed szerint a szerzői jogi védelem alá tartozó tudományos, irodalmi, illetve egyéb művészeti alkotások úgynevezett fájlcsere-lő hálózatokon keresztül történő letöltése jogellenes tevékenység-e vagy sem?
3. Szerinted miért terjesztenek, illetve vásárolnak jogellenesen másolt, szerzői jogi védelem alá tartozó tudományos, irodalmi, illetve egyéb művészeti alkotásokat?
4. Használ-sz-e vagy használtál-e jogellenesen másolt, szerzői jogi védelem alá tartozó tudományos, irodalmi, illetve egyéb művészeti alkotást?
5. Amennyiben rajtad múlna, a szerzői jogi védelem alá tartozó tudományos, irodalmi, illetve egyéb művészeti alkotások másolását, terjesztését jogellenes tevékenységnek minősítenéd-e vagy sem?

¹⁵ Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/17012>

¹⁶ <http://www.hoxa.hu/> és <http://liszy.uw.hu/>

Arra a kérdésre, hogy *a szerzői jogi védelem alá tartozó irodalmi, tudományos és művészeti alkotások jogellenes többszörözése, terjesztése, stb. minek minősül*, a megkérdezettek közel fele (47,6 százalék) a *bűntett* választ adta.

Itt a lehetséges válaszok a következőképpen alakultak:

- nem tudta a választ: 24,9%,
- tartózkodott a szavazástól: 10,6%,
- vétség: 8,5%,
- szabálysértés: 2,8%,
- etikai vétség: 2,8%,
- nem jogsértés és nem etikai vétség: 2,8%.

Az újabb (szám szerint második) felvetés a megkérdezettek úgynevezett fájlcsere-lő hálózaton keresztül terjesztett, szerzői jogi védelem alá tartozó alkotások letöltésével kapcsolatos véleményét vizsgálta. A megkérdezettek közel fele (48,3 százalék) *nem tudta a választ*, míg 17,5 százalékuk *tartózkodott a szavazástól*.

A többi válasz az alábbiak szerint alakult:

- vétség: 13,3%,
- bűntett: 7,5%,
- nem jogsértés és nem etikai vétség: 5,0%,
- szabálysértés: 4,2%,
- etikai vétség: 4,2%.

A harmadik kérdőív arra kereste a választ, hogy *az emberek miért használnak jogellenesen másolt vagy terjesztett szoftvert, illetve szerzői jogvédelem alá tartozó más alkotást?* Figyelemreméltó feleleteket kaptam. A megkérdezettek több mint háromnegyede (78,1 százalék) az alábbi következtetésre jutott: *az emberek tudják, hogy jogsértést valósítanak meg, de anyagi helyzetük miatt erre kényszerülnek, vagy csak egyszerűen sokallják e termékek árát.* Megjegyzendő, hogy e kérdőív esetében volt a legnagyobb az aktivitás: mindössze 0,85 százalék tartózkodott a szavazástól.

Íme a pontos válaszok:

- tudják, hogy ezzel jogsértést valósítanak meg, de anyagi helyzetük miatt erre kényszerülnek: 48,7%,
- tudják, hogy ezzel jogsértést valósítanak meg, de anyagi helyzetüktől függetlenül sokallják e termékek árát: 29,4%,
- nem tudta a választ: 7,6%,
- a cselekményt nem tartják a társadalomra veszélyesnek, és nem értenek egyet a jogsértéssé nyilvánítással: 6,7%,
- mert nem tudják, hogy ezzel jogsértést követnek el (etikai vétségnek tartják): 2,5%,
- tudják, hogy ezzel jogsértést valósítanak meg, de nem értenek egyet a jogsértéssé nyilvánítással: 1,7%,
- a cselekményt nem tartják jogsértésnek és etikai vétségnek sem: 0,85%,
- tudják, hogy ezzel jogsértést valósítanak meg, de a cselekményt nem tartják a társadalomra veszélyesnek: 0,85%,
- azt gondolják, hogy a jogsértésre nem derül fény: 0,85%,
- tartózkodott a szavazástól: 0,85%,
- nem tudják, hogy ezzel bűncselekményt valósítanak meg (szabálysértésnek tartják): 0,0%.

A negyedik, név nélkül feltett kérdés azt firtatta, hogy *a megkérdezettek használnak-e jogellenesen többszörözött, illetve terjesztett szoftvert vagy szerzői jogvédelem alá tartozó egyéb*

alkotást? A választ adók közel egyharmada (32,2 százalék) *tartózkodott a szavazástól*, 36,0 százalékuk pedig *használ, vagy használt már* jogellenesen többszörözött, illetve terjesztett *szoftvert, avagy szerzői jogvédelem alá tartozó más alkotást*, illetőleg a használatról a jövőre nézve nem zárkózott el.

A szavazás részletes eredménye a következő volt:

- tartózkodott a szavazástól: 32,2%,
- nem: 25,0%,
- igen, mindkettőt: 24,2%
- igen, de csak szerzői jogvédelem alá tartozó más alkotást: 5,6%,
- nem tudta a választ: 4,8%,
- igen, de csak szoftvert: 2,4%,
- nem, de korábban használt ilyen szoftvert: 2,4%,
- nem, de amennyiben anyagilag rászorulna, használná bármelyiket: 2,4%,
- nem és minden ilyen cselekményt elítél: 1%,
- nem, de korábban használta mindkettőt: 0,0%,
- nem, de korábban használt ilyen szerzői jogvédelem alá tartozó más alkotást: 0,0%.

A legutolsó (ötödik) kérdés arra irányult, hogy — amennyiben rajtuk múlna — *a megkérdezettek a szerzői jogi védelem alá tartozó alkotások jogellenes többszörözését, terjesztését, stb. mi módon szankcionálnák*. A válaszok zöme (32,8 százalék) a *szabálysértés* volt.

A további válaszok:

- tartózkodott a szavazástól: 25,8%,
- nem tudta a választ: 14,8%,
- vétségnek nyilvánítaná: 12,5%,
- etikai vétségnek nyilvánítaná: 7,8%,
- büntettnak nyilvánítaná: 4,7%,
- sem jogsértésnek, sem etikai vétségnek nem nyilvánítaná: 1,6%.

Megjegyezni kívánom, hogy a <http://hoxa.hu/> internetes portálon a kérdőívek a mai napig aktívak, tehát a válaszok aránya folyamatosan változik. A kérdéses portálon jelenleg is fut egy topic, ahol a hozzászólók jelentős része szerint a szerzői jogvédelem alá tartozó szoftverek és egyéb szellemi alkotásokkal kapcsolatos kriminális cselekmények okai az emberek rossz anyagi körülményeiben keresendők. Itt szerepel egy más által közzétett kérdőív is, *Próbáltál már valamilyen törvénytelen dolgot?* címmel: a megkérdezettek 51,6%-a az igenre voksolt. Hát, így állunk...

III. A BIZONYÍTÁS

A harmadik részben a bizonyítás problematikáját veszem górcső alá, ahol a büntetőeljárásbeli bizonyítás egyes kérdéseit, valamint a felderítés és a bizonyítás specifikumait feszegetem. Beszélék továbbá a bizonyítás tárgyáról és az utóbbi esztendő jogalkalmazói (bírói) gyakorlatáról is.

3.1. A büntetőeljárásbeli bizonyítás egyes kérdései

A büntetőeljárásbeli bizonyítás egyes kérdésein belül célszerű áttekinteni a bizonyítás fogalmát, célját és feladatát, a bizonyítás folyamatát, a bizonyítási cselekmények és a bizonyítás alanyainak körét, valamint indokolt meghatározni a bizonyítás tárgyát.

3.1.1. A bizonyítás fogalma, célja és feladata

A bizonyítás, mint tevékenység nem szűkíthető le csupán a büntető és a polgári perre, hiszen minden olyan eljárás szükségképpen velejárója, amely tények megállapítását vagy állítások igazolását tűzi ki célul. Bizonyításról beszélhetünk logikai, esztétikai, retorikai és matematikai értelemben, valamint jogi szempontból. E fejezetben a bizonyítást jogi szempontból fejtem ki részletesebben.

Jogi szempontból különbséget tehetünk polgári, közigazgatási, szabálysértési eljárásban történő, valamint büntető perbeli bizonyítás között.

A *polgári perrendtartásnak* az a célja, hogy a természetes személyek és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült jogviták bíróság előtti eljárásban való pártatlan eldöntését a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) I. fejezetében¹⁷ meghatározott alapelvek érvényesítésével biztosítsa.¹⁸

A polgári perbeli bizonyítás szabályait a Pp. 163–211. §-a tartalmazza. A bíróság a per eldöntéséhez szükséges tények megállapítása végett bizonyítást rendel el. A bíróság az ellenfél beismerése, mindkét fél egyező vagy az egyik félnek az ellenfél által bírói felhívás¹⁹ ellenére kétségbe nem vont előadása folytán valónak fogadhat el tényeket, ha azok tekintetében kételye nem merül fel. A bíróság az általa köztudomásúnak ismert tényeket valónak fogadhatja el. Ugyanez áll azokra a tényekre is, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van. Ezeket a tényeket a bíróság akkor is figyelembe veszi, ha azokat a felek nem hozták fel, köteles azonban a feleket e tényekre a tárgyaláson figyelmeztetni.

A polgári per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el. A bíróság bizonyítást hivatalból akkor rendelhet el, ha azt törvény megengedi.

A Pp. felsorolja a bizonyítási eszközöket is, amelyek különösen a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a szemlék, az okiratok és egyéb tárgyi bizonyítékok. Eskünek a perben helye nincs.

A *közigazgatási hatósági eljárás* és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) preambuluma értelmében a törvény célja, hogy az állampolgárokat és a szervezeteket legszélesebb körben érintő közigazgatási hatósági eljárás

- erőteljesebben juttassa kifejezésre a közhatalom szolgáltató funkcióját azáltal, hogy jelentősen csökkenti az ügyfelekre háruló eljárási terheket, az elektronika és az informatika korszerű eszközeinek alkalmazásával az eljárások jelentős részében megnyitja az utat az ügyek gyors és egyszerű intézése előtt,
- megeremtsé az összhangot az Európai Unió tagállamként való működés követelményeivel, lehetővé tegye a hatósági ügyek intézése során a nemzetközi kooperáció kiszélesítését, a külföldi hatóságokkal való közvetlen együttműködést,
- az ügyfeleknek és az eljárás más résztvevőinek a hatóságokkal létrejövő kapcsolatát átlátható jogi szabályozás útján rendezze,

¹⁷ Pp. 2–9. § (I. fejezet: Alapvető elvek).

¹⁸ Pp. 1. §.

¹⁹ Pp. 141. § (2) bekezdése.

- a demokratikus jogállamtól elvárható módon és mértékben juttassa érvényre az ügyfelek jogait, a kötelesek teljesítése pedig túlnyomórészt önkéntes jogkövetés útján történjék,
- az általános szabályok elsődlegességének érvényesítésével garanciális keretbe foglalja a különös eljárási szabályokat.

A közigazgatási eljárásban is folyik bizonyítás. A közigazgatási hatóság hivatalból állapítja meg a tényállást, határozza meg a bizonyítás módját és terjedelmét, ennek során nincs kötve az ügyfelek bizonyítási indítványaihoz, ugyanakkor a tényállás tisztázása során minden, az ügy szempontjából fontos körülményt figyelembe kell vennie. A hatóság köteles a döntéshozatalhoz szükséges tényállást tisztázni. Ha ehhez nem elegendők a rendelkezésre álló adatok, hivatalból vagy kérelemre bizonyítási eljárást folytat le. A hatóság által hivatalosan ismert és a köztudomású tényeket nem kell bizonyítani. A hatósági eljárásban olyan bizonyíték használható fel, amely alkalmas a tényállás tisztázásának megkönnyítésére. Bizonyíték különösen: az ügyfél nyilatkozata, az irat, a tanúvallomás, a szemléről készült jegyzőkönyv, a szakértői vélemény, a hatósági ellenőrzésen készült jegyzőkönyv és a tárgyi bizonyíték. A hatóság szabadon választja meg az alkalmazandó bizonyítási eszközt. Törvény előírhatja, hogy a hatóság a határozatát kizárólag valamely bizonyítási eszközre alapozza, továbbá törvény vagy kormányrendelet meghatározott ügyekben kötelezővé teheti valamely bizonyítási eszköz alkalmazását, illetve előírhatja valamely szerv véleményének a beszerzését. A hatóság a bizonyítékokat egyenként és összességükben értékeli, és az ezen alapuló meggyőződése szerint állapítja meg a tényállást.²⁰

A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (a továbbiakban: Sztv.) preambuluma alapján e törvény célja, hogy gyors és eredményes fellépést biztosítson azokkal a jogsértő magatartásokkal szemben, melyek a bűncselekményekhez képest enyhébb fokban sértik vagy veszélyeztetik a társadalom általánosan elfogadott együttélési normáit, akadályozzák vagy zavarják a közigazgatás működését, illetve meghatározott tevékenység vagy foglalkozás gyakorlására vonatkozó jogszabályokba ütköznek. E célok megvalósítása érdekében a törvény meghatározza a szabálysértések elkövetése miatt alkalmazható joghátrányokat, e cselekmények elbírálásának rendjét, s ennek keretében azt a jogot, hogy az érintettek az e törvényben meghatározott feltételek mellett bírósághoz fordulhatnak.

A bizonyítás általános szabályait az Sztv. V. fejezete (52–66. §) taglalja, ezen belül pedig a bizonyítás elveit az 52. § sorolja fel. E szerint a szabálysértési hatóság és a bíróság az ügy megítélése szempontjából lényeges körülményeket köteles tisztázni. Amennyiben a rendelkezésre álló adatok az érdemi döntés meghozatalához nem elegendők, a tényállás tisztázása érdekében bizonyítást folytat le. Az eljárás alá vont személy nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására, felelősségének bizonyítása a szabálysértési hatóságot, illetve a bíróságot terheli. A szabálysértési eljárásban szabadon felhasználható minden olyan bizonyítási eszköz, amely a tényállás megállapítására alkalmas lehet. Köztudomású tényeket, továbbá azokat a tényeket, melyekről a szabálysértési hatóságnak, illetve a bíróságnak hivatalos tudomása van, nem kell bizonyítani.

A bizonyítás eszközeiről az Sztv. 53. §-a rendelkezik, amelynek értelmében a bizonyítás eszközei különösen a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat, a szemle és az elkövető vallomása. A szabálysértési eljárásban bizonyítékként felhasználhatóak azok a bizonyítási eszközök is, melyeket az arra feljogosított hatóságok törvényes eljárásuk keretében szereztek meg.

Noha az ismertetett eljárási törvények felsorolják a bizonyítási eszközöket, azonban ez a felsorolás korántsem teljes. Erre utal az idézett szakaszoknál a „különösen” kitétel. Ebből eredően mindegyik eljárásban szabadon felhasználható minden más olyan törvényes bizonyítási eszköz, amely a tényállás felderítésére alkalmas lehet.

A *hatályos Be.* az eljárási törvény célját egzakt módon nem határozza meg. Az 1973. évi I. törvény (a 2003. június 30-ig hatályban lévő *Be.*) 1. §-a szerint a törvény célja az volt, hogy a büntetőeljárás szabályozásával, a törvényességnek megfelelően biztosítsa a bűncselekmények felderítését, a Magyar Köztársaság büntetőtörvényeinek alkalmazását.

Király Tibor szerint a büntetőperbeli bizonyítás a hatóságok és más résztvevők megismerő tevékenysége, amely a múltban történt bűncselekmény megállapítására és e megállapítás igazolására szolgál. A bizonyítás célja a büntetőjogi felelősség eldöntéséhez szükséges ténybeli ismeretek megszerzése. Ebből eredően: a bizonyítás feladata az, hogy az eljáró hatóság — az eljárás résztvevőinek közreműködésével — tisztázza a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó tényállást (ideértve az elkövető személyét is), és e tényállást a valóságnak megfelelően állapítsa meg.

Az eddig kifejtettekből jól látható tehát, hogy a felsorolt eljárások bizonyítási formáinak közös eleme a megismerési tevékenység.

²⁰ Ket. 50. § (1) és (3)–(6) bekezdése. Az elsőfokú eljárás szabályait a 29–70. § rendezi.

3.1.2. A bizonyítás folyamata

A büntetőperbeli bizonyítás folyamatáról beszélhetünk tartalmi (materiális) és alaki (eljárásjogi) értelemben. Tartalmi szempontból a büntetőeljárásban a bizonyítás a bűncselekménnyel és az elkövető személyével kapcsolatos múltbeli tények hiteles megismerését és egyúttal a megismerés helytállóságát igazoló adatok, körülmények rögzítését (dokumentálását) jelenti (tehát ahogyan a még nem ismert, nem bizonyított tény megismert és bizonyított tényé válik). Alaki aspektusból a bizonyítás folyamatán azt értjük, ahogyan a bizonyítás a büntetőeljárás megindulásától kezdve, annak egyes szakaszaiban, a befejezéséig halad előre (tehát, miképpen az eljárás előrehaladása során, az eljárás egyes szakaszaiban a bizonyítási tevékenység folyik).

A büntetőeljárás során hosszadalmas és bonyolult megismerési folyamat megy végbe, ami — általános menetét tekintve — nem különbözik a mindennapi, a hétköznapi életben vagy a tudományos kutatások során végbemenő megismerési folyamattól. Az eljárás kezdetén több-kevesebb körülmény utalhat arra, hogy bűncselekmény történt. Ebből kiindulva folyamatosan vagy kisebb-nagyobb ugrásokkal növekszik az eljáró hatóságok rendelkezésére álló ismeretanyag, egészen addig, amíg a büntetőeljárás végső szakaszában az elkövetett bűncselekménnyel és az elkövető büntetőjogi felelősségével kapcsolatosan — az adott feltételek között feltárható — valamennyi lényeges körülmény ismertté válik.

A büntetőeljárás során végbemenő megismerési folyamat tehát a nem tudástól — a tények többé-kevésbé hézagos ismeretén keresztül — vezet a bűncselekménnyel kapcsolatos lényeges körülmények tisztázásához.

3.1.3. A bizonyítási cselekmények és a bizonyítás alanyai

A bizonyítás az eljárás során bizonyítási cselekmények foganatosításával valósul meg. Ez a bizonyítás alanya-
inak azon tevékenysége, amely a bizonyítékként felhasználható bizonyítási eszközök beszerzésére, értékelésére és rögzítésére irányul.

A bizonyítás alanyai a hatóságok (bíróság, ügyész, nyomozó hatóság), a büntetőeljárásban résztvevő személyek (terhelt, védő, sértett, magánvádló, pótmagánvádló, magánfél, egyéb érdekelt, képviselők, segítők),²¹ valamint csak a bizonyításban részt vevő személyek (tanú, szakértő, tolmács, pártfogó felügyelő, terhelt).²² A bizonyítás alanyai közül a hatóságoknak a feladata (kötelezettsége) a bizonyítás.

3.1.4. A bizonyítás tárgyának fogalma

A bizonyítás tárgyát a tényeknek az a köre alkotja, amelyre a bizonyítás irányul. Egy adott bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban számtalan tény valósulhat meg, amelyek közül az eljárás szempontjából egyesek jelentősek, mások nem.

A Be. 75. §-a értelmében a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására. A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek — különösen a polgári jogi igénynek — elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. Nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetőleg nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van. Az eljárásban részt vevő személyek az e törvényben meghatározott esetekben és módon kötelesek és jogosultak a bizonyításban közreműködni.

²¹ Be. 42–59. §.

²² Be. 79–118. §.

A bizonyítás tárgyának megválasztására vonatkozóan tehát az eljárási törvény azt a követelményt támasztja, hogy a bizonyítás a megalapozott tényállás megállapításához szükséges, lényeges (releváns) tényekre, és ne a közömbös tényekre irányuljon. Büntető anyagi jogi szemszögből bizonyítani az adott bűncselekmény törvényi tényállási elemeit kell.

A bizonyítás tárgyának meghatározásakor indokolt röviden kitérni a bizonyítandó és a bizonyító tények kérdéskörére is. A bizonyításban a bizonyítandó tény fennállására nézve a bizonyító tény észlelése útján vonhatunk le következtetéseket. A bizonyító tény önmagában nem tekinthető jogi fogalomnak. A bizonyítás, mint jogi tevékenység során a bizonyító tény, mint bizonyíték kerülhet alkalmazásra. A tény általános értelemben a valóság egy mozzanata, az, ami van, ami megtörtént, vagy amit megtettek. E megállapításból kiindulva, jogi értelemben a bizonyítékot a bizonyító ténynél szélesebb fogalomnak kell tekinteni. Ennek megfelelően a büntetőeljárásbeli bizonyításban bizonyítékok azok az objektíve létező tények, tudományosan elismert jelenségek, összefüggések, amelyek a bizonyítandó tény fennállásának megállapítására alkalmasak. „Bizonyíték minden tény, körülmény vagy adat, amely az állítás bizonyítására szolgál. A bizonyíték vagy közvetlen tapasztalásból, vagy mások tanúságából méríthető; az utóbbi esetben a bizonyíték értéke a tanú hitelességétől függ. Ily értelemben a föltétlen tekintélynek örvendő írókból vett idézetek (*dicta probantia*) is bizonyítékok, mint pl. a teológiában a bibliából vett idézetek.”²³

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátéka (Btk. 329/B. §) nyomozásakor bizonyítás tárgyát képezi — többek között — az elkövetési magatartás (a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét szolgáló műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeret) másnak a rendelkezésre bocsátása. Ez tehát a bizonyítandó tény. A bizonyítékforrás az a természetes személy lesz, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet, és az adatgyűjtés, tanúkutatás során a nyomozó hatóság látókörébe kerül (a továbbiakban: tanú). A nyomozó hatóság — a Be. szabályainak és a kriminalisztikai (taktikai és metodikai) ajánlásoknak megfelelően — a tanút kihallgatja. A tanú vallomása bizonyíték, amelynek értéke — mint arról már szó esett — a tanú hitelességétől függ. Jól látható tehát, hogy a bizonyítás tárgya és a bizonyítandó tény, illetve a bizonyító tény és a bizonyíték között szoros kapcsolat áll fenn.

3.2. A felderítés és a bizonyítás specifikumai

A büntetőeljárásbeli bizonyítás egyes kérdéseit követően célszerű meghatározni a felderítés és a bizonyítás fogalmát, specifikumait. Érdemes szót ejteni arról, hogy e kettő, látszólag különálló tevékenység tulajdonkép-

²³ Révai (Hypertextes) Nagy Lexikona, III. kötet, 373. oldal (Woodstone Interactive CD-ROM Fejlesztő és Kiadó Kft. Budapest, 1998).

pen egységet képez, de legalábbis kölcsönhatásban áll egymással. E problémakör taglalása választ adhat arra a kérdésre is, hogy vajon célszerű-e a bűnügyi felderítői, nyomozói és a vizsgálati munkát mereven elhatárolni egymástól? Ehhez azonban szükséges a felderítés mellett a bizonyítást ismételten, egy másfajta aspektusból megvilágítani.

3.2.1. A felderítés meghatározása

Köznapi értelemben, aki felderít, az valaminek az ismeretlen körülményeit tisztázza; a felderítés pedig az a cselekvés, amely szerint valakit vagy valamit felderítenek. Katonai szempontok szerint a felderítés az ellenség helyzetére, szándékaira stb. vonatkozó adatoknak a szerzése.

A felderítés kifejezés a szakmai gyakorlat szóhasználatában és a szakirodalomban többféle összefüggésben és értelmezésben szerepel. A különböző álláspontokban annyi a közös, hogy valamennyi meghatározás a felderítést egyfajta nyomozási, adatgyűjtő tevékenységnek tekinti, ugyanakkor a felderítés tárgyát, kereteit, eszközeit és módszereit illetően már vannak eltérések.

Amikor a felderítés megjelöléssel a titkos bűnüldöző tevékenységet különböztetjük meg a nyílt nyomozástól, akkor tulajdonképpen az úgynevezett bűnügyi operatív munka (mai szóhasználat: titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés) szinonimájaként használjuk.²⁴

A büntetőeljárás-jogi ismeretanyag, illetőleg a jogi szabályozás a felderítéssel csak érintőlegesen foglalkozik. Nem határozza meg a fogalmát, hanem körülírja a büntetőeljárás-béli funkcióját. Lényegében a tényállás, illetve az ismeretlen elkövető kilétének a megállapítását és a bizonyítékok összegyűjtését tekinti felderítésnek.²⁵

A bűnügyek nyomozásához kapcsolódó hagyományos értelmezések a felderítés szerepét a bűnügyek meghatározott csoportjához, az úgynevezett ismeretlenes (tulajdonképpen: ismeretlen tetteses) ügyekhez kötvé, azaz csak szűk körben vizsgálják. Nem térnek ki a felderítési tevékenységnek a más ügyekben (ismert elkövető ellen indított, illetve szabálysértési, államigazgatási eljárás) betöltött szerepére, így nyilván nem is tárhatják fel a felderítés összes jellemző vonását.

Az egyik felfogás tehát a felderítés fogalmát a nyomozás fázisaihoz köti, amely szerint a felderítés azonos az ismeretlenes szakasszal, vagyis a büntetőeljárás nyomozási szakaszának azon részével, amikor az eljárás fő iránya az ismeretlen tettes kilétének megállapítása. E nézet tehát az ismeretlenes ügyekben folytatott nyomozást tekinti felderítésnek, megkülönböztetve ezzel az ismert elkövetővel szemben folytatott eljárást. Egy másik álláspont szerint felderítés a még nem ismert bűncselekmény megismerésére irányuló hatósági tevékenység is.

Dobos János az ismeretlenes ügyek felderítését mint munkafolyamatot, a következőképpen írja le: „Valakinek vagy valakiknek, valamely bűncselekmény vagy bűncselekmények elkövetésében való bűnössége csak büntetőeljárás keretében vizsgálható és bizonyítható. Ez viszont a Be. előírásai szerint — az abban meghatározott bizonyítási eszközökkel — történik. Ezeket a bizonyítási eszközöket — bizonyítékokat — a nyomozás során szerezzük be. A nyomozás tehát, a törvény által szabályozott tevékenység. A felderítés pedig olyan nyomozás, amikor az ügy lényeges körülményeit elsősorban azért tisztázzuk, hogy az eljárás kezdetekor ismeretlen tettes vagy tettesek személyét megállapítsuk, és a bűnösségüket is bizonyítani tudjuk.”²⁶ E meghatározást alapul véve a felderítés szerves része a nyomozásnak, azonban fő feladatát tekintve elkülönül attól, ergo: a felderítés és a bizonyítás nem azonos, mivel a felderítés tulajdonképpen kiszolgálja a bizonyítást.

Az eddig megállapítottakat összegezve, a felderítés lényege, hogy ismertté váljanak a releváns tények, rendelkezésre álljanak, és felhasználhatóak legyenek a történeti tényállás megállapításához, illetve az eljárás lefolytatásához (a feltételek biztosításához) szükséges adatok.

Az én olvasatomban (és ez is egyfajta felfogás), a bűnügyi felderítést az úgynevezett bűnügyi operatív munka, ha úgy tetszik bűnügyi hírszerzés (mai szóhasználat: titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés) szinonimájaként használjuk. Napjainkban tehát felderítés elnevezés alatt leginkább a titkos információgyűjtő, illetve titkos adatszerző tevékenységet különböztetjük meg a nyílt nyomozástól, annak ellenére, hogy a titkos adatszerzés szabályait a Be. nyomozásról szóló IX. Fejezetének V. Címe tárgyalja. A nyomozó hatóságok felderítő egységei ugyanis nyílt nyomozást nem végeznek (vagy nem végezhetnének), és a titkos információgyűjtő, adatszerző tevékenységük sem kizárólag az ismeretlen tettes kilétének megállapítására irányul (vagy nem csak arra kellene, hogy irányuljon). Az úgynevezett nyílt büntető ügyekben, ha ismeretlen az

²⁴ A titkos információgyűjtés szabályai a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) VII. fejezete (63–75. §); a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) 53–66. §-a tartalmazza. A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény 9/A. §-a 2001. június 27-től az ügyészt is feljogosítja a titkos információgyűjtés folytatására. A bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzésről pedig a Be. IX. Fejezet V. Címe (200–206/A. §) rendelkezik.

²⁵ Lásd: Be. 77. § (1) bekezdését és 164. § (2) bekezdését!

²⁶ Dobos János: Kis nyomozástan 29. oldal (BM Könyvkiadó, Budapest, 1988).

elkövető nyomozásról, ha pedig ismert vizsgálatról beszélünk (beszélünk, mert sem a korábbi, sem az új Be. nem különböztet e két szakasz között, egységesen a nyomozás megnevezést használja).

3.2.2. A bizonyítás meghatározása

Köznapi értelemben, aki bizonyít, az valaminek igaz, érvényes vagy megtörtént voltát igazolja, vagyis igaznak állít valamit. A bizonyítás az a cselekvés, eljárás, ahogy valamit bizonyítanak. A bizonyításnak — tárgyától, céljától, eszközeitől, módszereitől és alkalmazásának funkciójától függően — sokféle megfogalmazása ismeretes.

A bizonyítás a filozófiában logikai művelet: a szükséges és elégséges feltételekből kiindulva kimutatja valaminek az igaz voltát, másképpen: valamely állítás igazságának elégséges indokolása más ítéletek (bizonyított tételek) segítségével. A bizonyítás a formális logikában olyan eljárás, amelynek célja valamely állítás igaz vagy hamis voltának kimutatása tisztán gondolati tevékenység útján; a dialektikus logikában pedig elméleti és gyakorlati műveletek, eszközök, valamint kísérletek által az objektív igazság megállapítására szolgáló eljárás. (A jogi és a kriminalisztikai bizonyítás mind a formális, mind a dialektikus logikai bizonyítást is alkalmazza.)

A büntetőeljárásban a bizonyítás a tényállás objektív, a valósággal megegyező megállapítására irányuló cselekvéssorozat: a tényállás feltárása, megismerése, rögzítése, rekonstruálása és az ennek alapján hozott hatósági döntések megindokolása.

Tóth Mihály meghatározása szerint a bizonyítás fogalma háromféle oldalról közelíthető meg:

1. ismeretelméleti fogalom: közvetett — utólagos — megismerő, rekonstruáló tevékenység;
2. logikai fogalom: a logika szabályai szerint végzett gondolkodási folyamat;
3. processzuális értelemben: a bizonyítás alanyainak rögzített keretek között zajló tevékenysége, amely a törvényben meghatározott kérdésekre eldöntésére irányul, ugyancsak törvény által előírt módon.

A bizonyításnak tehát van egy tartalmi — a cél függvényében vizsgálandó — és egy formai — a módszert illető — eleme.

A bizonyítás célja voltaképpen az igazság kiderítése, minthogy azonban az igazság filozófiai értelemben abszolút fogalom, amelynek az emberhez viszonyított megfelelője a bizonyosság, a cél csak az lehet, hogy a büntetőeljárás alapjául szolgáló gyanút bizonyosságra változtassa.

Megjegyezni kívánom, hogy a jogtudományok művelőinek körében számtalan bizonyítás-fogalom létezik.²⁷

Más jogágakban is hasonló szerkezetű a bizonyítás: az eljárási szabályok megállapítják a bizonyítás tárgyát, eszközeit, szabályait (elveit), valamint a bizonyítási eljárás alanyait és menetét (ezek a jogi bizonyítás közös vonásai).

A kriminalisztikában egyformán szerepet kap a tudományos, a logikai és a jogi bizonyítás. A nyomozás szempontjából értelmezve abban ragadhatjuk meg a bizonyítás lényegét, hogy az egy jogfüggő cselekvéssorozat: a nyomozás során összegyűjtött adatok közül a jogi szempontból releváns tényeket az eljárásjogi szabályozásnak és a kriminalisztikai ajánlásoknak megfelelő módon kell beszerezni, valóságtartalmukat és hitelességüket a jogi bizonyítási elveknek és szabályoknak alkalmas módon kell igazolni.

3.2.3. A felderítés és a bizonyítás egysége

Amennyiben felderítés alatt az ismeretlen tettes kilétének megállapítására irányuló tevékenységet, bizonyítás alatt pedig az ügynevezett vizsgálati munkát értjük, akkor a felderítés és a bizonyítás abban megegyezik egymással, hogy mindkettő a vizsgált esemény szükséges mértékű megismerésére irányuló szellemi és gyakorlati (racionális és empirikus) megismerő tevékenység, ugyanakkor eltérnek egymástól funkciójukban, forrásaikban, eszközeikben és módszereikben, sőt gyakran a következményeikben is.

Noha a felderítés és a bizonyítás eltérő funkciót tölt be a nyomozásban, az eljárás előbbre vitelében, a hangsúly azon van, hogy miképpen egészítik ki egymást.

Különbözőek tehát a felderítés és a bizonyítás forrásai, eszközei és módszerei. A felderítés során mindenféle adat, tény, vélemény, információ és adatforrás felhasználható, amelyben természetesen benne van az eljárásjogi szabályoknak és a kriminalisztikai ajánlásoknak megfelelő (e szabályokban és ajánlásokban nevesített) bizonyítási eszközök alkalmazása, sőt a titkos információgyűjtés, illetve a bírói engedélyhez kötött titkos adat-szerzés is. A bizonyításban viszont csak a vonatkozó eljárásjogi és kriminalisztikai előírásoknak, vagyis a mindenkor hatályos büntető alaki jogszabályoknak megfelelő eszközök és módszerek alkalmazhatók.

Az eddig vázoltakat összegezve megállapítható, hogy a felderítés és a bizonyítás a nyomozás keretén belül folyik. A felderítés és a bizonyítás egységes folyamat, függetlenül attól, hogy a felderítési tevékenység inkább

²⁷ Vesd össze: Cséka Ervin–Vida Mihály: A büntető eljárási jog vázlata. I. kötet 174. oldal (JATEPress, Szeged, 1999); Chwala–Fülöp–Sléder: Büntetőeljárás-jog 77. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000); Bíró Endre: Magyar jogi kishoztár 34. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996).

a bűnüldözési (nyomozói) funkció sajátja, míg a bizonyítás a vizsgálati szakaszt jellemzi leginkább. A felderítés során is folyik egyfajta bizonyítás, de a vizsgálati szakban az úgynevezett szélesítés alkalmával a vizsgáló is végez felderítő tevékenységet. (Minden vizsgáló nyomoz, de a nyomozók nem vizsgálnak.) Más megközelítésben úgy lehet jellemezni e két folyamat viszonyát, hogy a nyomozási szakban a felderítés és a bizonyítás kölcsönhatásban van egymással.

A felderítés és a bizonyítás egységének kérdése a kriminalisztikai tudományok jeles képviselőit is megihlette.

Katona Géza szerint a büntetőeljárásban résztvevő hatóságok tevékenységében a bizonyítás mellett szerephez jut a felderítés, a tények feltárása, mivel elsősorban a büntetőeljárás kezdetén, sok esetben még az eljárás formális megindítását megelőzően már szükségessé válhat egyes körülmények megismerése. Eljárásjogi szempontból a felderítés és a bizonyítás közötti határvonal a nyomozás elrendelése, amelyet megelőzően bizonyítási cselekmény — a törvény által konkrétan meghatározott aktusok kivételével — nem végezhető. A bizonyítás eredményeinek eljárásjogilag szabályozott rögzítése is — figyelemmel a már említett törvényi kivételekre — a nyomozás elrendelését, mint jogi aktust követően történhet meg. A szerző tartalmi, módszertani szempontok alapján a felderítés és a bizonyítás elhatárolását nem tartja indokoltnak: „A felderítés tartalmilag új tények feltárását jelenthetné, a bizonyítás pedig a már feltárt tényekre vonatkozó ismeretek ellenőrzését, értékelését. E megismerés ezen két eleme a hétköznapi életben — ide sorolhatjuk a büntetőeljárás gyakorlatát is — nehezen választható el egymástól. A megismerési folyamatban az újonnan szerzett ismeretek ellenőrzése, értékelése sem logikailag, sem időbélileg nem választható el az előző elemi megismerési mozzanattól.”²⁸

Lakatos János, a felderítés és a bizonyítás nyomozásban betöltött szerepét a következők szerint summázza: „(…)

- a nyomozáson belül nem azonosak a felderítés és a bizonyítás keretei, forrásai, eszközei és módszerei;
- a nyomozás folyamatában a felderítés adatgyűjtő tevékenység, a bizonyítás a releváns adatok valóságát igazoló eljárás;
- a felderítés biztosítja a történeti tényállás megállapításához, az eljárási feladatok végrehajtásához és a bizonyítás feltételeinek megteremtéséhez szükséges adatokat, a bizonyítás a vizsgált eseményre vonatkozó eljárási szabályoknak megfelelően igazolja a releváns tények hitelességét;
- a felderítés és a bizonyítás a nyomozáson belül a megismerés két különböző szintű fokozata: a felderítés lehetővé teszi az objektív igazság megállapítását, a bizonyítás biztosítja a felderítési adatok cáfolhatatlanságát, ezzel a jogi keretek között történő felhasználhatóságát.”²⁹

Megjegyezni kívánom, hogy a nyomozási és a vizsgálati szakasz régi jogunkban is elkülönült.³⁰

3.3. A bizonyítás tárgya

A nyomozás során bizonyítani kell a bűncselekményt (objektív elemek), fel kell deríteni az elkövető személyét, bűnösségének fokát (szubjektív elemek), mindemellett fel kell kutatni, és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket.

3.3.1. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/A. § alapesetében

A Btk. 329/A. § alapesetében, az objektív elemek körében, bizonyítás tárgyát képezi az *elkövetési tárgy*. E bűncselekménynek elkövetési tárgyát az Szjt. 1. §-a határozza meg: elkövetési tárgy lehet mindaz a dolog, amelyben a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogokban megjelenő teljesítmény megtestesül. A bűncselekmény tárgya azonban nem mindig valamilyen dolog, hanem lehet akár egy immateriális előadás is. Ez esetben természetesen a szó klasszikus értelmében vett elkövetési tárgyról nem beszélhetünk.

²⁸ Katona Géza: Valós vagy valótlan? Értékelés a büntetőperbeli bizonyításban 26. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990).

²⁹ Balláné–Borszék–Lakatos: Kriminálmetodológia 68. oldal (Rejtjel, Kiadó Budapest, 2000).

³⁰ Lásd: a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. 102. §; Bursics Zoltán: A magyar bűnvádi eljárási jog vázlatja 134. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947).

Ugyancsak az objektív elemek között, a tárgyi oldalon, bizonyítani kell az elkövetési magatartást, amely másnak az Szjt. alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogának megsértése és tipikusan tevészel valósítható meg. Bizonyítani szükséges továbbá az eredményt, ami a vagyoni hátrány okozása.

A szubjektív elemek körében bizonyítás tárgyát képezi az alany, aki a bűncselekmény elkövetőjével azonos.³¹ Az Btk. 329/A. § elkövetője bárki lehet, aki az általános alannyá válás hármas feltételeinek megfelel. E hármas feltétel a következő:

- természetes személy,
- az elkövetéskor betöltött tizenegyedik életév,
- legalább korlátozott beszámítási képesség.

A szubjektív elemek között, az alanyi oldalon, bizonyítás tárgyát képezi a bűnösség. E bűncselekményt haszonszerzés végett csak egyenes szándékkal lehet elkövetni, míg vagyoni hátrányt okozva egyenes és eshetőleges szándékkal is megvalósítható.³² Bizonyítani kell továbbá a célzatot: a Btk. 329/A. § (1) bekezdés első fordulata esetében az elkövető célja a vagyoni haszonszerzés.

3.3.2. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/A. § minősített eseteiben

A szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének minősített eseteit a Btk. 329/A. § (2)–(3) bekezdése szabályozza. Ezek szerint bizonyítás tárgyát képezi:

- a jelentős vagyoni hátrányt okozva,
- az üzletszerűen,
- a különösen nagy vagyoni hátrányt vagy
- a különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva

történő elkövetés.

A vagyoni hátrány és az üzletszerű elkövetés fogalmát a Btk. 137. § 5. és 9. pontja definiálja, a jelentős, a különösen nagy, illetve különösen jelentős vagyoni hátrányt pedig a 138/A. § c)–e) pontja határozza meg.

3.3.3. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/B. § alapeseteiben

A Btk. 329/B. § alapeseteiben, az objektív elemek körében, a tárgyi oldalon bizonyítás tárgyát képezi az elkövetési tárgy, ami az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés vagy a hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés vagy fel-

³¹ Vesd össze: Btk. 19–21. §.

³² Lásd: Btk. 13–14. §.

szerezés,³³ illetve a hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeret (amennyiben tárgyiasult formában jelenik meg).³⁴ Az elkövetési tárgy milyenségét alapvetően meghatározza a műszaki intézkedés, amelynek megkerüléséhez felhasználják (pl. egy hozzáférést akadályozó kód esetében a dekóder lehet a megkerülést szolgáló eszköz). Műszaki intézkedés pedig minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket — rendeltetésszerű működése révén — megelőzze, illetve megakadályozza. A műszaki intézkedést akkor kell hatásosnak tekinteni, ha a mű felhasználását a jogosultak a hozzáférést ellenőrző vagy védelmet nyújtó olyan eljárás — különösen kódolás vagy a mű egyéb átalakítása, vagy másolatkészítést ellenőrző mechanizmus — útján ellenőrzik, amely alkalmas a védelem céljának elérésére.³⁵

A tárgyi oldalon bizonyítani kell az elkövetési magatartást. Ez a Btk. 329/B. § (1) bekezdése esetében az elkövetési tárgy

- a) megkerülése,
- b) készítése, előállítása,
- c) átadása, forgalomba hozatal vagy azzal kereskedés,

míg a Btk. 329/B. (2) bekezdése vonatkozásában

- d) az elkövetési tárgy másnak rendelkezésre bocsátása.

A szubjektív elemek között bizonyítani kell az általános alanyt, aki a bűncselekmény elkövetőjével azonos. A Btk. 329/B. § elkövetője bárki lehet, aki az általános alannyá válás hármas feltételeinek megfelel.

Az alanyi oldalon bizonyítás tárgyát képezi a bűnösség. E deliktumot csak egyenes szándékkal lehet elkövetni. Bizonyítani kell továbbá a célzatot, amely a haszonszerzés,³⁶ valamint az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerülése.³⁷

3.3.4. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/B. § minősített eseteiben

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszásának minősített esetét a Btk. 329/B. § (3) bekezdése határozza meg. E bekezdés alapján bizonyítani kell, hogy az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés kijátszását üzletszerűen követik el.

³³ Btk. 329/B. § (1) bekezdése.

³⁴ Btk. 329/B. § (2) bekezdése.

³⁵ Szjt. 95. § (3) bekezdése.

³⁶ Btk. 329/B. § (1) bekezdés első fordulata.

³⁷ Btk. 329/B. § (1) és (2) bekezdése.

3.3.5. A bizonyítás tárgya a Btk. 329/C. § esetében

A jogkezelési adat meghamisítása esetében, az objektív elemek körében bizonyítás tárgyát képezi az elkövetési tárgy. Ez pedig a más szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelme alá tartozó művének, illetőleg teljesítményének a felhasználásával összefüggésben megjelenített, és az Szjt.-ben meghatározott jogkezelési adat. Jogkezelési adat tehát a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánosságához történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg.³⁸ A jogkezelési adat tájékoztatást nyújt tehát a művel kapcsolatban fennálló személyhez fűződő vagy vagyoni jogokról. A védelem nem korlátozódik az elektronikus jogkezelési adatokra, bármilyen jogkezelési adat ide tartozhat (pl. az üres hordozókon megjelenő, úgynevezett Artisjus-matrica is ennek minősül).

A tárgyi oldalon bizonyítani kell az elkövetési magatartást, ami a jogkezelési adat eltávolítása vagy megváltoztatása, és tipikusan tevéssel valósítható meg. Bizonyítani szükséges továbbá az elkövetés módját is: az elkövetési tárgy eltávolításának vagy megváltoztatásának jogosulatlanul kell történnie.

A szubjektív elemek körében bizonyítani kell az alanyt, vagyis a bűncselekmény elkövetőjét. A Btk. 329/C. § elkövetője bárki lehet, aki az általános alannyá válás hármas feltételeinek megfelel.

Az alanyi oldalon bizonyítás tárgyát képezi a bűnösség. A jogkezelési adat meghamisítása csak egyenes szándékkal valósítható meg. Az egyenes szándék célzatot is feltételez. A célzat a haszonszerzés.

3.4. Szemelvények utóbbi időszak jogalkalmazói (bírói) gyakorlatából

Nem követi el a szerzői és szomszédos jogok megsértését az, aki olyan hanganyagot tartalmazó CD lemezeket vásárol saját célra, amelyek után nem fizettek szerzői jogdíjat (1978. évi IV. törvény 329/A. §).³⁹

A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését (1959. évi IV. törvény 99. §; 1969. évi III. tv. 44. §).⁴⁰

Valamely szerzői műnek oktatási segédkönyvvé nyilvánítása kérdésében szakminisztérium dönt, annak megítélése azonban, hogy az adott esetben a szabad felhasználás törvényi előfeltételei megvalósultak-e (vagy ennek hiányában szerzői jogsértés történt) a bíróság hatáskörébe tartozik [1969. évi III. tv. 17. § (2) bekezdése, 1/1994. (II. 3.) MKM r. 11. § (1) bekezdése, 15. § (1) bekezdése, 9/1969. (XII. 29.) IM r. 14. § (1) bekezdése, Pp. 9. § (2) bekezdése, 206. § (1) bekezdése].⁴¹

³⁸ Szjt. 96. § (2) bekezdése.

³⁹ EBH 2006. 1494. szám.

⁴⁰ EBH 2005. 1201. szám.

⁴¹ EBH 2002. 759. szám.

A számítógépi programoknak a szabad felhasználás joga nélkül való megszerzése mástól másolás céljára, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését valósítja meg [Btk. 329/A. §, Szjt. 18. § (2) bekezdése].⁴²

Az egyéni, eredeti jellegű, önálló és kreatív gondolatiságot tükröző építészeti terv az az alkotás, amelynek tervezőjét szerzői jog illeti meg. Az építészeti tervek műszaki rajzolinak kifizetett megbízási díj nem minősül szerzői díjnak, ezért társadalombiztosítási járulékköteles (1996. évi XXXIII. tv. 1. §, 1969. III. tv. 44. és 51. §, 1975. évi II. tv. 10. §, 103/A. §).⁴³

A regény önálló irodalmi mű, amelynek a szerzői jogutódjával kötött kiadói szerződés hiányában történő megjelentetése nem tartozik a szabad felhasználás körébe, hanem önálló kiadásnak minősül, ezért szerzői jogsértést valósít meg.

A szerzői (szomszédos) jogok megsértésének bűncselekménye miatt emelt vád esetén a büntetőbíróságoknak önállóan kell vizsgálni, hogy a büntetőjogi felelősséget megalapozó szerzői jogi vagy szomszédos jogi jogsértés megvalósult-e. E jogkérdések eldöntése más (polgári) eljárástól nem tehető függővé (Btk. 329/A. §).⁴⁴

A szerzői jog megsértése esetén a polgári jogi felelősség szabályai szerint jár kártérítés [1969. évi III. tv. 10. §, 52. § (2) bekezdése].

Nem vagyoni kártérítést a szerzői jogsértéssel összefüggően bekövetkezett nem vagyoni hátrány alapoz meg [Ptk. 354. §, 355. § (4) bekezdése, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].⁴⁵

Megvalósítja a szerzői és szomszédos jogok megsértésének a vétségét, aki a számítógépi programot nem forgalomba hozatal vagy jövedelemszerzés céljából, hanem kizárólag saját felhasználásra akár egy példányban is másolja [Btk. 329/A. § (1) bekezdése, 1969. évi III. tv. 13. § (1) és (3) bekezdése, 16. §, 18. § (1) és (2) bekezdése, 9/1969. (XII. 29.) MM r. 1. § (1) bekezdése, 10. § (1) bekezdése].⁴⁶

A szerzői vagy a szomszédos jogok megsértésének vétsége megvalósul, ha a vendéglátó-ipari egységet működtető kft. rádiókészülék működtetésével zeneszolgáltatást nyújt, de a kft. ügyvezető igazgatója a zeneszolgáltatás után járó jogdíjat a jogosultnak felszólítás ellenére sem fizeti meg [Btk. 329/A. § (1) bekezdése, 1969. évi III. tv. 40. § (1) bekezdése].

A szerzői vagy szomszédos jogok megsértése vétségének elkövetési magatartása a jogdíj megfizetésének elmulasztása, amelyet az a természetes személy valósít meg, akinek kötelessége lett volna a fizetési aktus teljesítése, és az közömbös, hogy a jogdíj megfizetése kinek a vagyont terhelte volna [Btk. 329/A. § (1) bekezdése, 1997. évi CXLIV. tv. 156. § (1) bekezdése].

A büntetőjogi és polgári jogi felelősség nem azonos fogalmak, és az egyik nem szükségszerűen előfeltétele a másiknak; a polgári jogi felelősség hiányából önmagában nem lehet a büntetőjogi felelősség hiányára következtetni [Btk. 329/A. § (1) bekezdése].⁴⁷

A szerzői és a szomszédos jogok megsértésének vétségében — a társadalomra veszélyesség hiányában — nem állapítható meg a vendéglátó-ipari magánvállalkozást folytató vádlott büntetőjogi felelőssége, aki az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesülettel kötött megállapodás alapján vállalja, hogy a gépi zeneszolgáltatás fejében jogdíjat fizet, de ennek — a vállalkozás sikertelensége folytán — csak részben képes eleget tenni [Btk. 10. § (2) bekezdése, 329/A. § (1) bekezdése, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 40. § (1) bekezdése, 8/1992. (V. 8.) MKM r., 1999. évi LXXVI. tv. 25. § (1) és (5) bekezdése].⁴⁸

A szerzői és a szomszédos jogok megsértése bűncselekményének a törvényi tényállása olyan keretdiszpozíció, amelyet az elkövetéskor hatályos rendelkezések töltenek ki tartalommal [Btk. 329/A. §, 1969. III. tv. 1. § (1) és (2) bekezdése, 9/1969. (XII. 29.) MM r. 1. § (1) bekezdése].

A szerzői és a szomszédos jogok megsértését valósítja meg, aki a saját számítógépének a lemezére (winchester) a más számítógépi programját és a hozzá tartozó dokumentációkat (szoftvereket) viszi át, amelyekért szerzői díjat nem fizet, és e tevékenységével összefüggésben a szoftverek szerzőinek vagyoni hátrányt okoz (Btk. 329/A. §).

Ha a szerzői és szomszédos jogok megsértése bűncselekményének az elkövetési tárgya az átmásolt program, az adathordozó volt: ennek elkobzása nem mellőzhető [Btk. 77. § (1) bekezdés a) és e) pontja, 329/A. §].⁴⁹

A szerzői és a szomszédos jogok megsértése vétségének a kísérlete valósul meg, ha az elkövető szándéka a jogellenesen másolt videokazettáknak értékesítésre felkínálásával 32 jogtulajdonos érdekeinek a sérelmére irá-

⁴² EBH 2002. 616. szám.

⁴³ EBH 2000. 382. szám.

⁴⁴ EBH 2000. 188. I–II. szám.

⁴⁵ EBH 1999. 100. szám.

⁴⁶ BH 2003. 101. szám.

⁴⁷ BH 2003. 301. I–III. szám.

⁴⁸ BH 2001. 307. szám.

⁴⁹ BH 2000. 288. I–III. szám

nyult, de a cselekmény eredményének — a vagyoni hátrálynak — a bekövetkezését a próbavásárlás folytán történt leleplezés és a videokazetták lefoglalása megakadályozta [Btk. 329/A. § (1) bekezdése, 16. §].⁵⁰

A szerzői és a szomszédos jogok megsértése bűncselekményének a sértettje: a filmforgalmazásra jogosult, ezért a sértettek számához igazodó többrendbeli bűncselekmény megállapításának van helye, ha pedig az ugyanazon sértett sérelmére több cselekményt követtek el, a folytatólágosság megállapítása indokolt [Btk. 329/A. §, 12. § (2) bekezdése].

A szerzői és a szomszédos jogok megsértése eredmény-bűncselekmény, mely akkor válik befejezetté, ha a törvényben megkívánt vagyoni hátrány bekövetkezik [Btk. 329/A. § (1) bekezdése és (2) bekezdés *b*) pontja, 16. §].⁵¹

A szerzői és szomszédos jogok megsértése bűncselekményének a kísérletét nem valósítja meg az, aki újsághirdetésben — a kizárólagos forgalmazók érdekét veszélyeztetve — a műsoros videokazetták értékesítését hirdeti meg (Btk. 329/A. §, 16. §, 18. §).⁵²

⁵⁰ BH 1998. 324. szám.

⁵¹ BH 1996. 137. I–II. szám.

⁵² BH 1995. 623. szám.

IV. A NYOMOZÁS MEGINDÍTÁSÁNAK ALAPJA ÉS A BŰNCSELEKMÉNY TUDOMÁSRA JUTÁSÁNAK MÓDJAI

Ez a rész a nyomozás megindításának alapjával és a bűncselekmény tudomásra jutásának módjaival foglalkozik. A tudomásra jutás módjain belül részletesebben ismertetem a sértett, illetve más — sértettnek nem minősülő — természetes és jogi személy feljelentését, bejelentését követő fontosabb intézkedéseket.

4.1. A büntetőeljárás (nyomozás) megindításának alapja

A Be. 170. § (1) bekezdése értelmében a nyomozás az ügyésznek vagy a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának hivatali minőségében tudomásra jutott adatok alapján vagy feljelentésre indul meg. Az eljáró hatóság megvizsgálja, hogy megvalósult-e a büntetőeljárás megindításának a Be. 6. § (1)–(2) bekezdésében meghatározott feltétele, illetve nem áll-e fenn a 6. § (3)–(5) bekezdésében felsorolt eljárási akadályok valamelyike. Ha a tudomásra jutott adatok alapján vagy a feljelentésből a hatóság arra a következtetésre jut, hogy a büntetőeljárásnak valamilyen akadálya van, a feljelentést elutasítja, ellenkező esetben a nyomozást elrendeli. A nyomozás elrendeléséről a feljelentés megérkezésétől számított három napon belül kell határozni, feltéve, ha a feljelentést nem utasítják el, vagy a feljelentés kiegészítésére nincs szükség. Az elrendelést követően, a nyomozás teljesítése során a bizonyítás és a tényállás felderítése érdekében a hatóságnak minden szükséges és célszerű intézkedést meg kell tennie.

4.2. A bűncselekmény tudomásra jutásának módjai

Mint arról szó volt, a büntetőeljárás (nyomozás) a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának hivatali minőségében tudomásra jutott adatok alapján vagy feljelentésre indul meg. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények elkövetésének gyanúja — vagyis egy tényre vonatkozó tudomás, ismeret, feltételezés, hogy olyan magatartás történt, amely a hatályos Btk. szerint bűncselekménynek minősül és büntetést von maga után — alapvetően háromféleképpen juthat a nyomozó hatóság tudomására:

1. a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának hivatali minőségében tudomásra jutott adatok alapján,
2. más — sértettnek vagy sértettnek nem minősülő — természetes vagy jogi személy feljelentése, bejelentése útján, illetve
3. egyéb módon.

A büntetőeljárás a nyomozó hatóság észlelése alapján is indulhat. Amíg feljelentés, bejelentés megtételekor közvetett módon, áttételesen, a feljelentőn, illetve a bejelentőn keresztül, tehát külső személytől érkezik a nyomozó hatósághoz a bűncselekmény gyanújára utaló információ, addig itt a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság

tagjának hivatali minőségében eljárva, közvetlenül saját észlelése alapján jut az adat a birtokába. (Ilyen lehet pl. a tettenérés.)

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetében az eljárások zömét (45,4 százalék a rendőrség kezdeményezte, ezen belül pedig a rendőrség bünyügyi szervei jellestek (39,8 százalék). A második helyen a sértett jogi személyek feljelentése áll (20,8 százalék), hozzájuk képest a sértett természetes személyek a harmadik helyre szorultak (12,9 százalék). Negyedikek a más — sértettnek nem minősülő — természetes személyek (10,8 százalék), míg az egyéb — sértettnek ugyancsak nem minősülő — jogi személyeknek az ötödik helyezéssel kellett beérniük. További eljárás kezdeményezők voltak még az ügyészség, a Vám- és Pénzügyőrség, az elkövetők (önfeljelentés és beismerő vallomás alapján), a külföldi igazságügyi hatóság, a bíróság, a határőrség, a büntetés-végrehajtási testület, a helyi önkormányzat, a minisztérium, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet, az Állami Számvevőszék, az Állami Erdészeti Szolgálat, a Fogyasztóvédelmi (Fő)felügyelőség, a Közterület Felügyelet, a légi közlekedési hatóság, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár és egyéb hatóság, állami felügyeleti ellenőrző szerv. A közölt ENYÜBS adatok 2003-tól 2007-ig terjedő időszakra vonatkoznak.

4.2.1. A sértett vagy más — sértettnek nem minősülő — természetes és jogi személy feljelentése, bejelentése

A feljelentés fogalmát, illetve a feljelentés és a bejelentés közötti különbséget a Be. egzakt módon nem határozza meg, ugyanis a 171–172. § — A feljelentés alcím alatt — lényegében csak a feljelentéssel kapcsolatos kötelezettségek taglalja. A feljelentést a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: Nyer.) 100. §-a definiálja. E szerint feljelentés minden olyan, formához nem kötött — a büntetőeljárás megindítására vagy lefolytatására jogosult szerv vagy más hatóság, illetve a bíróság tudomására hozott — közlés, amely meghatározott vagy ismeretlen személy által elkövetett bűncselekmény gyanújára utaló tényállítást, illetve adatot tartalmaz.

4.2.3. Tudomásra jutás egyéb módon

Egyéb módon jut a hatóság tudomására a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmény elkövetésének ténye az elkövető önfeljelentése során, vagy ha a gyanúsított más ügyben történő kihallgatása alkalmával beismerő vallomást tesz. Ide tartozik az is, amikor titkos információgyűjtés⁵³ vagy a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés⁵⁴ eredményeképpen jut a bűncselekmény a nyomozó hatóság tudomására.

⁵³ Rtv. VII. fejezete (63–75.) §.

⁵⁴ Be. IX. fejezet V. cím (220–206/A. §).

V. A FELJELENTÉSSSEL, BEJELENTÉSSSEL KAPCSOLATOS INTÉZKEDÉSEK

Ebben a részben a feljelentéssel, bejelentéssel kapcsolatos intézkedéseket taglalom. Kitérek — egyebek mellett — a feljelentéssel, bejelentéssel kapcsolatos eljárási szabályokra, a panaszfelvételre és a sértett kihallgatására, az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények eljárásjogi szabályozására és végrehajtására.

5.1. A feljelentéssel, bejelentéssel kapcsolatos eljárásjogi szabályok

A Be. 171–172/A. §-a — a feljelentés és a feljelentés kiegészítése alcím alatt — a feljelentéshez kapcsolódó lényeges rendelkezéseket tartalmazza, a Nyer. 100–105/A. §-a pedig a Be. hivatkozott szakaszaira vonatkozó szabályokat taglalja kimerítő részletességgel.

Bűncselekmény miatt bárki tehet feljelentést. A feljelentés kötelező, ha annak elmulasztása bűncselekmény. A hatóság tagja és a hivatalos személy, továbbá, ha külön törvény előírja, a köztisztviselő⁵⁵ köteles a hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt — ha az elkövető ismert, annak megjelölésével — feljelenteni. A feljelentéshez csatolni kell a bizonyítási eszközöket, ha ez nem lehetséges, a megőrzésükről kell gondoskodni. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények nem tartoznak a kötelező feljelentés alá eső deliktumok közé.

A kötelező feljelentés alá eső bűncselekményeket a Btk. tartalmazza. Ezek: a Btk. 150. § (1) bekezdése szerint, a Btk. X. Fejezetében foglalt valamennyi állam elleni bűncselekmény (139–149. §); a Btk. 223. § (1) bekezdése alapján a Btk. 221. § (1)–(2) és (4) bekezdésében meghatározott államtitoksértés; végül a Btk. 344. §-a értelmében a Btk. 343. § (3)–(5) bekezdésében poenalizált külföldre szökés büntette. Ha ilyen bűncselekmény elkövetése készül, vagy még le nem leplezett bűncselekményt követtek el, a feljelentés elmulasztója büntetendő, kivéve, ha az elkövető hozzátartozója (a hozzátartozó fogalmára lásd a Btk. 137. § 6. pontjában írtakat). További, és ezekben az esetekben már a hozzátartozók részéről is kötelezően feljelentendő bűncselekmények a Btk. 261. §-ában megfogalmazott terrorcselekmény, a Btk. 261/A. §-ában nevesített nemzetközi jogi kötelezettség megszegése, valamint a Btk. 353. §-ában írtakból következően a Btk. 352. §-ában szereplő zendülés büntette.

A feljelentést rendszerint az ügyésznél vagy a nyomozó hatóságnál kell írásban vagy szóban megtenni. A szóban tett feljelentést jegyzőkönyvbe kell foglalni. A feljelentést nyomban nyilvántartásba kell venni. A feljelentést más hatóság és a bíróság is elfogadhatja, de köteles azt a nyomozó hatóságnak megküldeni. Ha a feljelentés azonnali intézkedést kíván, azt el kell fogadni. Ha a feljelentést nem a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező ügyésznél, illetve nyomozó hatóságnál tették, a feljelentést ez is köteles átvenni, illetőleg jegyzőkönyvbe foglalni, és az eljárásra jogosultnak megküldeni. A távbeszélőn vagy más technikai eszközzel történt feljelentést jegyzőkönyvbe kell foglalni. Ha a feljelentést nem a hatáskörrel, illetve illeté-

⁵⁵ A köztisztviselő fogalmát a Ptk. 65. § (1) bekezdése határozza meg.

kességgel rendelkező nyomozó szervnél teszik meg, a feljelentőt erről tájékoztatni kell, és közölni kell vele, hogy feljelentését melyik nyomozó szervhez vagy más hatósághoz küldik meg.

Ha a feljelentés alapján a nyomozás elrendeléséről, illetőleg a feljelentés elutasításáról megnyugtatóan nem lehet állást foglalni, a feljelentés kiegészítésének van helye. A feljelentés kiegészítése során a nyomozó hatóság annak megállapítására, hogy vannak-e bizonyítási eszközök, és ezek hol találhatóak, adatszerzést végezhet, ennek során

a) igénybe veheti a bűnüldöző szervek külön törvényben meghatározott bűnüldözési adatkezelési adatbázisait,

b) a megkeresésre⁵⁶ vonatkozó szabályok szerint bárkitől okiratok és adatok rendelkezésre bocsátását, valamint felvilágosítás adását, a feljelentő vagy a sértett állami, helyi önkormányzati szerv, köztestület, gazdálkodó szervezet, alapítvány, közalapítvány vagy társadalmi szervezet vezetőjétől, illetőleg a vizsgálatra jogosult szervtől vizsgálat tartását és a kár megállapítását kérheti,

c) a bűncselekmény helyszínét megtekintheti,

d) szaktanácsadót vehet igénybe, és

e) a megszerzett adatokat ellenőrizheti.

A nyomozó hatóság az adatszerzés során fénykép vagy más adathordozón rögzített kép bemutatásával személyt vagy tárgyat kiválasztathat, illetőleg a bemutatott személyről vagy tárgyról felvilágosítást kérhet. A feljelentés kiegészítése alapján a nyomozó hatóság legfeljebb tizenöt napig végezhet adatszerző tevékenységet. Ha a feljelentés kiegészítését követően a nyomozást elrendelik, a nyomozás határidejét a feljelentés-kiegészítés elrendelése napjától kell számítani.

5.2. A feljelentés, bejelentés fogadása (panaszfelvétel) és a sértett kihallgatása

A feljelentés, bejelentés fogadását (a panaszfelvételt), illetve a sértett kihallgatásának taktikáját meghatározza, hogy az a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények elkövetése milyen úton-módon jutott a nyomozó hatóság tudomására.

E részben a sértett, illetve más — sértettnek nem minősülő — természetes és jogi személy bejelentésének, feljelentésének jegyzőkönyvezésével összefüggésben, az általános taktikai szabályokkal és az azoktól eltérő specifikumokkal szeretnék foglalkozni. Megjegyezni kívánom, hogy ha a feljelentés tartalmazza a feljelentő előadását, a tanúkenti kihallgatása mellőzhető.⁵⁷ (Megjegyzendő: ha a sértett a feljelentő, a nyomozás elrendelését követően célszerű ismételt, immár tanúként kihallgatni.) A sértett kihallgatásának kriminálmotodikai ajánlásai — értelemszerűen — a feljelentő, bejelentő meghallgatására is vonatkoznak.

⁵⁶ Be. 71. §

⁵⁷ Be. 181. § (2) bekezdés második mondata.

5.2.1. A feljelentés, bejelentés fogadásának (panaszfelvétel) általános szabályai

A feljelentőt a feljelentés (bejelentés) megtételekor figyelmeztetni kell a hamis vád és a hatóság félrevezetése büntetőjogi következményeire. A figyelmeztetést és az erre tett nyilatkozatot a feljelentésről felvett jegyzőkönyvbe kell foglalni. A távbeszélőn felvett feljelentést utóbb jelentésbe kell foglalni. A jegyzőkönyv felvételénél törekedni kell a gyanú fennállásának megítéléséhez szükséges tények minél részletesebb tisztázására. Ezért a feljelentőt kellő alaposággal kell nyilatkoztatni a bűncselekmény tényállási elemeire, az elkövetés körülményeire, a gyanúsított személyére és a bizonyítási eszközökre. A feljelentés jegyzőkönyvbe foglalásakor a feljelentőt fel kell szólítani, hogy a birtokában levő bizonyítási eszközöket a nyomozó szerv eljáró tagjának adja át, ha pedig ez nem lehetséges, a megőrzésükről, illetve az épségben tartásukról a tőle elvárható módon gondoskodjon. Az átadott bizonyítási eszközöket le kell foglalni. Ha a tárgyi bizonyítási eszközök nincsenek a feljelentő birtokában, ki kell kérdezni arról, hogy azok hol találhatóak.

A nyomozó szerv a feljelentés (bejelentés), illetve a nyomozó szerv tagja észlelésének adatait az alábbiak figyelembevételével vizsgálja meg

- a) a történeti tényállás bűncselekmény gyanújának megállapítására alkalmas-e,
- b) a büntetőeljárás megindításának van-e akadálya,
- c) szükséges-e halaszthatatlan nyomozási cselekmény vagy más intézkedés foganatosítása,

d) a bűncselekmény nyomozására van-e hatásköre, illetékessége. A nyomozó szerv köteles már a feljelentés vételekor, illetőleg a nyomozó szerv tagjának észlelésekor — ha a késedelem veszéllyel jár, a jegyzőkönyv felvétele előtt is — minden olyan intézkedést megtenni, amely a nyomozás eredményességét, gyors teljesítését elősegíti. A késedelem nélkül intézkedni kell a személy-, illetve tárgykörözés elrendelésére, szemle tartására, véralkohol-, toxikológiai vagy vizeletvizsgálat elvégzéséhez szükséges minta vételére, és minden olyan nyomozási cselekmény végrehajtására, amelynek elmulasztása vagy későbbi elvégzése az eljárás eredményességét károsan befolyásolná. A feljelentés beérkezésétől, illetőleg a nyomozó szerv tagjának észlelésétől számított három napon belül azokból a nyilvántartásokból, amelyeket a nyomozó szerv kezel, valamint amelyekből adatigénylésre jogosult, be kell szerezni a feljelentéssel kapcsolatos döntés, illetőleg a teendő intézkedés szempontjából lényeges adatokat (kivéve, ha a feljelentés kiegészítésének van helye).⁵⁸

A sértett vagy a helyébe lépő személy⁵⁹ figyelmét a feljelentés megtételekor, illetve a kihallgatásakor fel kell hívni arra, hogy polgári jogi igénye a büntetőeljárás bírósági szakaszában vagy egyéb törvényes úton érvényesíthető. A figyelmeztetésre adott nyilatkozatot jegyzőkönyvbe kell foglalni. A sértettet vagy a helyébe lépő személyt figyelmeztetni kell, hogy indítványozhatja a biztosítási intézkedést, illetve a zár alá vételt.

Ha a nyomozó szerv a hatáskörének vagy illetékességének hiányát a nyomozás során állapítja meg, a nyomozás iratainak áttételéről értesíti az ügyészt, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyeket⁶⁰. Az átiratban (felterjesztésben) meg kell jelölni a feljelentés tárgyát, az áttétel indokát, a megküldött iratokat és bűnjeleket. Az a nyomozó szerv, amelyhez az ügyet áttették, erről haladéktalanul értesíti az átvett ügy nyomozásáról rendelkező ügyészt, és az értesítéssel azonos munkanapon megküldi a nyomozás elrendeléséről szóló feljegyzést, illetve az azt tartalmazó kezdő iratot.

5.2.2. A sértett természetes személy vagy jogi személy kihallgatása

Sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.⁶¹

A sértett kihallgatásakor a tanúkihallgatás szabályait kell megfelelően alkalmazni. A sértettel és a tanúvallomással kapcsolatos rendelkezéseket a Be. 51. §, 79–94. §, illetve 181. §, valamint a Nyer. 17–22. § tartalmazza. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények sértettjeinek kihallgatására a hivatkozott jogszabályhelyek rendelkezésein túl az általános krimináltaktikai ajánlásokat is figyelembe kell venni. E részben csak a generális szabályoktól eltérő kérdésekre térek ki.

⁵⁸ Be. 172/A. §.

⁵⁹ Be. 51. § (3) bekezdése.

⁶⁰ Be. 42. §.

⁶¹ Be. 51. § (1) bekezdése.

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények sértettjei csak az egyes szerzői jogok jogosultjai lehetnek: azt pedig, hogy kik minősülnek jogosultnak, az Szjt. határozza meg. Sértett lehet például a szerző, az előadóművész, a hangfelvétel-előállító, a rádió-, televízió-szervezet, a filmelőállító, az adatbázis-előállító. Sértett még az előállító jogán a forgalmazó, zenét tartalmazó hanghordozók esetében pedig a többszörözési jogokat kezelő közös jogkezelő szervezet is.

Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetén a sértett természetes személy kihallgatásakor tisztázni kell a sértetti mivoltát. Amennyiben a kihallgatott a sértett helyébe lépett, erre is szükséges kitérni. Főszabály szerint, ha a sértett a büntetőeljárás megindítása előtt, akár azt követően meghal, helyébe egyenes ági rokona, házastársa, élettársa vagy törvényes képviselője léphet. Amennyiben a sértett olyan személy volt, aki azon egyház szabályai szerint, amelyhez életében tartozott, egyházi rend vagy fogadalom okából házasságot nem köthetett, halála után — hozzátartozó, örökös hiányában — az egyenes ági rokon jogai illetik meg a volt egyháza szerinti előjáróját.⁶² A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt a szerző halála után a védelmi időn belül (a szerző halálától számított hetven év) az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott, ilyennek hiányában pedig, vagy ha a megbízott nem intézkedik, az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.⁶³

A sértettől meg kell kérdezni azt is, hogy mi volt az a dolog, amelyben a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogokban megjelenő teljesítmény megtestesült.

Meg kell állapítani továbbá, hogy a sértett vagyoni jogai a jogosulatlan felhasználás mely formájával sérültek. (Ez lehet különösen a többszörözés, a terjesztés, a nyilvános előadás, a nyilvános közvetítés sugárzással vagy másként, a műnek továbbközvetítése, az átdolgozás és a kiállítás.)

Már az első kihallgatás során kísérletet kell tenni annak kiderítésére, hogy esetlegesen fennforog-e a szabad felhasználás valamelyik formája vagy a szerzői jog más korlátja.⁶⁴

Tisztázni kell, hogy az elkövetési magatartással okozati összefüggésben keletkezett-e vagyoni hátrány, és azt számszerűsíteni célszerű. Amennyiben ugyanis vagyoni hátrány nem keletkezik — tényállásszerű magatartás tanúsítása esetén — csak a bűncselekmény kísérlete válsul meg, míg — az üzletszerű elkövetés mellett — a jelentős, a különösen nagy és a különösen jelentős vagyoni hátrány okozása minősítő körülmény.

⁶² Be. 51. (3) bekezdése.

⁶³ Szjt. 14. § (1) bekezdése.

⁶⁴ Szjt. 33–41. §.

A sértettet nyilatkoztatni, kell arra is, hogy

- mi módon jutott tudomására a bűncselekmény,
- ismerte-e az elkövetőt,
- van-e tudomása arról, hogy a feljelentett (az eljárás alá vont vagy a gyanúsított) követett-e el ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményeket, és mi volt ezzel a célja illetve
- tud-e olyan személyről, aki a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából releváns információ birtokában van.

*A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kiját-
szása* [Btk. 329/B. § (1) bekezdése] esetében a sértett kihallgatásakor a sértetti minőség tisztázása ugyancsak szükséges. Ha a kihallgatott a sértett helyébe lépett, az eljárási cselekmény során erre a szerepére is ki kell térni.

A sértettet nyilatkoztatni kell arra az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedésre vagy a hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszközre, termékre, berendezésre vagy felszerelésre, amelyre a bűncselekményt elkövették.

Meg kell kérdezni, hogy

- az elkövetési tárgy készítése, előállítás, átadása, forgalomba hozatala vagy azzal kereskedés milyen körülmények között jutott a sértett tudomására,
- a készítés és az előállítás speciális szakismeretet és/vagy technológiát igényel-e,
- a gyártási folyamatnak melyek a jellemzői és
- ezekből lehet-e következtetni az elkövetés helyére és az elkövető(k) személyére.

A sértettnek fel kell tenni a következő kérdéseket:

- ismerte-e az elkövetőt (elkövetőket),
- van-e tudomása arról, hogy az eljárás alá vont hasonló jellegű jogsértéseket követett el, és a bűncselekményt milyen célból valósította meg (az üzletszerű elkövetés minősítő körülmény, célzat hiányában pedig nem valósul meg ez a deliktum),
- tud-e olyan személyről, aki a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából releváns információ birtokában van!

*A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kiját-
szása* [Btk. 329/B. § (2) bekezdése] nyomozásakor a sértettet nyilatkoztatni kell az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeretre. Amennyiben ez az inkriminált ismeret tárgyasult formában jelenik meg, a sértettet az adathordozóra, annak készítésére (műszakit, technikai, technológiai feltételek), és az adathordozó fajtájára vonatkozóan is ki kell kérdezni.

Meg kell kérdezni, hogy

- a bűncselekmény milyen körülmények között jutott a tudomására,
- ismerte-e az elkövetőt (elkövetőket),
- ismerte-e azt a személyt, akinek az elkövető a kérdéses az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeretet a rendelkezésére bocsátotta, és a rendelkezésre bocsátott ismeretek további sorsa mi lett,
- van-e tudomása arról, hogy az eljárás alá vont hasonló jellegű jogsértéseket követett el, és a bűncselekményt milyen célból valósította meg [az üzletszerű elkövetés minősítő körülmény, célzat hiányában pedig nem valósul meg ez a deliktum (vagy más bűncselekményt kell megállapítani)],
- tud-e olyan személyről, aki a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából releváns információ birtokában van!

A jogkezelési adat meghamisítása (Btk. 329/C. §) nyomozása során a sértettet (vagy a sértett helyébe lépő személyt) kihallgatásakor sértetti minőségére nyilatkoztatni kell.

A sértettet ki kell kérdezni az Szjt.-ben meghatározott jogkezelési adatra vonatkozóan, amely a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelme alá tartozó művének, illetőleg teljesítményének a felhasználásával összefüggésben keletkezett.

A sértettől meg kell kérdezni, hogy a jogkezelési adat eltávolítását vagy megváltoztatását mikor, milyen körülmények között észlelte, valamint miből következtetett arra, hogy az elkövető jogosulatlanul cselekedett.

A kihallgatás során tisztázni kell azt is, hogy a sértett

- ismerte-e az elkövetőt,
- megítélése szerint az eljárás alá vont a bűncselekményt milyen célból valósította meg (a célzat hiányában ugyanis nem valósul meg ez a deliktum),
- tud-e olyan személyről, aki a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából releváns információ birtokában van!

5.2.3. Más — sértettnek nem minősülő — természetes és jogi személy kihallgatása

A 4. 2. alfejezet bevezető részében szó volt arról, hogy a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetében az eljárások zömét a rendőrség kezdeményezte, ezen belül pedig a rendőrség bünygyi szervei jeleskedtek. A második helyen a sértett jogi személyek feljelentése áll, hozzájuk képest a sértett természetes személyek a harmadik helyre szorultak. Negyedik a más — sértettnek nem minősülő — természetes személyek, míg az egyéb —

sértettnek ugyancsak nem minősülő — jogi személyeknek az ötödik helyezéssel kellett beérniük. Ilyen esetben jellemzően indifferens személynek saját észlelése vagy egyéb módon (más személy tájékoztatása) alapján jut tudomására a bűncselekmény, és ezt közli a nyomozó hatósággal.

Más — sértettnek nem minősülő természetes és jogi személy (a továbbiakban: tanú) — kihallgatásakor a feltett kérdések lényegében megegyeznek a sértettnek feltett kérdésekkel. A dolgok természetéből eredően azonban az indifferens tanú nem minden esetben tud válaszolni a sértetti mivoltból fakadó egyes kérdésekre, továbbá arra sem, hogy

- mi volt az a dolog, amelyben a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogokban megjelenő teljesítmény megtestesült,
- a sértett vagyoni jogai a jogosulatlan felhasználás mely formájával sérültek,
- az elkövetési magatartással okozati összefüggésben keletkezett-e vagyoni hátrány, stb.

5.3. Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények

E fejezetben az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények eljárásjogi szabályozásáról, valamint az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények végrehajtásáról lesz szó.

5.3.1. Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények eljárásjogi szabályozása

*Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények között az a leglényegesebb különbség, hogy az intézkedések következményeképpen soha nem indul meg a nyomozás (pl. helyszínbiztosító járőr vagy szaknyomozó küldése a cselekmény helyszínére, illetve a helyszín biztosítása, a helyszín megtekintése és a helyszíni adatgyűjtés), a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények foganatosításakor pedig igen. Másképpen fogalmazva: a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények is egyfajta intézkedések, azonban büntetőeljárás megindulását eredményezik (pl. helyszíni szemle, házkutatás, lefoglalás). Megjegyzendő, hogy az elsődleges intézkedések és a nyomozási cselekmények egy adott eseménnyel összefüggésben párhuzamosan is alkalmazhatók. Például: *bejelentés érkezik a nyomozó hatósághoz, hogy egy bizonyos kereskedelmi egységben jogellenesen többszörözött audiovizuális műveket terjesztenek (árusítanak). Az ügyelet a helyszínre rendőrszolgálatot küld. A járőr az elkövetőt igazoltatja, majd ruházátvizsgálatot foganatosít (elsődleges intézkedések). A rendőrszolgálat visszajelzését követően kitértető nyomozó az inkriminált audiovizuális műveket lefoglalja (ha-**

lasztást nem tűrő nyomozási cselekmény), majd tanúkutatást végez, miközben a rendőrnjőr a tetten ért elkövetőt elfogja és előállítja (elsődleges intézkedések).

A halasztás nem tűrő nyomozási cselekményekkel kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseket a Be. 170. § (4)–(5) bekezdése (A nyomozás megindításának alapja), 177. §-a (Nyomozási cselekmény elvégzése határozat nélkül), illetve a Nyer. 103. § (1)–(3) bekezdése tartalmazza.

Nyomozást az ügyész vagy a nyomozó hatóság rendel el, és erről feljegyzést készít. E főszabály alól kivételt képez az a rendelkezés, hogy nyomozás elrendelése nélkül indul meg a nyomozás, ha az ügyész vagy a nyomozó hatóság a bizonyítási eszközök biztosítására, az elkövetéssel gyanúsítható személy kilétének megállapítása, elrejtőzésének, a bűncselekmény befejezésének, avagy újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása végett vagy késedelmet nem tűrő más okból nyomozási cselekményt végez. A nyomozás megindításának tényéről és idejéről utólag haladéktalanul feljegyzést kell készíteni. E nyomozási cselekményeket bármely nyomozó hatóság elvégezheti, köteles azonban a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságot haladéktalanul értesíteni.

Az ügyész és a nyomozó hatóság az olyan kényszerintézkedéseket, amelyeknek elrendelésére egyébként jogosult (az őrizetbe vétel, a házkutatás, a motozás, a lefoglalás és a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés)⁶⁵ halasztást nem tűrő esetben nyomban elvégezheti, és bizonyítási cselekmények (a szemle, a bizonyítási kísérlet és a felismerésre bemutatás)⁶⁶ elvégzését rendelheti el (halaszthatatlan nyomozási cselekmény). Az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben a halaszthatatlanság tényét és az ezt megalapozó körülményeket fel kell tüntetni.

A nyomozó szerv a feljelentés (bejelentés) adatait megvizsgálja annak figyelembevételével is, hogy szükséges-e halaszthatatlan nyomozási cselekmény vagy más intézkedés foganatosítása. A nyomozó szerv köteles már a feljelentés vételekor — ha a késelem veszéllyel jár, a jegyzőkönyv felvétele előtt is — minden olyan intézkedést megtenni, amely a nyomozás eredményességét, gyors teljesítését elősegíti. Késelem nélkül intézkedni kell a személy-, illetve tárgykörözés elrendelésére, szemle tartására, véralkohol-, toxikológiai vagy vizeletvizsgálat elvégzéséhez szükséges minta vételére, és minden olyan nyomozási cselekmény végrehajtására, amelynek elmulasztása vagy későbbi elvégzése az eljárás eredményességét károsan befolyásolná. A nyomozó szerv tagját saját észlelés esetén ugyanezek a kötelezettségek terhelik. (Vesd össze az 5. 2. 1. alfejezetben foglaltakkal!)

A bizonyítási eszközök biztosítására, az elkövetéssel gyanúsítható személy kilétének megállapítása, elrejtőzésének, a bűncselekmény befejezésének, avagy újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása végett vagy késedelmet nem tűrő más okból végzett nyomozási cselekmények, illetőleg a jegyzőkönyv felvétele előtt a nyomozás eredményességét, gyors teljesítését elősegítő intézkedések végrehajtásával kapcsolatosan irányadó lehet továbbá a Be. 178–178/A. §-a (A nyomozó hatóság egyéb adatszerező tevékenysége) és a Nyer. 116–118. §-a is.

5.3.2. Az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények végrehajtása

Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények vonatkozásában végrehajtott elsődleges intézkedések és halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények fajtája, sorrendje, végrehajtásának mikéntje nagymértékben függ a bűncselekmény tudomásra jutásának módjától.

Feljelentés, bejelentés esetén jellemzően az elsődleges intézkedések játszanak meghatározó szerepet (kivétel van), míg a *nyomozó hatóság tagjának saját észlelésekor* a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények foganatosítása lehet az alapvető szempont, az ügyelet tevékenysége ilyenkor kismértékben háttérbe szorul. (Ez esetben ugyanis az ügyeletnek nem, vagy nem mindenre kiterjedően kell meggyőződnie arról, hogy valójában mi történt.) Megjegyez-

⁶⁵ Be. 126. §, 149–151. § és 158/A. §.

⁶⁶ Be. 119. § és 121–122. §.

dő, hogy a szóbeli feljelentés, bejelentés az írásban érkezettnél lényegesen gyorsabb, rugalmasabb intézkedési kötelezettséget ró a hatóságra. (Ennek egyik oka az elkövetés és a tudomásra jutás között eltelt rövidebb idő, a másik pedig az, hogy a feljelentő, bejelentő az eseményekkel kapcsolatos ismereteit közvetlenül megosztja a hatósággal, és a kérdésekre is azonnal válaszol.)

Feljelentés, bejelentés esetén végrehajtandó inkriminált intézkedéseket és nyomozási cselekményeket célszerű a következők szerint csoportosítani:

- az ügyelet által foganatosított,
- a helyszínen végrehajtott és
- a nyomozó hatóság tagjának saját észlelésekor elvégzett elsődleges intézkedések és halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények.

Az ügyelet által foganatosított elsődleges intézkedések és halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények:

- meggyőződés a bejelentés, feljelentés hitelességéről, ami történhet például a feljelentő, bejelentő telefonon történő visszahívásával,
- hatáskör vagy illetékesség hiányának észlelése esetén haladéktalan értesítése a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó szervnek,
- a helyszínre rendőrfőnök és/vagy szaknyomozó küldése,
- rendőrfőnök és/vagy szaknyomozó jelentésének függvényében késedelem nélküli intézkedés
 - a) személy-, illetve tárgykörözés elrendelésére,
 - b) szemle tartására,
- indokolt esetben a nyomozó szerv által kezelt, valamint igénybe vehető nyilvántartásokból az azonnali intézkedés szempontjából lényeges adatok beszerzése,
- szóban tett feljelentés bejelentés esetén a feljelentő, bejelentő által átadott bizonyítási eszközök lefoglalása,
- ha tárgyi bizonyítási eszközök nincsenek a feljelentő birtokában, gondoskodás azok felkutatásáról és lefoglalásáról,
- őrizetbe vétel.

Például: *egy kereskedelmi egység (vásárcsarnok) alkalmazottja telefonon bejelenti, hogy az egyik üzletben jogellenesen többszörözött audiovizuális műveket terjesztenek (árusítanak). Az ügyeletes tiszt telefonon visszahívja a bejelentőt, majd a helyszínre rendőrfőnököt küld (elsődleges intézkedések). Vagy: egy állampolgár személyesen bejelentést tesz a rendőrkapitányság*

ügyeletén. Elmondja, hogy kb. egy órája a Petőfi Csarnokban a bolhapiacon öt műsoros DVD-t és öt műsoros CD-t vásárolt, eredeti gyanánt. Lakásán, fia vette észre, hogy mindegyik másolt. Az ügyeletes tiszt telefonon keresztül ellenőrzi, hogy a bolhapiacon még folyik-e az árusítás, majd a helyszínre rendőrfőnököt és szaknyomozót küld (elsődleges intézkedések). Ezt követően a bejelentő által átadott DVD-ket és CD-ket lefoglalja (halasztást nem tűrő nyomozási cselekmény).

A helyszínen fogatosított elsődleges intézkedések és halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények különösen:

- igazoltatás,
- ruházat, csomag és jármű átvizsgálása,
- felvilágosítás kérése,
- a tetten ért elkövető elfogása és előállítás, a menekülő tettes közvetlen üldözése,
- a tanúk felkutatása,
- a helyszín biztosítása,
- a nyomon vagy irányban történő üldözés megszervezése,
- helyszíni szemle,
- házkutatás,
- motozás,
- lefoglalás,
- számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés,
- testi kényszer alkalmazása.

A felsorolt azonnali intézkedések, és nyomozási cselekmények közül tipikusan a nyomozó hajtja végre a helyszíni szemlét, házkutatást, a motozást, a lefoglalást és a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezést. Jellemzően a rendőrfőnök feladata a ruházat és csomag átvizsgálása, a tetten ért elkövető elfogása és előállítás, a menekülő tettes közvetlen üldözése, valamint a helyszín biztosítása. A nyomozó és a rendőrfőnök is igazoltathat, felvilágosítást kérhet, felkutathatja a tanúkat (bár a helyszínen jelenlévő tanúk igazoltatása és visszatartása általában a rendőrfőnök feladata), és alkalmazhat testi kényszert. A nyomon vagy irányban történő üldözést célszerű közösen megszervezni.

Az előző — vásárcsarnok alkalmazottjának telefonon tett bejelentésével kapcsolatos — példából kiindulva: *a rendőrfőnök a helyszínen az elkövetőt elfogja, ruházatát és csomagját átvizsgálja, a jelenlévő tanúkat igazoltatja és visszatartja, értesíti az ügyeleteset, és a helyszínt biztosítja. Az ügyeletes kérelem nélkül intézkedik a szemle tartásáról (elsődleges intézkedések).*

A személyes bejelentést tevő állampolgár példáját továbbgondolva: *a rendőrfőnök a Petőfi Csarnokban az egyik elkövetőt elfogja, ruházatát és csomagját átvizsgálja, értesíti az ügyele- tet, erősítést kér, és a helyszínt biztosítja. Társa közvetlenül üldözi a másikat, menekülő tettet. Az ügyelet késedelem nélkül újabb járőrt küld a helyszínre és intézkedik a szemle tartásáról. A szaknyomozó a jelenlévő tanúkat igazoltatja, kikérdezi, és indokolt esetben visszatartja (elsőd- leges intézkedések).*

A helyszínre kiérkező bizottság szemle keretében a DVD-eket CD-eket lefoglalja (halasztást nem tűrő nyomozási cselekmény), a szaknyomozó további tanúkat kutat fel és adatot gyűjt a menekülő elkövetőről. Az erősítésként küldött járőr irányban a menekülő tettes nyomába ered (elsődleges intézkedések).

A bizottság a Petőfi Csarnokban a szemlét befejezte, ezt követően a rendőrkapitányságra bevonult. A szaknyomozó a helyszínbiztosító járőrrel együtt előállította az elfogott elkövetőt. A menekülő tettes üldözése sikertelen volt, azonban a helyszínen végzett adatgyűjtés eredmé- nyeképpen név és lakcím szerint ismertté vált. Az ügyelet a nyomozó szerv által kezelt, vala- mint igénybe vehető nyilvántartásokból beszerzett adatok ismeretében intézkedett az elfogató- parancs kibocsátásáról, majd az előállított elkövető őrizetbe vételére került sor. A nyomozók mindkét tettes lakásán házkutatást tartottak.

A nyomozó hatóság tagjának saját észlelésekor általában a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények foganatosítása a jellemző. Ilyenkor ugyanis a nyomozó hatóság tagja közvetle- nül észleli a bűncselekmény (megalapozott) gyanúját, hivatalból eljár, illetve intézkedik.⁶⁷

Például: nyomozóportya során a hatóság tagja észleli, hogy a vásárcsarnokban nyilvánva- lóan jogellenesen többszörözött audiovizuális művek (DVD, SVCD, VCD) árusítása történik. A nyomozó a helyszínen igazoltatja és elfogja az elkövetőt (elsődleges intézkedés), motozást hajt végre, és a tárgyi bizonyítási eszközöket lefoglalja (halasztást nem tűrő nyomozási cse- lekmények). Ezt követően értesíti az ügyeleetet, az ügyelet pedig rendőrfőnököt küld a helyszínre, és indokolt esetben intézkedik szemle tartásáról (elsődleges intézkedések). Amennyiben szemle tartása szükséges, a rendőrfőnök a helyszínt biztosítja, és a nyomozó felkutatja a tanúkat (el- sődleges intézkedések). Ha helyszíni szemlét nem foganatosít a hatóság, a tanúkatatást köve- tően az elfogott tettes előállítására kerül sor. Jól látható tehát, hogy saját észlelés esetén az ügyelet szerepe másodlagos, de nem elhanyagolható.

⁶⁷ Be. 6. § (1) bekezdése.

A nyomozó hatóság tagjának saját észlelésekor az elsődleges intézkedések és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekmények fajtája, sorrendje, végrehajtásának módja függ attól, hogy a kérdéses bűncselekmény

- a jogkezelő vagy az ellenőrzésre jogosult más szervvel (a továbbiakban együtt: jogkezelő szerv) közösen végzett akció során,
- nyomozóportya alkalmával vagy
- más ügyben eljárva

jutott-e tudomásra. Megjegyzendő, hogy a jogkezelő szervvel végrehajtott ellenőrzés alkalmával a jogkezelő szerv munkatársa a motozásnál, lefoglalásnál és a helyszíni szemlénél szaktanácsadóként működhet közre.⁶⁸ A szaktanácsadó igénybe vehető a bizonyítási eszközök felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez, illetőleg a nyomozó hatóság tagjának felvilágosítást adhat.

⁶⁸ Be. 182. §.

VI. A HELYSZÍNI SZEMLE

A hatodik rész a helyszíni szemlével foglalkozik. Itt a helyszíni szemléről általában, a helyszíni szemle végrehajtásáról, valamint a helyszíni szemle eredményének rögzítéséről lesz szó.

6.1. A helyszíni szemléről általában

A 2003. július 1-től hatályos (új) Be. a szemlét már nem a bizonyítási eszközök közé sorolja. A törvény szövegéből és a 119. § rendszertani elhelyezkedéséből egyértelműen kitűnik, hogy a szemle olyan bizonyítási eljárás, amelyből a bizonyítási eszközök származhatnak (vajon, korábban mire való volt?).

A helyszíni szemle kifejezés mást jelent a büntetőeljárás-jogban, mint a kriminalisztikában. *Eljárásjogi értelemben*, ha a szemle tárgyát egyáltalán nem, vagy csak jelentős nehézség, illetve költség árán lehetne a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság elé vinni, a szemlét a helyszínen kell megtartani.⁶⁹ *Kriminalisztikai felfogásban* a helyszín — tehát az a földrajzilag körülhatárolható terület, amely az ügy szempontjából lényeges — maga is a szemle tárgya, nem csak a rajta található dolgok, jelenségek. Az eljárási jog szerint a helyszíni szemle a dolog hatósági szemrevételezését jelenti — szigorú értelemben véve a helyszínen —, a dolog elmozdítása nélkül. Kriminalisztikai megközelítésben a helyszíni szemlének szerves része a nyomok, anyagmaradványok, elváltozások utáni módszeres kutatás is.

Helyszíni szemlére ott és akkor van szükség, ha valamely, a nyomozás szempontjából jelentős tény egy adott hely megvizsgálásával lehet felkutatni. Maga a szemle közvetlen megtekintése, illetőleg megfigyelése személynek, tárgynak vagy helyszínnek. Ebből eredően a helyszíni szemle a szemlének az a fajtája, amikor a helyszín képezi a közvetlen észlelésen alapuló megfigyelés és vizsgálat tárgyát. Kriminalisztika értelemben helyszín mindaz a hely, ahol a nyomozás szempontjából jelentős cselekmény zajlott le.

A helyszíni szemle feladatai:

- annak megállapítása, hogy történt-e bűncselekmény, illetőleg milyen bűncselekmény történt,
- olyan adatok felkutatása, amelyekből a bűncselekmény lefolyására és az elkövetők személyére következtetni lehet.

A helyszíni szemle egyik legfontosabb feladata tehát a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, összegyűjtése és rögzítése, valamint állagának megóvása (ez biztosítja az igazságügyi szakértői munka feltételeit is). A helyszíni szemlét hagyományosan két részre: *statikus és dinamikus szakaszra* szokták bontani. A (helyszíni) szemlével kapcsolatos eljárásjogi szabályokat a Be. 119. §, valamint a Nyer. 32–35. § tartalmazza.

6.2. A helyszíni szemle végrehajtása

A helyszíni szemlét tehát két részre: *statikus és dinamikus szakaszra* lehet elkülöníteni. Az első fázis, a statikus szakasz feladata az összkép, azaz a helyszín adott állapotának és összefüggéseinek feltárása, rögzítése. A szemle dinamikus szakasza a helyszín tervszerű, módszeres, alapos, részletes és szakszerű átvizsgálásából áll.

A szemle módszereit illetően az osztályozhatóság szempontjából objektív és szubjektív módszerekről beszélhetünk.

Az objektív módszerek a megszemlélendő területnek a kutatásnál általában alkalmazott felosztásán alapulnak. Két alaptípus ismeretes: az úgynevezett spirális és az úgynevezett szektoros módszer. A *spirális módszer* lehet a központtól kifelé haladó (például, ha a helyszínen holttest van), illetve a szélektől a spirál mentén befelé haladó (például, amikor a helyszín igen kiterjedt). A *szektoros módszer* lényege az, hogy a nagy kiterjedésű területeket célszerű a rajtuk lévő természetes határok figyelembevételével kisebb szelvényekre bontva vizsgálni.

A *szubjektív módszer* alap gondolata az, hogy a helyszíni szemlét nem valamely előre meghatározott haladási irány mechanikus követésével, hanem a szituációból adódó logikai összefüggések szerint folytatják. Ennek legegyszerűbb módja, hogy akik a szemlét végzik, az elkövető helyébe képzelik magukat, azaz végighaladva az elkövető feltételezett útján, felkutatják és rögzítik mindazokat a nyomokat és elváltozásokat, amelyeknek a modellezett tettesi magatartásnál feltétlenül keletkezniük kellett. E módszer alapvetően a *gondolati rekonstrukció* és az *információs lánc* módszerére különíthető el.

⁶⁹ Be. 119. § (4) bekezdése.

A *gondolati rekonstrukció* az elkövetés képzeletbeli lejátszásán alapuló szemlemódszer. Lényege: a statikus szakasz megállapításai alapján már kialakítható egy vagy több elkövetési verzió, amely a bűncselekmény nyomainak felkutatását oly módon teszi lehetővé, hogy a gondolatban felvázolt cselekményt a helyszínre vetíti (úgynevezett nyomtérkép). Amennyiben a gondolatban történő rekonstrukció lezárul, akkor megkezdődhet a tulajdonképpeni nyomkeresés (a dinamikus szakasz). Az *információs lánc* módszerének lényege az a felismerés, hogy a helyszín bizonyos elemei között szoros logikai összefüggés áll fenn. Az egyik adathalmaz birtokában eredményesebben vizsgálhatjuk a másikat, mivel ezek az elemek informatív kapcsolatban állnak egymással.

Azt, hogy egy helyszíni szemle során szubjektív vagy objektív módszert kell alkalmazni, mindig az adott szituáció dönti el. Általában a helyszíni szemle foganatosításának területi, térbeli felosztási (spirális, szektoros) sorrendje a szemle statikus szakaszában alkalmazható. A dinamikus szakasz során, amikor a történéseket tesszük egymást követő sorrendben beható vizsgálat, ellenőrzés és értékelés tárgyává, az információkat hordozó tárgyak közötti informatív összefüggés lép előtérbe.

6.2.1. Statikus szakasz

Azt, hogy egy helyszíni szemle során szubjektív vagy objektív módszert kell alkalmazni, mindig az adott szituáció dönti el. Általában a helyszíni szemle foganatosításának területi, térbeli felosztási (spirális, szektoros) sorrendje a szemle statikus szakaszában alkalmazható. A dinamikus szakasz során, amikor a történéseket tesszük egymást követő sorrendben beható vizsgálat, ellenőrzés és értékelés tárgyává, az információkat hordozó tárgyak közötti informatív összefüggés lép előtérbe.

E szakaszban a szemle legtöbbször valójában csak szemügyre vételt jelent. A bizottság elsősorban vizuálisan érzékeli a bűncselekmény nyomait, lényeges körülményeit. Ilyenkor csak olyan eszközöket, eljárásokat szabad alkalmazni, amelyek a helyszín eredeti állapotát (a dolgok statikus helyzetét) nem változtatják meg: hang-, illetve képi rögzítést (fénykép- és/vagy videofelvétel).

Az összképrögzítő szakaszban el kell készíteni a helyszínrajz első vázlatát, ekkor még pontos mérések nélkül, de mindenféleképpen a hozzávetőleges arányok feltüntetésével. (A különböző méretek, távolságok meghatározására csak a dinamikus szakaszban kerülhet sor, mivel a mérésekkel járó mozgás, a még felderítetlen elváltozások megsemmisülésének a veszélyével jár.) A vázlatra be kell jelölni minden olyan objektumot, amely az általános tájékoztatáshoz szükséges. Fel kell tüntetni a különböző nyomok, anyagmaradványok, bűnjelek megtalálásának helyét is.

A statikus szakaszban már lehet dönteni a nyomkövető kutya indításáról, illetve az elkövető irányban vagy nyomon történő üldözéséről is.

6.2.2. Dinamikus szakasz

A dinamikus szakaszban *fel kell kutatni, meg kell vizsgálni, és megfelelő módon rögzíteni kell a helyszínen található minden olyan tárgyat, jelenséget, elváltozást, amely meghatározó a bűncselekménnyel kapcsolatban,* valamint támpontot nyújthat az elkövető felderítéséhez, vagy egyéb tárgyi bizonyíték forrása lehet. E szakaszban *a tárgyak* — noha a jelenségeket itt is összefüggéseiben kell vizsgálni — *eredeti helyükről elmozdíthatók.* Itt az elkövető tevékenységi rendszerének a nyomokban, anyagmaradványokban tükröződő egyedi sajátosságait kell megállapítani.

A nyomkereső szakasz egyes részecselekményeit, az alkalmazott technikai eszközöket és módszereket, a vizsgálatnak alávetett tárgy és nyomok egyedi sajátosságai határozzák meg. Ezért minden egyes szemletárgy vizsgálata elhelyezkedésének, külalakjának és az ezzel kapcsolatos megállapítások feljegyzésével kezdődik. A vizsgálat ezt követően kiterjed annak meghatározására, hogy mi az adott tárgy, melyek annak nembeli és fajtabeli ismérvei, egyedi tulajdonságai, méretei, és milyen az állapota. Gondolni kell arra is, hogy az inkriminált tárgyon látens nyomok lehetnek, ezért — amennyiben lehetséges — a részletes vizsgálatot meg kell, hogy előzze az ilyen nyomok előhívására irányuló tevékenység.

A dinamikus szakaszban, a statikus részben észlelt, a bűncselekménnyel összefüggő nyomok és elváltozások mellett, minden más tárgyat és jelenséget meg kell vizsgálni. E vizsgálat azonban nem minden tárgy és jelenség vonatkozásában azonos részletességű és mélységű. A gyakorlatban sokszor csak laboratóriumi körülmények között, vagy speciális technikai felszereltséggel lehetséges a körültekintő elemzés.

A szembe nem ötlő nyomok kutatását célszerű a talajon, padlón elkezdni, mert ott semmisülhetnek meg a legkönnyebben. E lábnyomok informálhatnak a tettes mozgásáról, ami újabb nyomok feltalálási helyét is behatárolhatja. Amennyiben a látható nyomokat nem sikerül felkutatni, az összképrögzítő szakasz és a nyomtan általános ajánlásait figyelembe véve kezdhető meg a látens nyomok keresése. Itt azonban tekintettel kell lenni arra, hogy e nyomok előfordulási lehetőségét nagymértékben befolyásolhatja a nyomhordozó felület minősége.

Az egyes nyomfajták felkutatási sorrendjét illetően, az általánosan elfogadott kriminalisztikai ajánlások szerint, a következőképpen kell eljárni. Mivel az elkövető a bűncselekmény helyszínén még akkor is gyalogosan tartózkodik, ha oda járművel érkezett, ezért a nyomkutatást — az esetleges szagmaradványok rögzítése után — a fedett és a fedetlen lábnyomokra kell koncentrálni. Második lépésként a viszonylagosan érintetlen helyszínt képi rögzítés útján dokumentálni kell. Ezt követően kerül sor az összes egyéb nyomfajta felkutatására. Ez alól az általános elv alól csak akkor kell eltérni, ha a porozásos ujjnyom-előhívási módszer alkalmazása lényeges mikronyom-komplexumot zavarna meg.

6.3. A helyszíni szemle eredményének rögzítése

A helyszíni szemle eredményének rögzítését a Be. 119. § (3) bekezdése, 166–167. §, valamint a Nyer. 32. §, 34–35. § és 182–186. § szabályozza.

A szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell. A szemlén fel kell kutatni, és össze kell gyűjteni a tárgyi bizonyítási eszközöket, és gondoskodni kell a megfelelő módon történő megőrzésükről. A szemle tárgyáról, ha lehetséges és szükséges, kép- vagy hangfelvételt, illetve képet és hangot egyidejűleg rögzítő felvételt, rajzot vagy vázlatot kell készíteni, és azt a jegyzőkönyvhöz kell csatolni. A kép- vagy hangfelvétel alatt a fénykép és videofelvétel értendő. A szemle eredményének rögzítése egyéb berendezéssel, illetőleg gyorsírással is történhet.

6.3.1. A jegyzőkönyv

A jegyzőkönyv a helyszíni szemle legfontosabb dokumentuma, amely közokirat lévén, bizonyítja az eljárás törvényességét és objektivitását.

A jegyzőkönyv tartalmi kellékeire vonatkozó jogszabályok és kriminalisztikai ajánlások lényegében két alapvető követelményt határoznak meg:

- a jegyzőkönyv a szemle végrehajtásának tényét és a végrehajtás módját úgy tartalmazza, hogy abból utólag megállapítható legyen az eljárás törvényessége,
- a szemle tárgyát — a szemle során megállapított tényeket, a felkutatott nyomokat és anyagmaradványokat — pontosan rögzítse.

A jegyzőkönyvben fel kell tüntetni

- a) az eljáró hatóság megnevezését,
- b) az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megnevezését és a gyanúsított nevét,
- c) a nyomozási cselekmény helyét és idejét,
- d) a jelen lévő ügyész, nyomozó hatóság tagja, eljárásban részt vevő személy és képviselője, védő, tanú, tanú érdeklében eljáró ügyvéd, hatósági tanú és jegyzőkönyvvezető nevét,
- e) a kihallgatott terhelt és tanú, a meghallgatott szakértő nevét, valamint az e törvényben meghatározott más személyi adatokat.

A jegyzőkönyvben röviden le kell írni a nyomozási cselekmény menetét akként, hogy a jegyzőkönyv alapján az eljárási szabályok megtartását is ellenőrizni lehessen. A gyanúsított és a tanú vallomását, valamint a nyomozási cselekmény során tett indítványokat és észrevételeket a jegyzőkönyvnek a szükséges részletességgel kell tartalmaznia. A szemléről készült jegyzőkönyvnek részletesen tartalmaznia kell a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét is.

Megjegyzendő, hogy a nyomozó hatóság tagja az általa végzett nyomozási cselekményekről (tehát a szemléről is) — ha az ügyész másképp nem rendelkezik — jegyzőkönyv helyett jelentést készíthet. A gyanúsított és a tanú kihallgatásáról, illetőleg a szembesítésről jelentés nem készíthető. A jelentést a nyomozó hatóság eljáró tagja írja alá.⁷⁰

6.3.2. A helyszínvázlat és a helyszínrajz

A helyszíni szemle során felvett — a legnagyobb gondossággal elkészített — jegyzőkönyv sem elegendő önmagában a szemle eredményének rögzítésére. A leírások szemléltetését, jobb megértését — a képi rögzítés mellett — rajzok és vázlatok segíthetik elő.

A helyszínrajz, attól függően, hogy milyen területet fog át, lehet:

- általános (tájékoztató),
- részletes,
- csomóponti,
- egyes tárgyakat ábrázoló.

⁷⁰ Be. 168. § (1) és (3) bekezdése.

Általános (tájékoztató) helyszínrajzot kell készíteni minden olyan esetben, amikor a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható a helyszín további környezete, vagy a helyszín adottsága valamilyen vonatkozásban jelentős lehet (pl. a tettes érkezésének, távozásának iránya). A részletes helyszínrajz a bűncselekmény helyszínét a környezettől elszigetelten ábrázolja. A csomóponti helyszínrajz a helyszín egy fontosabb részének, a jelentősebb körülmények kiemelését célozza.

A bűncselekmény helyszínének rögzítése — a rögzítendő hely jellegének megfelelően — történhet:

- alaprajzzal,
- metszettel,
- keresztvetületi rajzzal.

Az alaprajz egy vagy több helyiség alapjáról készült rajz. Az épületek vagy a helyiség függőleges keresztmetszetét metszet névvel jelöljük. A keresztvetületi rajz lényegében az alaprajz és a metszet kombinációja, az alaprajzhoz csatlakozva rögzíti a helyiséget négy metszetben is. A helyszíni szemle folyamatában kötelezően kell helyszínvázlatot készíteni, amelyről a későbbiekben méretarányos helyszínrajz készül.

6.3.3. A képi rögzítés

A jegyzőkönyv, a helyszínrajz és a helyszínvázlat mellett a szemle tárgyáról fényképet is készíteni kell. A fényképfelvételeken tárgyilagosan és szemléletesen tükröződik a helyszín. A fénykép készítése nincs közvetlen hatással a nyomok, anyagmaradványok és tárgyi bizonyítási eszközök megtalálására, és nem kockáztatja azok biztonságát sem.

Fényképfelvétel készítése minden olyan esetben szükséges, amikor a szemletárgy rögzítése — egészében vagy részleteiben — csak ezzel a módszerrel oldható meg biztonságosan. Minden esetben indokolt a fényképfelvétel, ha:

- a szemletárgy — leggyakrabban maga a helyszín — állapota és rajta észlelhető elváltozások a bizonyításban szerepet játszanak,
- a szemletárgyat változás veszélye fenyegeti,
- a rögzítés leírással vagy lerajzolással egyáltalán nem, vagy csak körülményesen lehetséges.

A videofelvétel, mint dokumentáló eljárás, a fényképfelvételemnél szemléletesebben mutatja be a helyszínt. Videofelvétel készítésekor a hangot és a képet egyidejűleg lehet rögzíteni.

6.3.4. A tárgyi bizonyítási eszközök rögzítése

A szemlén fel kell kutatni, és össze kell gyűjteni a tárgyi bizonyítási eszközöket, és gondoskodni kell a megfelelő módon történő megőrzésükről. A nyomok, anyagmaradványok felkutatása, rögzítése és biztosítása során úgy kell eljárni, hogy az eljárási szabályok megtartását utólag is ellenőrizni lehessen. A tárgyi bizonyítási eszközök rögzítésének célja: megteremteni annak lehetőségét, hogy a bíróság közvetlenül tanulmányozhassa az elkövetés eszközeit, és a bűncselekmény nyomait.

Ha a szemle vagy más nyomozási cselekmény foganatosításakor hatósági tanút alkalmaznak, a felkutatott, előhívott nyomot, anyagmaradványt a hatósági tanúnak — szükség esetén technikai eszközök rendelkezésre bocsátásával — be kell mutatni. A nyomok és anyagmaradványok rögzítését, eredetben való biztosítását, illetve megmintázását a hatósági tanúval külön közölni kell, és e műveleteket is előtte kell elvégezni. A rögzített, eredetben biztosított vagy megmintázott nyomot, anyagmaradványt a helyszínen bűnjelcímkevel hitelesíteni kell. A bűnjelcímke az eljáró nyomozó, illetőleg a bűnügyi technikus a helyszínen köteles aláírni; ha hatósági tanút alkalmaznak, a bűnjelcímke a hatósági tanúval is alá kell íratni. A talált nyomok és anyagmaradványok pontos, számmal is azonosított helyét, jellegzetességeik leírását, a rögzítés, az eredetben való biztosítás, illetve megmintázás tényét a nyomozási cselekményről készült jegyzőkönyvbe kell foglalni. A talált nyomok és anyagmaradványok helyét a jegyzőkönyvbe foglaláskor alkalmazott számozással egyezően, egyértelműen magyarázott jelek segítségével a helyszínvázlatban is fel kell tüntetni. Ugyanezen számozást kell alkalmazni a jegyzőkönyvhöz csatolt fényképmellékletben is. A szagmaradvány rögzítéséről az erre rendszeresített űrlapon jegyzőkönyvet kell felvenni. Ha utóbb kiderül, hogy a nyom vagy az anyagmaradvány rögzítése nem sikerült, erről a jegyzőkönyvben alkalmazott számozásra hivatkozással feljegyzést kell készíteni. A rögzített, eredetben biztosított, illetve megmintázott nyomokat és anyagmaradványokat a bűnjelkezelésről szóló jogszabályokban foglaltak szerint kell kezelni.

Eredetben (természetben) kell rögzíteni minden olyan tárgyi bizonyítási eszközt, amelynek méretei, halmozállapota és állaga sérülésmentes elszállítást és tartós, változás nélküli tárolást tesz lehetővé. Az eredetben rögzítés mintavétel útján foganatosítható, ha a minta alkalmas arra, hogy a tárgyi bizonyítékok minden jellegzetességét reprezentálja.

A szemle befejező szakaszában a bizottságvezető kötelezettsége meggyőződni arról, hogy a felkutatott nyomokat, anyagmaradványokat, tárgyi bizonyítási eszközöket szakszerűen csomagolták-e, megfelelő mennyiség-

gű mintát biztosítottak-e és eleget tettek-e az eljárási szabályoknak. A szemle formális befejezésének a szemlejegyzőkönyv elkészítése és a résztvevőkkel való aláíratása tekintendő.

6.3.5. A nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályai

Az ügyész, valamint a nyomozó hatóság elrendelheti a nyomozási cselekménynek gyorsírással, kép- vagy hangfelvevővel vagy egyéb berendezéssel történő rögzítését; elrendeli, ha a gyanúsított, a védő vagy a sértett ezt a költségek egyidejű előlegezésével indítványozza. A rögzítés ilyen módja a jegyzőkönyvet nem pótolja, de az ügyész vagy a nyomozó hatóság által készített, a képet és a hangot egyidejűleg rögzítő felvétel esetében a jegyzőkönyvben mindössze a jelenlevőket, az elkészítés helyét, idejét és egyéb körülményeit kell feltüntetni. A gyorsírói feljegyzést, a kép- vagy hangfelvételt vagy a nyomozási cselekménynek egyéb módon történő rögzítésével létrejött felvételt külön jogszabály rendelkezései szerint kell megőrizni. A gyorsíróra a szakértőkre vonatkozó rendelkezések az irányadók.

Tehát nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon történő rögzítését a nyomozó szerv elrendelheti, illetőleg elrendeli, ha azt a gyanúsított, a védő vagy a sértett — a költségek egyidejű előlegezésével — indítványozza.

A nyomozási cselekmények hangfelvétellel, valamint hang- és képfelvétellel, vagy egyéb berendezéssel (a továbbiakban együtt: technikai eszköz), illetőleg gyorsírással történő rögzítését a nyomozó szerv vezetője rendeli el. A gyorsírással, technikai eszközzel történő rögzítés elrendelésének az iratokból ki kell tűnnie. A technikai eszközzel rögzített felvételnek, illetőleg a gyorsírással készült iratnak tartalmaznia kell azokat az adatokat, amelyeket a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A technikai eszközzel történő rögzítés esetén a nyomozási cselekményt kezdetétől folyamatosan kell rögzíteni. Ha a technikai eszköz meghibásodik, vagy egyéb okból szükségessé válik a felvétel megszakítása, ennek okát és idejét a nyomozási cselekmény folytatásáról felvett jegyzőkönyvben — és ha lehetséges a felvételen is — jelezni kell. Ha a tanú a technikai eszközzel rögzített nyomozási cselekmény során adatainak zárt kezelését kéri, a felvételt az adatok külön történő rögzítésének idejére meg kell szakítani. A technikai eszközzel történt rögzítés befejezésekor nyilatkoznatni kell a jelenlevőket, hogy a felvétel az elhangzottakat helyesen tartalmazza-e, és e nyilatkozatokat rögzíteni kell.

A gyorsírást, illetve a technikai eszközzel rögzített felvételt nyolc napon belül írásba kell foglalni. A nyomozási cselekményről készült gyorsírás, illetve a technikai eszközzel rögzített felvétel a nyomozási iratok mellékletét képezi. A gyorsírás, illetve a technikai eszközzel rögzített felvétel írásba foglalt változatát a nyomozó szerv tagja aláírásával és az írásba foglalás időpontjának a feltüntetésével hitelesíti, azt a résztvevőkkel nem kell aláírni.

A nyomozás során készült, illetőleg az eljárás anyagát képező irat megtekintésére, vagy az arról készült másolatra jogosult személy a nyomozási cselekmény technikai eszközzel, illetve gyorsírással történő rögzítése esetén a technikai eszközzel rögzített felvételt, illetve a gyorsírást, valamint az írásba foglalt jegyzőkönyvet egyaránt megtekintheti, illetve azokról is kaphat másolatot. A gyorsírói feljegyzést és a technikai eszközzel történt rögzítéssel létrejött felvételt a nyomozási iratokkal együtt azok selejtezéséig meg kell őrizni. Ha a nyomozó szerv vádemelési javaslattal küldi meg az ügyészhez az ügy iratait, a gyorsírói feljegyzésről és a technikai eszközzel történt rögzítéssel létrejött felvételtől a nyomozás befejezését követően másolatot kell készíteni, amelyet az irattári példányban kell elhelyezni.

Ha a terhelt, a védő vagy a sértett az eljárási cselekmények gyorsírással vagy technikai eszközzel történő rögzítését indítványozza, az előrelátható költségek indítványozó által történő befizetésére, valamint a ténylegesen felmerült költségek nyomozó szerv általi utalványozására a bűnügyi költségek előlegezéséről szóló miniszteri rendelet vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

VII. A HÁZKUTATÁS

E részben a házkutatás általános szabályairól, a házkutatás végrehajtásáról és eredményének rögzítéséről, valamint a számítástechnikai rendszer vagy ilyen rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozók átvizsgálásával és lefoglalásával kapcsolatos különös szabályokról szeretnék néhány gondolatot kifejteni.

7.1. A házkutatásról általában

A házkutatást a Be. a kényszerintézkedések közé sorolja. A kényszerintézkedések alapvetően személyi szabadságot korlátozók (pl. őrizetbe vétel, előzetes letartóztatás, lakhelyelhagyási tilalom stb.) és személyi szabadságot nem korlátozók lehetnek. A házkutatás személyi szabadságot nem korlátozó kényszerintézkedés, amely alapvetően magánlakás sérthetlenségéhez és célját illetően a birtokláshoz fűződő jogokat korlátozza. A házkutatás szabályait a Be. 149. § és a Nyer. 76–83. § rögzíti.

A házkutatás a ház, lakás, egyéb helyiség vagy azokhoz tartozó bekerített hely, továbbá az ott elhelyezett jármű átkutatása, illetőleg számítástechnikai rendszer vagy ilyen rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozó átvizsgálása az eljárás eredményessége érdekében.

Házkutatásnak akkor van helye, ha megalapozottan feltehető, hogy az

- a) a bűncselekmény elkövetőjének kézre kerítésére,
- b) a bűncselekmény nyomainak felderítésére,
- c) bizonyítási eszköz, elkobozható vagy vagyoneklobzás alá eső dolog megtalálására

vezet.

Házkutatást a bíróság, az ügyész, illetőleg ha az ügyész másképp nem rendelkezik, a nyomozó hatóság rendel el, a bíróság és az ügyész a házkutatás végrehajtásához a nyomozó hatóságot igénybe veheti. A házkutatást elrendelő határozatban — ha ez lehetséges — meg kell jelölni azokat a bizonyítási eszközöket, elkobozható, vagy vagyoneklobzás alá eső dolgokat, amelyek megtalálása érdekében a házkutatás szükséges. A házkutatást elrendelő határozat egy példányát az érintettnek át kell adni.

Az ügyész és a nyomozó hatóság a házkutatást halasztást nem tűrő esetben nyomban elvégezheti (halasztathatlan nyomozási cselekmény). Az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben a halaszthatatlanság tényét, és az ezt megalapozó körülményeket fel kell tüntetni.⁷¹ Ha a házkutatásra halaszthatatlan nyomozási cselekményként kerül sor, a határozatot szóban kell közölni. Az ilyen esetben a halaszthatatlan nyomozási cselekményről készült jegyzőkönyvbe foglalható a határozat, valamint a jogorvoslati jogra történt figyelmeztetés, és az arra tett nyilatkozat.

7.2. A házkutatás végrehajtása

A házkutatást rendszerint az érintett jelenlétében kell elvégezni, a megkezdése előtt közölni kell vele a házkutatást elrendelő határozatot, és — ha a házkutatás meghatározott, illetőleg ismert bizonyítási eszköz vagy elkobozható dolog, illetőleg személy megtalálására irányul — fel kell őt szólítani, hogy a keresett dolgot adja elő, a számítástechnikai rendszeren vagy adathordozón tárolt adatot tegye hozzáférhetővé, illetőleg a személyt adja át. Ha az érintett a felszólításra a keresett dolgot előadja, a számítástechnikai rendszeren vagy adathordozón tárolt adatot hozzáférhetővé teszi, illetőleg a keresett személyt átadja, a házkutatás nem folytatható, kivéve, ha gyanú merül fel arra, hogy a házkutatás során más bizonyítási eszköz, elkobozható vagy vagyoneklobzás alá eső dolog is fellelhető.

Ha a házkutatáson az érintett, illetőleg a védője, képviselője vagy megbízott hozzátartozója nincs jelen, az érintett érdekeinek védelmére olyan személyt kell kirendelni, akiről alaposan feltehető, hogy a házkutatással érintett érdekeit megfelelően védi. Ha a házkutatás végrehajtása különleges szakismeretet igényel — így különösen államtitkot, szolgálati titkot tartalmazó vagy számítógépben tárolt adatok, illetőleg banktitkot, biztosítási titkot, értékpapírtitkot, távközlési titkot, ügyvédi titkot, orvosi titkot tartalmazó adathordozók lefoglalása esetén — szaktanácsadót kell alkalmazni.

⁷¹ Be. 177. §.

A közjegyzői vagy ügyvédi irodában, továbbá az egészségügyi intézményben tartandó házkutatást — ha az közjegyzői vagy ügyvédi tevékenységgel összefüggő hivatásbeli titkot, illetőleg egészségügyi adatot tartalmazó irat megtalálására irányul — a vádirat benyújtásáig a bíróság rendeli el. A házkutatás csak az ügyész jelenlétében végezhető.

Az ügyész a bíróság határozata nélkül tarthatja a közjegyzői vagy ügyvédi irodában, továbbá az egészségügyi intézményben a házkutatást, ha a házkutatás késedelmes foganatosítása a házkutatás céljának elérését veszélyezteti. Ez esetben a bíróság határozatát utólag be kell szerezni. Ha a bíróság az indítványt elutasítja, a házkutatás eredménye bizonyítékként nem használható fel.

A házkutatásról csak alapos tervezés és előkészítés esetén várható eredmény. A tervezésnek a következő három csomópont köré kell koncentrálnia: a személyi és tárgyi feltételek biztosítása, valamint az adekvát taktikai módszerek kidolgozása. A tervben meg kell határozni a házkutatásban részt vevők számát, és a konkrét, személyre szabott feladatokat.

A házkutatás végrehajtása során három fő kérdés merül fel: mit kell keresni, valamint hol és milyen módon célszerű kutatni. Azt, hogy mit kell keresni, azt a bűncselekmény határozza meg, amellyel összefüggésben a házkutatás szükségessé vált. Ez lehet az elrejtőzött elkövető, bármely nyoma a bűncselekménynek, vagy tárgyi bizonyítási eszköz stb. A variációk száma szinte felleltározhatatlan. A kutatás helyét jelentős mértékben befolyásolja a keresett tárgy fajtája, terjedelme (a tárgyat terjedelménél fogva hol lehet elrejtteni, szétszedhető-e, átalakítható-e stb.). A hatóság eljáró tagját orientálhatja a házkutatást szenvedő foglalkozása is. Például az alkalmazott, elrejtetheti a keresett tárgyat a lakásban és a munkahelyen, a kereskedő a lakásban, az üzletben, a raktárhelyiségben (ha a felsoroltaknak van hétvégi telke, nyaralója, a rejtkehely ott is lehet), a gazdálkodó a házban, a tanyán, a szőlőben vagy a gyümölcsösben. Nagymértékben megkönnyíti a kutatást, ha beleképzjük magunkat az eljárás alá vont gondolkodásmódjába.

A házkutatás végrehajtása — a helyszíni szemléhez hasonlóan — két szakaszban történik. Az első szakaszban kerül sor a kérdéses ház, lakás, egyéb helyiség stb. szemrevételezésére. Az alapos megfigyelés eredményeképpen már ekkor fel lehet fedezni a szokásostól eltérő körülményeket (pl. nedves vakolatfolt, eltérő festék vagy színárnyalat, elferdült kép a falon, friss ásás nyoma a kertben stb.). A második szakaszban történik a tényleges kutatás. Semmit nem szabad érintetlenül hagyni, mindent meg kell emelni, súlyra mérlegelni, meg kell kopogtatni, fel kell fordítani, el kell húzni, ki kell nyitni, stb. Előfordulhat, hogy a házkutatás helyszínének megközelítési módját is tervezni kell.

Rejtkehely számtalan lehet, ezért itt csak néhány, szokásosnak nevezhető kerül említésre: befalazott üregek, kettős fenekű tartályok (hordók, ládák dobozok) vagy kettős fenekű, illetve oldalfalú bútordarabok (pl. fiókok), ásott gödrök vagy padló, illetve kövezet alatt kialakított üregek, tárgyakba bevált üregek (kisebb dolgok számára). Gyakorta előforduló elrejtési mód ruhába, párnába, takaróba, matracba bevarrás, vagy fehérenemű közé rejtés.

7.3. A házkutatás eredményének rögzítése

A házkutatásról felvett jegyzőkönyvnek az általános szabályokon, illetve a bűnjelkezelésre vonatkozó jogszabály által előírtakon kívül⁷² tartalmaznia kell a nyomozási cselekmény lefolytatását, így különösen:

a) a házkutatást szenvedő felszólítását a keresett dolog előadására — illetőleg a bűncselekmény elkövetőjének kézre kerítése érdekében történő házkutatás esetén a keresett személy elrejtőzési helyének közlésére — és az arra vonatkozó nyilatkozatát,

b) ha a házkutatást szenvedő a keresett dolgot nem adja elő, illetőleg nem közli a keresett személy rejtőzködési helyét, a figyelmeztetést arra vonatkozóan, hogy ez nem akadályozza az eljárás lefolytatását,

c) a házkutatást szenvedőnek, illetve megbízottjának (képviselőjének) a házkutatás alatti magatartását, a házkutatás során keletkezett esetleges kárt, annak okát és mértékét (az esetleges kár mértékét indokolt esetben a nyomozási cselekmény után nyomban bevont szakértővel kell tisztázni, megállapításaira a házkutatást szenvedőt nyilatkoztatni kell, és azt jegyzőkönyvbe kell foglalni),

d) a keresett személy vagy a tárgyi bizonyítási eszköz megtalálásának helyét, körülményeit, továbbá minden olyan tényt, amelynek a bizonyítás szempontjából jelentősége lehet,

e) a bűncselekmény nyomainak, más tárgyi bizonyítási eszközöknek a leírását úgy, hogy azok a későbbi eljárás során is alkalmasak legyenek a kétséget kizáró azonosításra, illetve felismerésre,

f) a nyomok és a bizonyítási eszközök rögzítésének egyéb módját, így különösen a hang-, fénykép-, videofelvétel tényét, és azt, hogy a felvételek pontosan miről készültek,

g) ha a házkutatásra írásbeli határozat nélkül került sor, az erre való utalást,

h) az egyes bűnjelkeket milyen sorszámu bűnjelcímkével látták el,

i) a hatósági tanú észrevételeit,

⁷² Lásd: Be. 166–167. §-át, a 11/2003 (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet szabályait és a 6. 3. 1. alfejezetben foglaltakat!

j) a házkutatást szenvedőnek, illetve megbízottjának (képviselőjének), illetőleg a lefoglalást, motozást szenvedőnek a nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy a nyomozási cselekmény ténye, illetve lefolytatásának módja miatt él-e panasszal.

Ha a házkutatás során a bűncselekmény nyomhordozóinak vagy tárgyi bizonyítási eszközeinek csomagolására kerül sor, a csomagot a házkutatást szenvedő, illetve megbízottja (képviselője) jelenlétében a helyszínen kell lezárni. A lezárást a nyomozó szerv eljáró tagjának és a házkutatást szenvedőnek, illetve megbízottjának (képviselőjének), valamint a hatósági tanúnak aláírásával és az aláírás időpontjának a feltüntetésével hitelesíteni kell. A hitelesítés megtörténtének, illetve megtagadásának tényét a jegyzőkönyvben rögzíteni kell.

Ha a lefoglalt bűnjeltek tételes felsorolása a házkutatás idejét indokolatlanul megnövelné, a lefoglalt dolgokat a házkutatást szenvedő, illetve megbízottja (képviselője), jelenlétében a fent leírtak szerint kell becsomagolni, illetve hitelesíteni. A házkutatást szenvedőt, illetve képviselőjét értesíteni kell arról, hogy hol és mikor kerül sor a csomag felbontásra. A lezárt csomag bontatlanságát a nyomozó szerv épületében a házkutatást szenvedő, illetve képviselője jelenlétében kell megvizsgálni, erről a házkutatást szenvedőt, illetve képviselőjét nyilatkoztatni kell, majd a felbontást követően — külön jegyzőkönyvben — részletesen fel kell sorolni a lefoglalt tárgyakat. Ha a házkutatást szenvedő, illetve képviselője az értesítésre nem jelenik meg, a csomag felbontásakor célszerű hatósági tanút alkalmazni.

A címzettnek még nem kézbesített postai és hírközlési küldemény visszatartásával egyidejűleg annak lefoglalása iránt előterjesztést kell tenni az ügyészhez. Ha az ügyész a lefoglalást nem rendeli el, a visszatartást haladéktalanul meg kell szüntetni. Olyan irat megtalálása esetén, amelynek megismeréséhez az iratbirtokos nem járul hozzá,⁷³ a nyomozó szerv az iratbirtokos által zárt borítékban átadott iratot késedelem nélkül továbbítja az ügyészhez.

Egyebekben a lefoglalt dolgok kezelését és nyilvántartását a bűnjelkezelésről szóló jogszabályokban foglaltak szerint kell végezni.

7.4. Számítástechnikai rendszer vagy ilyen rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozók átvizsgálásával és lefoglalásával kapcsolatos különös szabályok

Ebben az alfejezetben a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés szabályait ismertetem, valamint a számítástechnikai eszközről mint nyomhordozóról, a számítástechnikai eszközről történő adatrögzítésről szólok, illetve a házkutatás végrehajtásával kapcsolatos különös szabályokat taglalom.

7.4.1. Számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés

A számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés személyi szabadságot nem korlátozó kényszerintézkedés.

Számítástechnikai rendszer az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége.⁷⁴ Számítástechnikai rendszer tehát minden olyan berendezés, amely közvetlen emberi beavatkozás nélkül (automatikusan) végez adatfeldolgozást, azaz adatok bevitelét, kezelését, tárolását, továbbítását látja el. A számítástechnikai rendszerek körébe tartoznak a számítástechnikai adatfeldolgozásra épülő, memóriával rendelkező olyan egységek is, amelyek megjelenésükben nem hagyományos számítógépet jelentenek. A számítástechnikai rendszer fogalma azonban nemcsak az egyes berendezésekre terjed ki, hanem felöleli az azok össze-

⁷³ Be. 153. § (2) bekezdése.

⁷⁴ Btk. 300/F. § (3) bekezdése.

kapcsolása révén létrejött hálózatot, valamint az adattovábbítást, a kapcsolatfelvételt biztosító műszaki berendezéseket is. A számítástechnikai rendszerek között az összeköttetés létrejöhet elektronikus vagy optikai jeleket továbbító kábelek vagy vezetékek útján, valamint rádióhullámok, infravörös, illetőleg rövidhullámok segítségével vagy műholdas sugárzás igénybevételevel is. A számítástechnikai rendszer útján történő megőrzésre kötelezést a Be. 158/A. §, valamint a Nyer. 84–87. § szabályozza.

A megőrzésre kötelezés a bűncselekmény felderítése és a bizonyítás érdekében a számítástechnikai rendszer útján rögzített adat birtokosának, feldolgozójának, illetőleg kezelőjének a számítástechnikai rendszer útján rögzített meghatározott adat feletti rendelkezési jogának ideiglenes korlátozása. A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság elrendeli annak a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatnak a megőrzését, amely bizonyítási eszköz, vagy bizonyítási eszköz felderítéséhez, a gyanúsított kilétének, tartózkodási helyének a megállapításához szükséges.

A megőrzésre kötelezett a határozat vele történő közlésének időpontjától köteles a határozatban megjelölt számítástechnikai rendszer útján rögzített adatot változatlanul megőrizni, és — szükség esetén más adatállománytól elkülönítve — biztosítani annak biztonságos tárolását. A megőrzésre kötelezett köteles a számítástechnikai rendszer útján rögzített adat megváltoztatását, törlését, megsemmisülését, valamint annak továbbítását, másolat jogosulatlan készítését, illetőleg az adathoz való jogosulatlan hozzáférést megakadályozni.

A megőrzésre kötelezést elrendelő a megőrzéssel érintett adatot fokozott biztonságú elektronikus aláírással láthatja el. Ha az adat eredeti helyen történő megőrzése az érintettnek az adat feldolgozásával, kezelésével, tárolásával vagy továbbításával kapcsolatos tevékenységét jelentősen akadályozná, az elrendelő engedélyével az adat megőrzéséről annak más adathordozóra vagy más számítástechnikai rendszerbe történő átmásolásával gondoskodhat. Az átmásolást követően az elrendelő az eredeti adatot tartalmazó adathordozóra és számítástechnikai rendszerre a korlátozásokat részlegesen vagy teljesen feloldhatja.

Ahhoz az adathoz, amelyet a megőrzésre kötelezés érint, az intézkedés tartama alatt kizárólag az elrendelő bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság, valamint az elrendelő engedélyével az adat birtokosa vagy kezelője jogosult hozzáférni. Arról az adatról, amelyet a megőrzésre kötelezés érint, az adat birtokosa vagy kezelője az intézkedés tartama alatt csak az elrendelő kifejezett engedélyével adhat más részére tájékoztatást.

A megőrzésre kötelezett köteles haladéktalanul tájékoztatni az elrendelőt, ha a megőrzésre kötelezéssel érintett adatot jogosulatlanul megváltoztatták, törölték, átmásolták, továbbították, megismerték, vagy hogy ezek megkísérlésére utaló jelet észlelt. A megőrzésre kötelezést kö-

vetően az elrendelő haladéktalanul megkezdi az érintett adatok átvizsgálását, és ennek eredményéhez képest az adatnak a számítástechnikai rendszerbe vagy más adathordozóra történő átmásolásával az adat lefoglalását kell elrendelni, vagy a megőrzésre kötelezést meg kell szüntetni. A megőrzésre kötelezés az adat lefoglalásáig, de legfeljebb három hónapig tart. A megőrzésre kötelezés megszűnik, ha a büntetőeljárást befejezték. A büntetőeljárás befejezéséről a megőrzésre kötelezettet értesíteni kell.

A számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezésről szóló határozatnak az általános szabályokban⁷⁵ meghatározottakon kívül tartalmaznia kell:

- a) a megőrzendő adatok körét,
- b) a megőrzéssel összefüggő kötelezettségeket,⁷⁶
- c) ha az érintett adatot fokozott biztonságú elektronikus aláírással vagy időbélyegzővel látja el a nyomozó szerv, az erre történő utalást.

A számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés végrehajtásáról jegyzőkönyvet kell felvenni. A jegyzőkönyvnek az általános szabályokon, illetve a bűnjelkezelésre vonatkozó jogszabály által előírtakon kívül⁷⁷ tartalmaznia kell:

- a) a számítástechnikai rendszerbe történt jogosulatlan belépés, illetőleg az adatok jogosulatlan megváltoztatása lehetőségének kizárási módját,
- b) a végrehajtás rögzítésének egyéb módját, így különösen a fénykép-, videofelvétel készítésének tényét, és azt, hogy a felvételek pontosan miről készültek,
- c) ha a megőrzésre kötelezésre írásbeli határozat nélkül került sor, az erre való utalást,
- d) hatósági tanú alkalmazása esetén az általa tett észrevételeket,
- e) a megőrzésre kötelezettnek, illetve megbízottjának (képviselőjének) nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy a nyomozási cselekmény, illetve a lefolytatás módja miatt él-e panasszal.

Ha a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés végrehajtása különleges szakismeretet igényel — így különösen annak megállapítása, hogy a számítástechnikai rendszer útján rögzített adat biztonságos tárolásának feltételei fennállnak-e, a számítástechnikai rendszer naplózása megoldott-e — szaktanácsadót kell alkalmazni.

Ha a megőrzésre kötelezett kéri a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok más adathordozóra, vagy más számítástechnikai rendszerbe történő átmásolását, illetőleg az elrendelt korlátozás feloldását, a nyomozó szerv erről indokolt határozatban dönt. A kérésnek helyt

⁷⁵ Be. 169. § (2) bekezdése.

⁷⁶ Be. 158/A. § (3) és (5)–(6), továbbá (8) bekezdése.

⁷⁷ Lásd: Be. 166–167. §, a 11/2003 (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet szabályait és a 6. 3. 1. alfejezetben foglaltakat!

adó határozatnak tartalmaznia kell a másolat hitelesítési módjára, valamint az adatváltoztatásra alkalmatlan módon történő rögzítés elrendelésére vonatkozó rendelkezéseket is.

7.4.2. Számítástechnikai eszköz mint nyomhordozó

Kriminalisztikai szempontok szerint egy számítástechnikai berendezés és egy hétköznapi tárgy felkutatása alig-alig különbözik egymástól. A számítástechnikai berendezések egy része azonban rendelkezik olyan egyedi tulajdonságokkal (pl. az adathordozó és az adatok sérülékenysége), amelyek a bizonyításra való alkalmasság megóvása érdekében az általános kriminalisztikai ajánlások sajátos alkalmazását igénylik.

A számítástechnikai környezetből nyert adatok roppantmód kényesek. Egyes adathordozóra rögzített számítógépes adat nyom nélkül módosítható, sőt léteznek olyan adathordozók is, amelyekben a rögzítés ideiglenes, és áramellátástól függ. A büntetőeljárás során bizonyítékként felhasználni kívánt számítógépes adat hitelességét, az adat információtartalmának változatlanóságát folyamatosan dokumentálni kell.

A számítástechnikai környezetet (rendszer), számítástechnikai berendezések (hardverek, fizikai eszközök), valamint számítógépes adatok: a berendezéseket irányító, valamilyen szolgáltatást nyújtó programok és azok beállításai (szoftverek, logikai eszközök), valamint egyéb adatok (dokumentumok, kép és hangállományok) alkotják. A számítógépes rendszer olyan önálló eszköz, illetőleg egymással kapcsolatban lévő vagy összekötött eszközök összessége, amelyeknek egy vagy több eleme, egy program végrehajtásával adatok automatikus feldolgozását biztosítja.⁷⁸

A számítástechnikai adat az információknak, tényeknek, fogalmaknak olyan formában való megjelenése, amely számítástechnikai feldolgozásra alkalmas, ideértve azt a programot is, amely valamely funkciónak a számítástechnikai rendszer által történő végrehajtását szolgálja.

A számítástechnikai berendezések felkutatása és rögzítése elsősorban a tárgyak felismerése (pl. egy kisméretű memóriakártya) és kezelése miatt lehet problémás, ám ezek az akadályok szaktanácsadó igénybevételével könnyedén elháríthatók. A számítástechnikai környezetben a kriminalisztikai vizsgálatok célja sem más, mint a bizonyítandó tény megállapításához szükséges információ beszerzése. E környezetben a kriminalisztikai szempontból is különleges helyzetet a számítástechnikai adatok és adathordozók egyedi tulajdonságai teremtik meg. Például: a számítástechnikai adat általában nyom nélkül módosítható (kivéve az úgynevezett

⁷⁸ Vesd össze: Btk. 300/F. § (3) bekezdésével!

egyszer írható adathordozókat), az adatról tökéletes másolat készíthető, továbbá az adat és az adatot rögzítő közeg közti kapcsolat viszonylagos.

7.4.3. Számítástechnikai eszközről történő adatrögzítés

Az adatrögzítéshez alapvetően két összetevőre van szükség:

- az adatot rögzítő közegre és
- a rögzítésért felelős meghajtóra.

Az adatot rögzítő közeg (más elnevezéssel médium) lehet, pl. mágneslemez, CD-ROM vagy DVD-RAM lemez. A rögzítésért felelős meghajtó az elektronika és a mechanika (pl. DVD-írásra alkalmas DVD-RAM meghajtó a mechanika). A mechanika nem minden esetben feltétel (pl. memory pen vagy pen drive).

Az adathordozókat csoportosíthatjuk

- a meghajtás módja,
- a rögzítés módja,
- a rögzítés ismételhetősége szerint, valamint megkülönböztetünk úgynevezett
- speciális meghajtókat.

Az adathordozó a meghajtás módja szerint lehet a meghajtóval egybeszerelt, illetve a meghajtótól elválasztható; a rögzítés módja szerint megkülönböztetünk mágneses, optikai, kombinált és elektronikai adathordozót; a rögzítés ismételhetősége szerint beszélhetünk egyszer írható, többször írható vagy újraírható adathordozóról. A szokásos értelemben vett adathordozókon túl a számítógépes környezet egyéb berendezései is rögzíthetnek adatokat. Speciális adathordozó pl. a számítógép memóriája (RAM), a monitor, a grafikus kártya (monitorvezérlő), a billentyűzet, a hálózati kártya, a hálózati kábel és a vezeték nélküli kommunikáció (wifi).

A számítógépes adat, amely számítógépes feldolgozásra alkalmas, általában bináris (kettes számrendszer) formában jelenik meg. Függetlenül attól, hogy milyen az adatot rögzítő közeg és milyen adatot tárol, a rögzítés közös nevezője, hogy az adat kiolvasható nullák és egyesek sorozataként. A számítógépes adathordozón tárolt bináris értéksorozatok jelentéssel bírhatnak: kódolva információkat jeleníthetnek meg, ezáltal válnak számítógépes adattá.

A számítógépes adat, a megfelelő eszközök birtokában:

- tökéletesen másolható,
- általában nyom nélkül módosítható,
- tartalmilag optimális módon vagy teljes mértékben hitelesíthető,

- teljes mértékben megismerhető és reprodukálható és
- nagy mennyiségben, rendkívül kis helyen elfér.

A számítógépes adatok egyes sorozatainak elnevezése esetén egységként lehet rájuk hivatkozni. Az ilyen egységként hivatkozott bináris értéksorozatot állománynak (file) nevezik. Az adathordozó tárolt állományok tárolásának szerkezetét az állományrendszer határozza meg. Többféle állományrendszerek léteznek, különféle szolgáltatásokkal. Az állományok úgynevezett könyvtárakba, más néven mappákba rendezhetők. Ez a rendszer a könyvtárstruktúra. Az adathordozó teljes területe, vagy annak egy része az állományrendszer rendelkezésére bocsátható. Azt a területet, amely nem része az állományrendszernek, nem partícionált, illetve partíciók közötti területnek hívják.

Az állományrendszerrel összefüggésben, kriminalisztikai szempontból kiemelt jelentősége van a törlésnek, ugyanis a kitörölt állomány a felhasználó számára már nem lesz elérhető (az elfoglalt tárterület pedig felszabadul). Megkülönböztethetünk logikai és fizikai törlést. Logikai törlés esetén az állományban tárolt adatok nem semmisülnek meg, a kitörölt adatok újra láthatóvá tehetők, azaz helyreállíthatók. Fizikai törlést (technikailag történő felülírás) követően gyakorlatilag nincs lehetőség az adatok helyreállítására, tartalmuk megismerésére.

A házkutatás, a lefoglalás és a bűnjelkezelés során a hatóság számára a hitelesség folyamatos biztosítása jelenti az egyik legkomolyabb problémát. Ez esetben a hatóságoknak azt kell minden kétséget kizáró módon igazolni, hogy a számítástechnikai adatok a megszerzést közvetlenül megelőző állapotukat a büntetőeljárás során mindvégig megőrizték. Tehát a kérdéses adatokon elvégzett vizsgálatok bármikor megismételhetők és a vizsgálat eredménye reprodukálható.

Az adathordozón található adatok lefoglalásakor célszerű megvizsgálni, hogy milyen adatokat indokolt lefoglalni, vagyis meg kell határozni az adott ügyben releváns adatállományt, majd azokat átmásolás útján le kell foglalni. Másik lehetőségként az adathordozót kell lemásolni, a másolatot lefoglalni és azt vizsgálni. Mindkét esetben szükség van egy új adathordozóra. Hitelesen igazolni kell, hogy az új adathordozóra másolt adatok tartalmukban megegyeznek a másolás tárgyát képező adatokkal; az adathordozóra korábban és a másolást követően nem kerültek más adatok, és a másolás folyamán az adatok tartalmilag nem változtak meg.

A másolást követően tanácsos minden átmásolt állományra egy-egy ellenőrző összeget generálni. Az átmásolt vagy létrehozott állományok listáját, valamint az állományokhoz tartozó ellenőrző összeget ki kell nyomtatni, jegyzőkönyvezni és a jegyzőkönyv egy példányát a lefoglalást szenvedőnek átadni.

Amennyiben nem egyértelmű, hogy milyen tartalmú adatállományt kell lefoglalni, vagy a keresett adatállományt kétséget kizáró módon beazonosítani nem lehet, valamint bármilyen körülmény veszélyezteti az eljárás sikerét, indokolt a teljes állományt lemásolni vagy eredetben lefoglalni. Az eredetben lefoglalt adathordozók esetében a tárgyi bizonyítási eszközök hitellessége a hagyományos bűnjelkezeléssel biztosítható.

Az eljárás során kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy az eljárás alá vont személy, környezete és maga a számítástechnikai rendszer ellenőrzés alatt legyen. A számítástechnikai rendszerekben ugyanis részben automatizált folyamatok zajlanak. Bármilyen, a felhasználó által beállított, vagy a rendszer természetéből fakadó okból meginduló események a kényszerintézkedés eredményességét károsan befolyásolhatják.

A számítástechnikai eszközről történő adatrögzítés során a következő szempontokra is figyelemmel kell lenni:

- a számítástechnikai rendszert gyakran szerteágazó számítógépes hálózat alkotja, egy úgynevezett virtuális helyszínt képezve, amely fizikailag nem korlátozódik arra a helyre, ahol az intézkedés zajlik,
- a számítástechnikai rendszert távolról is lehet irányítani,
- a számítástechnikai rendszer zavartalan működéséhez fűződő érdek esetenként akadály lehet a kényszerintézkedésnek.⁷⁹

7.4.4. A házkutatás végrehajtásával kapcsolatos különös szabályok

A számítástechnikai környezetben történő házkutatás előkészítésének és végrehajtásának több sajátos vonása van. Mivel a házkutatás és a lefoglalás végrehajtása különleges szakismeretet igényel, szaktanácsadót kell alkalmazni. A szaktanácsadóval a házkutatást megelőzendően történő információgyűjtés biztosíthatja az eljárás sikerét. A szaktanácsadó adatot szolgáltat a kényszerintézkedés várható időtartamára, a helyszín kiválasztására és a végrehajtás módjára is.

Az inkriminált adatok felkutatása során az eljárásjogi szabályok, és a kriminalisztikai ajánlások figyelembe vétele mellett kiemelten fontos szerepe van annak, hogy az eljáró hatóság a számítógépes környezetben zajló folyamatokat kontroll alatt tartsa. Amennyiben az eljárás alá vont személy a felszólításra a számítástechnikai rendszeren vagy adathordozón tárolt adatot hozzáférhetővé teszi, a házkutatás nem folytatható, kivéve, ha gyanú merül fel arra, hogy a

⁷⁹ Lásd: 1994. évi XXXIV. törvény 15. § (1) bekezdése.

házkutatás során más bizonyítási eszköz, elkobozható vagy vagyonekobbzás alá eső dolog is fellelhető.

Szaktanácsadó által, a számítástechnikai környezetben végrehajtott kutatás két típusát különböztethetjük meg. Logikai kutatás alatt a számítástechnikai rendszer mint virtuális helyszín átvizsgálása értendő. Itt a cél az, hogy a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható adatok fellelési helye ismertté váljon. Fizikai kutatás pedig a helyszínen található számítástechnikai berendezések vagy rendszer felkutatás, annak érdekében, hogy a kérdéses adatokat vélhetően tároló adathordozók körét behatárolják.

Amennyiben a relevánsnak ítélt adatot rögzítő adathordozó nem a házkutatás fizikai helyszínén található (mert pl. számítógépes hálózaton keresztül érhető el), a szaktanácsadó a hatóság döntésétől függően a lehetőségekhez mérten megállapítja az adathordozó helyét és az inkriminált adatokról másolatot készít, vagy intézkedik a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezésről. Ha a távoli adathordozó birtokosa az adatok kezelésében kétséget kizáróan még közvetve sem érintett (pl. tárhely szolgáltató), a megőrzésre kötelezés mellett fel kell szólítani az adatok elérhetőségének megszüntetésére.

A házkutatás alkalmával megtalált, vagy az eljárás alá vont személy által hozzáférhetővé tett, elektronikus úton rögzített adatot a hatóság adathordozóra történő rögzítés (átmásolás) útján foglalja le, vagy a helyszínen lefoglalt adathordozóról az adatokat szakértő (szaktanácsadó) bevonásával menti le. A számítástechnikai környezetből nyert bűnjelek kezelése alapvetően nem különbözik a hagyományos bűnjelek kezelésétől, de kezelésük (csomagolásuk) során néhány speciális szabályt figyelembe kell venni:

- a számítástechnikai berendezések általában különösen érzékenyek a szennyeződésre, hőre és egyéb fizikai hatásokra,
- a számítástechnikai berendezéseket kizárólag szakértő vagy szaktanácsadó nyithatja fel,
- az emberi test által okozott elektrosztatikus kisülés a számítástechnikai berendezés meghibásodásához vezethet,
- a bűnjelek csomagolásakor olyan speciális anyagokat célszerű használni, illetőleg a szállításkor olyan eszközöket és módszereket kell alkalmazni, amelyek a sérthetlenséget szavatolják.

VIII. A SZAKÉRTŐI TEVÉKENYSÉG

E fejezet a szakértő alkalmazásával kapcsolatos általános és különös ismereteket tartalmazza: részletesebben foglalkozik általában a szakértői tevékenységgel, a szakértői alkalmazásával szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása során, végezetül pedig a tárgyi adatforrásokkal.

8.1. A szakértői tevékenységről általában

Ebben az alfejezetben a szakértő alkalmazásáról, a szakértői vizsgálatról, illetve a szakvélemény előterjesztéséről lesz szó.

8.1.1. A szakértő alkalmazása

A büntetőeljárás során gyakorta előfordul, hogy bizonyos tények és körülmények bizonyításához az általános élettapasztalat, az átlagos emberi tudás és ismeretanyag már nem elegendő, ezért ilyen esetben szakértőt kell igénybe venni. Amennyiben az eldöntendő kérdés valamilyen speciális szakismeretet feltételez, úgy a szakértő kirendelése kötelező még akkor is, ha a hatóság eljáró tagja esetleg rendelkezik az eldöntéshez szükséges ismeretanyaggal. A szakértői tevékenységet — egyebek mellett — a Be. 99–114/A. §, a Nyer. 27–31. §, valamint az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény, továbbá az igazságügyi szakértőkről szóló 2/1988. (V. 19.) IM rendelet és az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló 3/1986. (II. 21.) IM rendelet szabályozza.

Szakértő alkalmazása kötelező, ha

- a) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, alkohol-, illetőleg kábítószer-függősége,
- b) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés kényszergyógykezelés vagy kényszergyógyítás szükségessége,
- c) a személyazonosítást biológiai vizsgálattal végzik,
- d) elhalt személy kihantolására kerül sor.

Szakértőt a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság alkalmazhat. A nyomozó szerv vezetője körültekintően mérlegeli, hogy a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges-e.

A szakértő alkalmazása a hatóság részéről kirendeléssel történik. A határozatot meg kell indokolni, és ennek az indokolásnak ki kell térnie a szakértői vizsgálat közvetlen előzményeire, a vizsgálat tárgyára, valamint fel kell tenni mindazokat a kérdéseket, amelyek az ügy eldöntése szempontjából fontosak. Tehát a nyomozó szervnek a szakértő rendelkezésére kell bocsátania minden olyan adatot, amely a véleményalkotásnál jelentős lehet. A kirendelő határozatnak feltétlenül tartalmaznia kell a kirendelt intézménynek, vagy szakértőnek a megnevezését, a feladat teljesítéséhez szükséges adatokat, esetleg mellékelve a büntetőügy iratait és a szakértő részére átadott iratok, vagy tárgyak megjelölését, továbbá a szakvélemény előterjesztésének határidejét.⁸⁰ A nyomozó szerv a szakvélemény előterjesztésének időpontját, illetve határidejét — indokolt esetben a szakértő előzetes nyilatkozata alapján — a szakértői munka elvégzéséhez ténylegesen szükséges időtartamban állapítja meg. A szakvélemény készítése során felmerülő — a kirendeléskor előre nem látható — akadály miatt a nyomozó szerv a szakvélemény előterjesztésének határidejét a szükséges mértékben meghosszabbíthatja, illetőleg időpontját módosíthatja. Az időpont és a határidő módosításáról határozatban kell rendelkezni.

A szakértőt kirendelő határozat a felsoroltakon kívül tartalmazza

- a) az átadott tárgyak kezelésére, vizsgálatára, megváltoztathatóságára vagy megsemmisíthetőségére vonatkozó rendelkezéseket,
- b) a személy testének sérthetetlenségét érintő vizsgálatra, illetve mintavételre vonatkozó rendelkezést,
- c) a mintavételt szükségessé tévő okok megjelölését, amennyiben a nyomozó szerv a mintavételt nem biztosította és az a bizonyításhoz szükséges,
- d) a szakértői vélemény előterjesztésének módját,

⁸⁰ Lásd: 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 23–27. §.

e) azt, ha a gyanúsított, a tanú, illetőleg a sértett kérte a reá vonatkozó szakvéleménynek a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatai zártan kezelését.

A szakértő nem bízható meg nyomozási cselekmény foganatosításával. Ha a szakvélemény elkészítéséhez nyomozási cselekmény elvégzése szükséges, azt — amennyiben a szakértő jelenléte indokolt, az ő részvételével — a nyomozó szerv hajtja végre.

A gyakorlatban többnyire egy szakértő kirendelése is elegendő. Amennyiben a hatóság már a kirendelés előtt észleli, hogy a bizonyítandó tények jellege több szakértő igénybevételét teszi, vagy teheti szükségessé, több szakértőt rendel ki a szakértői vélemény elkészítésére. A halál oka és körülményei, valamint az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni. Jogszabály más esetben is kötelezővé teheti több szakértő alkalmazását.⁸¹ Ugyanazon tényre vonatkozó több szakértő kirendelésének eredményeként együttes szakvélemény készül, míg adott esetben egyéb szakértők bevonásával lefolytatott vizsgálat eredményét egyesített szakvéleményben terjesztik a hatóság elé.

8.1.2. A szakértő

A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértőt, illetőleg szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaságot (a továbbiakban: gazdasági társaság), szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet (a továbbiakban: szervezet), ha ez nem lehetséges, kellő szakértelemmel rendelkező személyt vagy intézményt (a továbbiakban: eseti szakértő) rendelhet ki szakértőként. Külön jogszabály meghatározhatja azokat a szakkérdéseket, amelyekben meghatározott intézmény vagy szakértői testület jogosult véleményt adni. Intézmény vagy testület kirendelése esetén annak vezetője jelöli ki az eljáró szakértőt. A szakértő kirendeléséről a kirendelő határozat keltétől számított nyolc napon belül a kirendelő tájékoztatja a terheltet, a védőt, a sértettet, és — ha a szakértőt a bíróság rendelte ki — az ügyészt. A gazdasági társaság, a szakértői intézmény, a szervezet, illetve a szakértői testület vezetője a kirendelő határozat kézbesítésétől számított nyolc napon belül tájékoztatja a kirendelőt az eljáró szakértő személyéről. E közlés kézbesítésétől számított nyolc napon belül a kirendelő tájékoztatja a terheltet, a védőt, a sértettet és az ügyészt a tájékoztatás tartalmáról.

8.1.3. A szakértői vizsgálat

A szakértő kirendelésével a szakértő a büntetőeljárás alanyává válik, és mint ilyen köteles az ügyben a kirendelő hatóság határozatának megfelelően eljárni. A szakértő kötelessége tehát kiterjed a megjelenésre, a szakvélemény adására és az egyes perbeli cselekményeknél való részvételre. A közreműködés magában foglalja a szakvélemény elkészítéséhez szükséges feladatok elvégzését, személyek, tárgyak, jelenségek megfigyelését, vizsgálatát és véleményezését. Az igazságügyi szakértő, a gazdasági társaság, a szakértői intézmény, szervezet, illetve szakértői testület kirendelése esetén annak vezetője útján a kirendelőt értesíti, ha a szakkérdés nem tartozik a szakértő szakismereteinek körébe, amelynek következtében a szakvélemény-adási kötelezettségének sem tud eleget tenni.

A szakértő kötelessége, hogy a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő vizsgálat alapján nyilvánítson szakvéleményt.⁸²

Az a rendelkezés, hogy a szakértő köteles szakértői vizsgálatot végezni, egyben azokkal a jogosultságokkal is jár, amelyek feladatainak teljesítéséhez feltétlenül szükségesek. Amennyiben indokolt, a hatóság a kirendelő határozatban kötelezheti a szakértőt, hogy bizonyos eljárási cselekményeknél feltétlenül legyen jelen és bizonyos adatokat, illetve körülményeket kötelezően vegyen figyelembe a szakvélemény elkészítése során. A szakértő a hatóság távollétében is végezhet vizsgálatot és megtekintheti a véleményadáshoz szükséges tárgyakat és megvizsgálhatja a véleményadáshoz nélkülözhetetlen személyeket.

A szakértő személy megvizsgálása esetén hozzá kérdéseket intézhet és a vizsgált személynek ezekre a kérdésekre — amennyiben tanúként, illetve sértettként szerepel — feltétlenül választ kell adnia (ez alól kivételt képeznek a tanú vallomástételének abszolút és a relatív akadályai)⁸³. A terheltet a szakértői vizsgálat alkalmával is megilleti a vallomás megtagadásának a joga, tehát válaszadásra sem kényszeríthető. A kirendelő hatóság előírhatja azokat a vizsgálatokat, amelyeket a szakértőnek a kirendelő hatóság képviselőjében eljáró személy, vagy személyek jelenlétében kell elvégeznie. A kirendelő hatóság az esetek döntő többségében a szakértői

⁸¹ Lásd: Be. 101. § (2) bekezdését és a 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 45. § (2) bekezdését.

⁸² Lásd: Be. 105. § (1) bekezdését és a 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 28. § (1) bekezdését.

⁸³ Be. 81–84. §.

vizsgálat megfelelő feltételeit biztosítja. A szakértő a szakvélemény elkészítéséért és a közreműködéséért díjazásra tarthat igényt.⁸⁴ A szakértői díjat megállapító határozat ellen külön jogorvoslatnak van helye.

8.1.4. A szakvélemény előterjesztése

A szakvélemény előterjesztése az az eljárási cselekmény, amikor a szakértő a szakvéleményét a kirendelő hatóság tudomására hozza. Ez történhet akár írásban, akár szóban a kirendelő hatóság döntésének függvényében.

A szakvélemény magában foglalja:

- a) a vizsgálat tárgya, illetve a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet),
- b) a vizsgálat módszerének rövid ismertetését,
- c) a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás),
- d) a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket és ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).⁸⁵

Amennyiben az előterjesztett szakvélemény nem felel meg a fent felsorolt követelményeknek, úgy nem fogadható el, ezért azt a szakértőnek kiegészítésre vissza kell küldeni. A szakvélemény legfontosabb része a véleményi rész, ugyanis ennek keretében adja meg a szakértő a hatóság által feltett kérdésekre a válaszait. A szakvélemény nem foglalhat állást arról, hogy bűncselekmény megvalósult-e, illetve, hogy büntetőjogi felelősség terheli-e a vádlottat, vagy sem.

A szakértő a szakvéleményt a saját nevében adja. Ennek jelentősége abban áll, hogy a szakértő a szakvéleményéért személy szerint büntetőjogi és fegyelmi felelősséggel tartozik. Előfordulhat, hogy a törvényi rendelkezés folytán, vagy a kirendelő hatóság döntése következtében több szakértő ad közösen előterjesztett, úgynevezett együttes szakvéleményt. Több szakághoz tartozó, különböző szakterületeket felölölő szakkérdésekben a szakértők egyesíthetik véleményüket, amelynek már nem feltétele a közös szakmai egyetértés, viszont követelmény, hogy a szakértők véleménye az egyesített szakvéleményben is elkülönítve jelenjen meg (vesd össze: a 8. 1. 1. alfejezetben foglaltakkal). Az írásbeli szakvéleményt a szakértőnek alá kell írnia. Bizonyos esetekben már a szakértő kirendelésekor eldönthető, hogy a szakértő személyes jelenlétére szükség lesz-e vagy sem.

A gyakorlatban előfordulhat, hogy az előterjesztett szakvélemény hiányos, homályos, ellentmondásokat tartalmaz, ezért a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a kirendelő, illetve a szakvéleményt felhasználó hatóság felhívja a szakértőt a kért felvilágosítás megadására, illetve a szakvélemény kiegészítésére.⁸⁶ A felvilágosítás, illetve a kiegészítés a hatóság részéről kérhető akár szóban, akár írásban. A szakértő a felvilágosítást, illetve a kiegészítést ugyancsak szóban vagy írásban terjesztheti elő. A szakvélemény fogyatékoságainak megszüntetését elsősorban a szakvélemény kiegészítésének elrendelésével, illetve a szakértő meghallgatásával kell megkísérelni.⁸⁷ A kiegészítésre nézve a szakértői kirendelésre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni. Ha a szakértőtől kért felvilágosítás vagy a szakvélemény kiegészítése nem vezet eredményre, vagy egyéb okból szükséges, más szakértőt kell kirendelni.⁸⁸ Ha a szakértők véleménye eltér, az eltérést a szakértők egymás jelenlétében való meghallgatásával lehet tisztázni.⁸⁹

8.2. A szakértő alkalmazása szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása során

Jelen alfejezet a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozásával összefüggésben a szakértő kirendelésének és a tárgyi adatforrásoknak a kérdéskörét fessegeti.

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása során a szakértői bizonyítás alapvetően igazságügyi mozgóképterjesztő és/vagy mozgóképgyártó (a korábbi film- vagy videó igazságügyi szakterület megnevezése megváltozott és helyét az új törvényi szabályozás alapján a már említett két szakterület vette át), illetőleg műszaki, számítástechni-

⁸⁴ Az igazságügyi szakértők díjazásáról a 3/1986. (II. 21.) IM rendelet rendelkezik.

⁸⁵ Lásd: Be. 108. § (2) bekezdését és a 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 33. § (1) bekezdését.

⁸⁶ Be. 109. §.

⁸⁷ Be. 110. §.

⁸⁸ Be. 111. § (1) bekezdése.

⁸⁹ Be. 125. §.

kai, vagy informatikai szakértő közreműködését jelenti.⁹⁰ Természetesen az egyes cselekmények bizonyításának sajátosságaitól függően más szakértő közreműködése sem elképzelhetetlen (pl. okmány szakértő), ugyanakkor az esetek többségében a lefoglalt adathordozók mozgóképgyártó és mozgóképterjesztő, stb. szakértő által történő megvizsgálása, és annak eredménye a bizonyítás központi eleme. Megjegyzendő, hogy a szakértő személyével kapcsolatosan meg kell vizsgálni, szükség esetén pedig a szakértőt nyilatkoztatni kell arra, hogy a sértett vagy sértett képviselőjét ellátó szervezettel nem áll-e megbízási viszonyban, netán az adott jogsértő magatartás felderítésében vagy a nyomozás kezdeti szakaszában szaktanácsadóként közreműködött-e korábban, ez ugyanis kizáró ok.⁹¹

Bevett és helytelen gyakorlat, hogy a nyomozó hatóság mozgókép-terjesztési szakkérdésben informatikai- vagy számítástechnikai szakértőt rendel ki. Mozgóképterjesztés alatt a filmforgalmazás és a mozi-üzemeltetés értendő. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények miatt indított büntetőeljárásokban a nyomozó hatóság jellemzően azt kéri a szakértőtől, hogy nevezze meg a sértettet (a filmforgalmazási jogokkal rendelkező szerzői jogosult, jogtulajdonos) és számszerűsítse a jogellenes felhasználással (pl. többszörözés, terjesztés, nyilvánossághoz közvetítés) számukra okozott vagyoni hátrány mértékét. E mozgókép-terjesztési szakkérdések megválaszolásához szükséges a filmforgalmazási (licence) szerződések lényeges tartalmi elemeinek ismerete, mint például a műfelhasználási formák és területek [terjesztési, vetítési-, (mozi), videó-, (DVD), forgalmazási, televíziós sugárzási, nyilvános közvetítési, (internetes, online) jogok], a felhasználás időbeli és területi hatálya, a jogdíjak szerkezete (pl. fix, minimál garancia kikötésével).

Az informatikai- és számítástechnikai szakértők ilyen irányú kompetenciával nem rendelkeznek, mégis szakértőként nyilatkoznak egy-egy büntetőeljárásban a filmforgalmazási szakterületen. Ez azt eredményezi, hogy a büntetőeljárásokat téves adatokat tartalmazó szakvélemények alapján kénytelen lefolytatni a hatóság. Megítélésem szerint az informatikus- vagy számítástechnikai szakértőnek a Be. 104. § (2) bekezdés a) pontja értelmében jeleznie kellene a kirendelő hatóság felé, hogy a szakkérdés nem tartozik a szakismereteinek körébe.

8.2.1. A szakértő kirendelése

A szakértő bevonása az eljárás különböző szakaszaiban válhat szükségessé, attól függően, hogy milyen módon került sor a jogsértő cselekmény elkövetésére. Amennyiben számítástechnikai rendszerek, hálózatok (pl. internet) útján követik a bűncselekményt, úgy a szakértő kirendelése már az eljárás kezdeti stádiumában megkerülhetetlen, mivel csak szakértői eszközökkel és megfelelő ismeretek birtokában lehetséges az adott rendszer működésének feltérképezése, az egyes kapcsolódó kliensek szerepének meghatározása, az azokon bonyolódó adatforgalom ellenőrzése (az interneten keresztül elkövetett bűncselekményekről a 9.2. alfejezetben bővebben lesz szó).

Azokban az esetekben, amikor audiovizuális művek, számítástechnikai szoftverek lemez alapú adathordozón való illegális többszörözésével, terjesztésével és értékesítésével valósul

⁹⁰ 9/2006. (II. 27.) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képzési és egyéb szakmai feltételekről 25. §, 30–31. § és 40/B. §, valamint 6., 8. és 13. számú melléklete.

⁹¹ Be. 103. § (1) bekezdés g) pontja.

meg a bűncselekmény, a szakértő bevonása már a házkutatás, és lefoglalás végrehajtása során célszerű.

Lényeges szempont, hogy a szakértői munka alapja és tárgya a nyomozóhatóság által rendelkezésre bocsátott tárgyi bizonyítási eszközök. Ezért a korrekt, megalapozott szakvélemény záloga az, hogy a lefoglalás körütekintően legyen foganatosítva és az eljárási cselekmény dokumentálása is teljes körű, szakszerű legyen. A jegyzőkönyvben ennek megfelelően pontosan, darabszámra, megnevezésre megegyezően kell szerepelniük a lefoglalt dolgoknak a ténylegesen rendelkezésre álló bűnjelekkel. A bűnjelek lefoglalásánál leginkább bevált gyakorlati módszer az, amikor pl. a CD és/vagy DVD lemezeket alkoholos filctollal beszámózzák, és minden lemezt a lefoglalást szenvedővel (és a hatósági tanúval) aláíratnak. Ez egyrészt meggyorsítja a jegyzőkönyv elkészítését (pl. 2.500 db sorszámozott Verbatim márkájú 4,7 Gigabájttárolókapacitású DVD lemez), másrészt pedig az aláírás garantálja, hogy az eljárás során nem lehet kicserélni a bűnjeleket (és nem lehet ezzel megvádolni a nyomozó hatóságot és a szakértőt).

A szakértő kirendelése során a kirendelő határozatban fel kell tüntetni a szakértő rendelkezésre bocsátott eszközöket, ennek során ismételten össze kell vetni a meglévő tárgyakat a jegyzőkönyvvel, és ha ennek során eltérés tapasztalható, annak okáról és a helyes állapotról feljegyzést kell készíteni, amit a lefoglalási jegyzőkönyvhöz kell csatolni. (Számталanszor tapasztalható, hogy a nyomozó hatóság a bűnjelek átadásakor a kirendelő határozatban csak annyit szerepeltet, hogy „a lefoglalási jegyzőkönyv szerint”. Az ilyen kitételnek kizárólag akkor lehet helye, ha valamennyi a lefoglalási jegyzőkönyvben szereplő tárgy átadásra kerül szakértőnek, és ellenőrizték a jegyzőkönyvben szereplő adatok helyességét.)

Maga a kirendelés az általános szabályok szerint történik (lásd a 8.1. alfejezetben foglaltakat). A szakértő kirendeléséről történő értesítést történhet a kirendelő határozat kézbesítésével, de célszerű az értesítést külön íven megszövegezni, kiváltképpen, ha több terhelt szerepel az eljárásban, és különböző szakkérdések merülnek fel a személyükkel összefüggésben. (Ennek praktikus oka, hogy a terhelt, illetve védője nem látja a másik terhelttel kapcsolatos kérdéseket.)

8.2.2. A szakértőnek feltehető kérdések

A szakértőnek az eljárás során az elkövetési magatartás függvényében tehető fel különböző kérdések. Amennyiben audiovizuális művek többszörözéséről, és hagyományos úton (tehát nem interneten keresztül) történő terjesztéséről van szó, úgy a kérdések a következők lehetnek:

-
- a szakértő rendelkezésére bocsátott adathordozókon mely szerzői jogosultak, milyen szerzői jog által védett művei találhatók,
 - a szakértő által kimutatott szerzői jog által védett művek eredeti, avagy jogtiszt (a szerzői jog jogosultja által engedélyezett) másolati példányok-e,
 - a szakértő által kimutatott jogosulatlan másolati példányok milyen módszerrel és mikor készültek,
 - a módszerekből következtetni lehet-e az elkövetői körre, esetleg az elkövető személyére,
 - a megállapított időpontban beszerezhető volt-e valamelyik szerzői mű ingyenesen, próba-verzió formájában vagy más módon, ha igen honnan és milyen feltételekkel,
 - megállapítható-e, hogy a szakértőnek átadott adathordozókon lévő jogosulatlan másolatok milyen technikai eszközzel készültek, azonos-e ez az eszköz a szakértő rendelkezésére bocsátott bármelyik eszközzel,
 - az elkövetés eszközéből következtetni lehet-e az elkövetői körre, esetleg az elkövető személyére, illetve az elkövetés helyére,
 - a kérdéses eszközzel vagy módszerrel elkövettek-e már hasonló jellegű bűncselekményt,
 - a jogosulatlan másolatok eredeti példányai (szerzőnként, és művenként) mekkora vagyoni értéket képviselnek (a jogosultaknak mekkora vagyoni hátrányt okoztak),
 - a lefoglalt másolati műpéldányok között találhatók-e olyan szoftverek, amelyek azonos termékkóddal rendelkeznek, ha igen, melyik szoftverek ezek és kitől foglalták le?

Mivel az elkövetők egyre gyakrabban próbálnak kibújni a felelősségre vonás alól a magán-célú másolás indokával, a szakértőnek célszerű az alábbi kérdéseket is feltenni:

- megállapítható-e, hogy a vizsgálat tárgyát képező DVD lemezen (vagy egyéb adathordozón) találhatók-e úgynevezett mozi-jogos, tehát kiskereskedelmi forgalomba még nem került filmalkotások,
- megállapítható-e, hogy a vizsgálat tárgyát képező adathordozón található filmalkotásokat vagy egyéb szerzői jogvédelem alá eső műveket internetes oldalakról szabadfelhasználással töltötték le, amennyiben igen, a letöltés jogszerű volt-e,
- milyen elemekből tevődik ki a szerzői díj, ki a díjjogosult és ki a díjfizető?

A szakértőt a vagyoni hátrány vagy a kár megállapításánál nyilatkoztatni kell arra is, hogy a ki nem fizetett szerzői jogdíjakkal vagy a pedig a filmek kiskereskedelmi forgalmi értékével károsították-e meg a sértetteket. A szakértőhöz intézett kérdések sora végtelen: függ az elkövetés tárgyától, módszerétől és eszközeitől, valamint az eset összes körülményeitől. A kérdé-

sekre adott válaszok újabb kérdések felvetését eredményezik, és az ezekre adott válaszok ismételt új kérdéseket generálhatnak.

Megjegyzendő, hogy mostanság gyakorta felvetődik a magánfeliratok (a film dialógusainak), valamint a filmhez kapcsolódó grafikai elemek (plakátok, DVD borítók, a film népszerűsítését szolgáló egyéb megjelenítő marketing anyagok) felhasználásának szerzői jogi megítélése.

8.3. A tárgyi adatforrások

A tárgyi adatforrások címet viselő alfejezetben a tárgyi bizonyítási eszközökről és az okiratokról, iratokról szeretnék néhány gondolatot kifejteni.

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények esetén, a bizonyítás során kiemelkedő szerepük van a tárgyi adatforrásoknak, vagyis azoknak a fizikailag manifesztálódott eszközöknek, amelyek valamilyen módon a bűncselekménnyel összefüggő releváns információkat, nyomokat hordozzák. Ez jellemzően a tárgyi bizonyítási eszközöket⁹², illetve az okiratokat⁹³ jelenti.

8.3.1. A tárgyi bizonyítási eszközök

A tárgyi bizonyítási eszközök legtöbbször különböző adathordozókat (CD vagy DVD lemezt, a számítógép merevlemezét, stb.) jelentenek. A hatóság kötelezettsége ezekkel kapcsolatban mindenekelőtt az, hogy az inkriminált adathordozókat megfelelően biztosítsa az eljárás számára. A lefoglalás szabályairól a korábbiakban már említést történt, azonban a lefoglalást követően is ügyelnie kell a hatóságnak a bűnjelkezelés szabályainak a betartására. A lefoglalt tárgyi bizonyítási eszközök ugyanis a lefoglalás időpontjától, mint bűnjelkezelés szerepelnek az eljárásban, és ennek megfelelően kell például csomagolásukról, őrzésükről, tárolásukról gondoskodni.⁹⁴ Alapvető szabály, hogy a lefoglalt bűnjelkezelés — a megfelelő csomagolás után — a hatóság a rendőri szervnél működő bűnjelkezelőnél tárgyleletként helyezi⁹⁵. A tárgyleletként helyezés alkalmával a bűnjelkezelő a bűnjelnyilvántartó könyvbe felvezeti az adott bűnjelkezelést, majd a bűnjelkamrában történik a további őrzése.

Amennyiben a bűnjelkezelés szakértői vizsgálata miatt, vagy más okból, a bűnjelkamrából kivételre kerülnek, ez csak a bűnjelkamra kezelőjének tudtával, a megfelelő dokumentálás mellett

⁹² Be. 115. §.

⁹³ Be. 116. §; Pp. 195–196. §.

⁹⁴ 11/2003. IM-BM-PM együttes rendelet a lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló (a továbbiakban: Bűnjelkezelési szabályzat).

⁹⁵ Vesd össze: Bűnjelkezelési szabályzat 1–2. §.

történhet. Ha a nyomozás befejezésekor vádemelési javaslatra kerül sor, erről a bűnjelkamra kezelőjét is értesíteni kell, aki intézkedik a lefoglalt bűnjelek ügyészségi, vagy bírósági bűnjelkezelőhöz való továbbításáról.

8.3.2. Az okiratok, iratok

A Be. rendszerében az iratok a tárgyi bizonyítási eszközök egyik fajtájaként lettek nevesítve⁹⁶, azonban a külvilágban való megjelenésük az okiratokhoz hasonlatos vagy azokkal azonos. Ez legtöbbször papír alapú adathordozókat jelent, amelyek a legkülönbébb információkat tartalmazzák. Szemléltetésként álljon itt néhány típusa azoknak az iratoknak és okiratoknak, amelyek felkutatása és lefoglalása az eljárás során szükséges lehet:

- előfizetői szerződések példányai (pl. internet-szolgáltató és az adott magánszemély között),
- az elkövető által vezetett nyilvántartások, naplók, noteszbejegyzések (pl. a megrendelőről),
- postai feladóvevények, utánvételt igazoló szelvények példányai (pl. jogellenes másolatok postai úton való terjesztésénél),
- audiovizuális alkotások jogellenes többszörözése esetén az eredeti művek borítójának másolatai,
- szoftvervásárlásokról, eredeti művek vásárlásáról szóló számlák, licencszerződések, stb.

⁹⁶ Be. 115. § (2) bekezdése.

IX. AZ ÚGYNEVEZETT SZOFTVERBŰNÖZÉS (SZÁMÍTÁSTECHNIKAI KÖRNYEZETBEN MEGVALÓSULÓ BŰNCSELEKMÉNYEK)

Az utolsó, IX. fejezetben — szoftverbűnözés címszó alatt — egyebek mellett szoftverjogi alapfogalmakat, valamint az interneten keresztül elkövetett bűncselekményeket kísérem meg dióhéjban ismertetni.

A szoftverbűnözés mostanság meglehetősen divatos kifejezés. Általában ilyen elnevezéssel illetnek minden olyan jogsértő magatartást, amely a számítógépi programalkotás védett termékeinek jogellenes többszörözésére, terjesztésére, illetve a számítógépi programok és hálózatok segítségével megvalósuló adatlopásokra, számítógépes rendszerek működésének akadályozására, zavarására irányul.

A jogellenes szoftvermásolás és terjesztés vonatkozásában rá kell mutatni arra, hogy számítógépi programok semmilyen körülmények között nem lehetnek a szerzői jog által ismert úgynevezett szabadfelhasználás tárgyai.⁹⁷ A biztonsági másolatok kapcsán ki kell emelni továbbá, hogy noha a gyártók általában megengedik egy biztonsági másolat készítését, de csak saját célra és csak saját gépen történő felhasználásra. [Újabbban egyes gyártók lehetővé teszik a program egy asztali gépen és egy mobil gépen (pl. laptopon) történő legális használatát.]

9.1. Szoftverjogi alapfogalmak

A számítástechnikai környezetben megvalósuló bűncselekmények jobb megértéséhez néhány alapfogalmat kell előzetesen tisztázni. Ebben az alfejezetben a szoftver licence-szerződésről, a jogosulatlan másolásról és az illegális szoftverhasználatról lesz szó.

9.1.1. Szoftver licence-szerződés

A szerzői jog jogosultja a szoftver licence-szerződéssel jogosítja fel a szellemi termék használatára a vásárlót. Vagyis a szoftver vásárlója nem a tulajdonjogot szerzi meg, hanem a legális használatra szerez engedélyt. A licence-szerződés határozza meg a szoftver használatának feltételeit, amely mindig tartalmazza a következőket:

- a használható mennyiséget, példányszámot,
- a felhasználó jogait,
- a használat során érvényesülő korlátozásokat,
- a jogorvoslatokat, a peres eljárás esetén irányadó jogot.

A licence-szerződés vagy a szoftverhez tartozó dokumentációban szerepel, vagy elektronikusan a program indításakor (installálásakor) automatikusan jelenik meg (manapság ez utóbbi a jellemzőbb). A licence-szerződésben foglalt feltételeket a felhasználó a program dobozát záró zárjegy felbontásával, illetve a program telepítésével fogadja el. A szoftver-licence-nek különböző válfajai ismertek, amelyek eltérő mértékű és típusú jogosultságokat biztosítanak a felhasználók számára.

Az *freeware* verziók adják a legnagyobb felhasználási szabadságot, ezek jellemzően ingyenesen hozzáférhető, szabadon futtatható, továbbfejleszhető, és terjeszthető programok. Az úgynevezett *shareware* verziók meghatározott időkorlátozással teljes felhasználási lehetőséget biztosítanak, a meghatározott időpont után vi-

⁹⁷ Sztj. 35. § (1) bekezdés második mondata.

szont további legális használat feltétele a regisztráció, vagy a termék más módon történő megvásárlása; a *trial* verziókat kipróbálásra, szintén bizonyos időkorlátokkal bocsátják a felhasználók rendelkezésére; a *limited edition* verziók esetén a korlátozás nem időbeli, hanem jellemzően csökkentett funkcionalitással adják használatba a szoftvert (a köznyelvben ezt lebutított változatnak nevezik).

9.1.2. A jogosulatlan másolás

A szoftver-licence szerződése — hacsak kifejezetten más kitétel nem szerepel benne — általában egyetlen biztonsági másolat készítését engedélyezi arra az esetre, ha az eredeti adathordozó meghibásodna, megsemmisülne, ebből kifolyóan bármely további másolat készítése jogellenesnek minősül, és mint ilyen kimeríti a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését.

9.1.3. Az illegális szoftverhasználat

Az illegális szoftverhasználat különböző típusairól beszélhetünk, amelyek — a teljesség igénye nélkül — a következők lehetnek:

- alkalmi másolás: például a felhasználók egymás szoftverjeit lemásolják,
- a szoftver kölcsönadása vagy cseréje,
- merevlemezre töltés: egyes kereskedők esetén fordulhat elő, amikor az adott licence konstrukcióban a konfigurációhoz előre telepítve biztosított szoftvereket — ez az úgynevezett OEM licence-eredetiségét igazoló tanúsítványt (COA) — nem adják át a vásárlóknak,
- hamisítás: a jogvédett szoftver jogosulatlan többszörözése, terjesztése (ez sokszor oly módon, illetve minőségben történik, hogy a termék eredetinek tűnik),
- hirdetőtábla vagy internet kalózkodás: ebben az esetben a jogosult hozzájárulása nélkül a szoftvert felhelyezik egy nyilvános vagy korlátozott hozzáférésű hirdetőtáblára [Bill Board Screen (BBS)], illetőleg internet kiszolgálóra, ahonnan ingyenesen vagy térítés ellenében a felhasználók letölthetik,
- helytelen felhasználás: ilyen például
 - a) az OEM licence alapján vásárolt szoftver elválasztása az adott konfigurációtól,
 - b) az oktatási szoftverek profitorientált tevékenységre történő használata,
 - c) a frissítések jogtiszta alap nélküli használata.⁹⁸

9.2. Az interneten keresztül elkövetett bűncselekmények, a fájlcsere

Ez az alfejezet a fájlcsere rendszerekkel (P2P), az interneten keresztül elkövetett bűncselekmények megvalósulásának körülményeivel, a hatáskör és az illetékesség kérdéseivel, az elkövetőkkel, valamint a felderítés és a bizonyítás érdekében szükséges cselekményekkel foglalkozik.

A fájlcsere rendszerek [Direct Connect (DC), vagyis közvetlen összeköttetés] esetén egy szoftver segítségével egyes, az internetre kapcsolt számítógépek használói mások számára hozzáférhetővé tehetik a számítógépükön tárolt adattartalmat, jellemzően zenét, filmet, szoftvert. A fájlcsere rendszereknek három típusáról beszélhetünk az úgynevezett elsőgenerációs, második, illetve harmadik generációs (F2F) rendszerekről.

Az elsőgenerációs rendszerek esetén egy központi tároló egység (szerver) a keresett adattalomra tekintettel navigálja az egyik felhasználót ahhoz a másik felhasználóhoz, aki szintén kapcsolódik a szerverhez, és rendelkezik a kérdéses adattalommal. A második generációs rendszerek esetén nincs központi szerver, itt a felhasználók közvetlenül az interneten keresz-

⁹⁸ Forrás: www.laptopkalauz.hu/

tül csatlakoznak egymáshoz. A harmadik generációs, rendszerek lényegében a második generációs rendszerek továbbfejlesztett változatai.

Az elsőgenerációs rendszerek működésnek központi eleme tehát a Hub⁹⁹, vagyis a rendszeren belül működtetett szerver, amelyen keresztül érzékelik egymás az egyes kapcsolódó kliensek. A felhasználók tehát a Hub révén tudnak egymással adatállományt megosztani. Ilyen szervert elvben bárki létrehozhat, akinek internet hozzáférése van, és a megfelelő programmal rendelkezik, valamint a magyar Hub listára regisztráltatja szerverét (ezáltal a felhasználók számára elérhetővé teszi). A felhasználók az úgynevezett kliens program letöltését és telepítését követően elérhetik a működő Hub-ok listáját, és csatlakozhatnak azokhoz. A belépés feltétele sokszor egy bizonyos mennyiségű adat megosztása, vagyis a többi csatlakozó kliens számára történő hozzáférhetővé tétele.¹⁰⁰

9.2.1. A bűncselekmény megvalósulása

Jól látható tehát, hogy a felhasználóknak a megosztás előtt a megosztandó művekről legalább egy másolatot létre kell hozniuk, amit számítógépük merevlemezére rögzítenek, és a többi kliens számára letölthetővé vagy letölthetőség nélkül érzékelhetővé tesznek.

Szoftverek esetében egyértelmű a helyzet, ugyanis ezek a szabad felhasználás tárgyai nem lehetnek.¹⁰¹ Kérdés ugyanakkor, hogy mi a helyzet a filmek, zeneművek esetén? Ugyanis a szabad felhasználás körében természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.¹⁰² Voltaképpen azt kell eldönteni, hogy a szabad felhasználás körében csak és kizárólag a mű eredeti példánya másolható-e, vagy a törvényi kivétel a mű eredetijéről készült másolatra is kiterjed, másképpen fogalmazva: a mű másolata is szabadon továbbmásolható-e?

A kérdés megválaszolásához az úgynevezett háromlépcsős tesztet kell alapul venni, amely szerint a szabad felhasználás is csak annyiban mentes az egyedi engedélykérés alól, amennyiben

1. különleges esetre vonatkozik (a törvény által taxatívén meghatározott esetekben),
2. nem veszélyezteti a mű rendes értékesítését és
3. indokolatlanul nem sérti a szerző jogos érdekeit.

⁹⁹ A Hub (angolul kerékagy): számítógépes hálózati eszköz, a Direct Connect fájlcsere rész. Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Hub>

¹⁰⁰ Forrás: <http://www.proart.hu/>

¹⁰¹ Sztj. 35. § (1) bekezdés második mondata.

¹⁰² Sztj. 35. § (1) bekezdés első mondata.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT 17/2006/1. számú, a jogellenes forrásból történő másolás kérdéseivel foglalkozó szakvélemény is a háromlépcsős szabályból indult ki. A testület szakvéleménye szerint a szabad felhasználás keretében biztosított lehetőségek csak a mű eredeti példányáról történő másolatkészítést engedélyezik magáncélra. Amennyiben azonban a másolatokat másolati példányról, vagy jogellenesen a nyilvánossághoz közvetített műpéldányokról készítik, úgy még a saját célra, saját eszközzel megvalósuló másolás esetén is megvalósulhat a bűncselekmény (nyilván ez esetben fokozottan vizsgálni kell a terhelt tudattartalmát, vagyis azt, hogy tudott-e, tudhatott-e arról, hogy másolatot másol).¹⁰³

9.2.2. A hatáskör és az illetékesség

Az interneten elkövetett szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása alapvetően a rendőrség helyi nyomozó hatóságainak a hatáskörébe tartozik. A területi nyomozó hatóságok hatáskörét a különösen nagy vagy a különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó elkövetés alapozza meg.¹⁰⁴

A bűncselekmény nyomozására hatáskörrel rendelkező nyomozó hatóságok illetékességét főszabály szerint az elkövetés helye határozza meg, azonban az interneten keresztül megvalósuló ilyen jellegű delitumoknál szinte minden esetben gondot okoz az illetékesség megállapítása. A Hub-on keresztül történő adatmegosztásnál ugyanis elvileg minden egyes jogvédett adatot megosztó személy elkövető, és minden olyan hely, ahol az adatot a számítógép merevlemezére másolják, elkövetési helynek minősül. A gyakorlatban azonban a bizonyítás és a tényállás felderítése érdekében célszerűtlen lenne az ügyek — egyes személyek és elkövetési helyek szerinti — elkülönítése.

Sokszor előfordul, hogy a nyomozóhatóságok a Hub szerver működési helye alapján határozzák meg az illetékességet, már csak azért is, mert a sértettek jellemzően a működési hely szerint illetékes rendőrkapitányságon teszik meg a feljelentést. Ez a megoldás elvi síkon védhető, de csak akkor, amikor tisztázott a Hub működési mechanizmusa, és a Hub-ot működtetők felelőssége megállapítható. Egyéb esetekben azonban a Hub szerver működési helye nem minősül elkövetési helynek.

Megítélésem szerint leghelyesebb, ha a megelőzés elvére alapozva az a nyomozóhatóság folytatja le az eljárást valamennyi elkövetővel szemben, amelyik az ügyben korábban intézkedett. Megjegyzendő ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztályának gyakorlata álta-

¹⁰³ Forrás: <http://www.mszh.hu/testuletek/szjszt/>

¹⁰⁴ 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 2. §.

lában ezt elvet követi, figyelemmel arra is, hogy melyik nyomozóhatóság területén kell a legtöbb bizonyítási cselekményt elvégezni.¹⁰⁵

9.2.3. Az elkövetők

A rendszer működési elvéből következően mindenki, aki a Hub-hoz kapcsolódik és jogvédett tartalmat oszt meg, tettesként követi el a bűncselekményt. Előfordulnak olyan esetek, amikor a belépés feltétele eleve egy meghatározott adatmennyiség megosztása. Ilyenkor az, aki a rendszeren keresztül saját részre másol, tettesnek, míg az, aki a másolandó jogvédett tartalmat biztosítja, részesnek minősül.

A Hub üzemeltetőjének felelőssége kapcsán azt kell megvizsgálni, hogy milyen feltételrendszer, szabályzat alapján működik a szerver. A nyomozás során tehát mindenképpen intézkedni kell egyrészt az üzemeltető behatárolására. Ennek érdekében a szolgáltatót célszerű megkeresni: be kell szerezni a szerződést és a Hub működési szabályzatát. A működési szabályzatról megállapítható, hogy milyen feltételekkel lehetett a szerverhez csatlakozni, illetve a csatlakozásért vagy a rendszeren keresztül megvalósuló adatszerzésért anyagi ellenszolgáltatást teljesíteni, és ha igen, kinek a részére, milyen formában. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a Hub-ot üzemeltetők oldalain rendszerint reklámok elhelyezésére biztosítanak lehetőséget. A reklámok elhelyezéséért kapott díjazás mértéke egyenes arányban növekszik az oldal látogatottságával, tehát ez a tény önmagában a jövedelemszerzésre irányuló szándékot megalapozhatja. Amennyiben megállapítható, hogy az üzemeltető tudott arról, hogy a rendszeren keresztül jogvédett szerzői alkotások másolása (megosztása) folyt, és ezért esetleg anyagi ellenszolgáltatásban is részesült, úgy a felelőssége felmerülhet.

A büntetőeljárások során az üzemeltetők sokszor azzal védekeznek, hogy az általuk üzemeltetett rendszer nem nyilvános, hanem a kapcsolódás feltételhez (pl. díjfizetés) kötött, ezért a Hub nem tekinthető nyilvánosnak, következésképpen nem beszélhetünk nyilvánossághoz közvetítésről sem. Megítélésem szerint önmagában az a tény, hogy a rendszerhez kapcsolódás díjfizetéshez, mint feltételhez kötött, nem zárja ki a nyilvános minősítést. Amennyiben ugyanis az adott rendszert azonos feltételek mellett bárki igénybe veheti, úgy a nyilvánosság, mint kritérium teljesül. Ugyancsak gyakran felmerülő védekezés, hogy az üzemeltetőnek nincs módja a Hub-on keresztül bonyolódó adatforgalom ellenőrzésére. Az ilyen jellegű védekezés megalapozottságának vizsgálatára célszerű a szakértőt nyilatkoztatni arra, hogy az üzemeltető oldaláról kimutatható-e olyan intézkedés és/vagy informatikai rendszer alkalmazása, ami

¹⁰⁵ 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 4. § (1) bekezdés *b*) pontja és (4) bekezdése.

alapján tudnia kellett a Hub-on bonyolódó adatforgalom jellegéről, tartalmáról. Ha ez megállapítható, úgy a büntetőjogi felelőssége részesként felmerülhet. Hangsúlyozom: az a tény, hogy az üzemeltető elmulasztotta azokat a technikai intézkedéseket, amelyek révén például kiszűrhető lett volna a rendszerből a jogvédett adatok megosztása, a személyre szabott gyanú megalapozásához nem elegendő.

9.2.4. A felderítés és bizonyítás érdekében szükséges cselekmények

Az interneten megvalósuló szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények gyanúja esetén megkerülhetetlen a megfelelő ismeretekkel rendelkező számítástechnikai- és/vagy informatikai szakértő bevonása már az eljárás kezdeti stádiumában. A szakértő közreműködésével kell megvizsgálnia a nyomozóhatóságnak azt, hogy a kérdéses Hub valóban működőképes-e, és ha igen, úgy ténylegesen lehetőség van-e a jogvédett tartalmak azon keresztül megvalósuló megosztására, másolására. Tisztázni kell, hogy milyen feltételekkel van lehetőség az adatok megosztására. A szakértőnek meg kell győződnie arról is, hogy az egyes mappák, fájlok mögött ténylegesen az adott jogvédett tartalom áll-e, mert sokszor előfordul, hogy a felhasználók bizonyos fájlokat valamely jogvédett tartalomra utaló elnevezéssel látnak el, azonban ténylegesen nem az adott szerzői alkotás képezi a fájl tartalmát. Nem elegendő tehát a szakértőnek csupán az adott szerveren található fájlok listáját rögzíteni. A szakértőnek az ellenőrzése során beszerzett adatállományt a Be. szabályainak megfelelő rögzítést követően kell a nyomozóhatóság rendelkezésére bocsátania.

Felmerülhet a kérdés, hogy a szakértőnek a vizsgálati eljárás során kell-e saját adatállományt megosztania, és amennyiben igen, úgy ez nem minősül-e szintén a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekménynek? Ezzel összefüggésben utalni kell az Szjt. 41. § (2) bekezdésére, amely szerint bírósági, továbbá államigazgatási vagy más hatósági eljárásban a mű bizonyítás céljára, a célnak megfelelő módon és mértékben felhasználható.

A fenti cselekményeket célszerű még a szolgáltatóhoz intézett megkeresések előtt elvégezni, majd ezt követően feltérképezni azt, hogy milyen IP című számítógépekről, illetve számítógépekre, miféle adattartalmat másoltak le vagy osztottak meg.

BEFEJEZÉS

Megítélésem szerint a bevezetésben kitűzött célt a tőlem telhető módon sikerült megvalósítani (mint írtam: ennyi egészséges önbizalom talán nem elítélendő). A témaválasztás és a szakdolgozat-készítés során igyekeztem betartani Umberto Eco mester aranyszabályait (summázva: aki szakdolgozatot akar írni, olyat írjon, amilyenre képes)¹⁰⁶ — talán sikerült. Eredeti terveim szerint a dolgozat kiegészült volna egy többszörösen permutált tárgy- és címmutatóval és még néhány színes melléklettel, de ez terjedelmi okok miatt lemaradt. Így is jócskán túlhaladtam az előírt 40–50 oldalt. [A problémát úgy oldottam meg, hogy egyes, a törzsanyaghoz lazábban kapcsolódó részeket szövegközi lábjegyzetben írtam. Így a 12 betűpont helyett 10, a másfeles helyett csak egyes sortáv lett. Ezzel nyertem (pontosabban veszítettem) vagy húsz oldalt.]

Bízom benne, hogy munkám nem csak szakdolgozatnak lesz megfelelő, hanem a gyakorlati jogalkalmazók számára is hasznos lesz, sőt szívesen olvassák azok is, akik a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények iránt érdeklődnek. Reményeim szerint a művet tansegédlet gyanánt a Rendőrtiszti Főiskola, illetve a rendészeti szakközépiskolák hallgatói is felhasználhatják. (Egyszer jegyzet lesz belőle, akárki meglátja!)

Köszönetet kell, hogy mondjak:

– dr. Dormán Tivadar r. ezredes úrnak és munkatársainak (ORFK Hivatal, Elemző-értékelő Stratégiai Főosztály vezetője) az ENYÜBS-adatok rendelkezésemre bocsátásáért;

– Csákó Tibor és Boros Pál igazságügyi mozgóképterjesztő és mozgóképgyártó szakértő uraknak a jó tanácsokért és a személyes konzultációs lehetőségért (ők ketten egyébként az ASVA alapító tagjai, egyben kedves barátaim);

– Hoxának (eredeti neve maradjon titok) és Liskay Lajosnak (ORFK Gazdasági Igazgatóság, Információtechnológiai Főosztály), amiért internetes portáljukat közvélemény-kutatás céljából felhasználhattam;

– néhai dr. Dobos János unokahúgának, Ölveczky Ritának, akinek segítségével nem tudtam volna a dolgozatot határidőre bekötni (vagy bespirálozni); és nem utolsó sorban

– munkatársaimnak (RTF Kriminálisztikai Tanszék), családomnak, továbbá konzulens tanáromnak, dr. Varga Zoltán bíró úrnak, az irántam tanúsított végtelen türelemért.

Végezetül egy kis statisztika: e szakdolgozat a mellékletekkel együtt 83 oldalból áll, 1080 bekezdést, valamint 3.285 sort tartalmaz, a szavak száma 28.897, a karaktereké (szóközzel)

¹⁰⁶ Umberto Eco: Hogyan írjunk szakdolgozatot? 20–23. oldal (Kairosz Kiadó, Győr, 1997).

pedig 229.112. E művet személyi számítógéppel saját kezűleg készítettem el. A rendszeradatlap szerint augusztus 19-től szeptember 28-ig 296 alkalommal léptem be a dokumentumba (tehát volt olyan nap, hogy többször is), a szövegszerkesztésre fordított teljes munkaórákat kimutatni nem lehetséges, mivel ezek az információk a többszöri átmentések során elvesztek. A rendszer mindössze annyit regisztrált, hogy a fenti intervallumban e feladatra ténylegesen 3.116 percet (közel 52 órát) fordítottam. Az igazsághoz tartozik, hogy két géppel dogoztam: a nyári vakáció idején, augusztus második dekádja elején, Fonyódon kezdtem el laptopommal a kb. 80 oldal terjedelmű, felében-harmadában kész anyagot kiegészíteni és átszerkeszteni. [Barátaim és ismerősem szerint, ezeket a statisztikai adatokat teljesen felesleges közölni és „egyébként is komolytalan, túl személyes”. Ezzel összefüggésben meg kell jegyezmem, hogy nem állt szándékomban tréfálkozni, valamint: e véleményekkel ellentétben szomorú lennék, ha munkám nem hordozná „sajátos” stílusomat, arra pedig, hogy e dolgozatot az elsőtől az utolsó betűig saját kezűleg gépeltem (szövegszerkesztettem), kifejezetten büszke vagyok!]

Ezt a legvégső változatot, nemes Werbőczy István országbírói ítélmester, a királyi felség személyes jelenlétének helytartója, nádor, Magyarország főbírája őszinte, szép szavaival ajánlom bírálóim kegyelmébe és minden kedves olvasóm figyelmébe: *„Óhajtom pedig, hogy az, aki ezt a fáradságos munkát kezébe veszi, igazságos bírám legyen, és jól ítéljen felőlem. Mert jóllehet, az egybeszerzésre és megmagyarázásra, amennyire csekély erőmmel tehetém, a legnagyobb buzgóságot fordítottam: mindazáltal mivel bevallom, hogy tudományom igen csekély s előadásom nem ékesen szóló; ennél fogva, ha valaki írásomban akár helyreigazítja a tévedéseket, akár kipótolja a hiányokat, távol áll tőlem, hogy azért megharagudjam, vagy nehezteljek, sőt inkább annak (bárki legyen az) ezért a legnagyobb köszönettel is adózom. Mert gyakran tévedni és csalatkozni emberi dolog; és kevésbé csodálatra méltó valamit elfelejteni, mint mindent észben tartani. Éljetek boldogul.”*¹⁰⁷

Budapest, 2008. szeptember 30.

¹⁰⁷ Kolosvári–Óvári–Márkus: Werbőczy István Hármaskönyve 437. oldal (Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897).

MELLÉKLETEK

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények általános törvényi tényállási elemeinek vázlata

Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A. §)

OBJEKTÍV ELEMÉK		SZUBJEKTÍV ELEMÉK	
Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Jogi tárgy A szellemi alkotásokhoz fűződő vagyoni jogok.	Elkövetési magatartás Másnak az Sztj. alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogának megsértése.	Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az általános alannya válás hármas feltételeinek megfelel.	Bűnösség A bűncselekmény haszon-szerzés végett csak egyenes szándékkal lehet elkövetni, míg vagyoni hátrányt okozva egyenes és eshetőlegesen szándékkal is megvalósítható.
Elkövetési tárgy Az Sztj. ¹⁰⁸ 1. §-a határozza meg.	Eredmény vagyoni hátrány okozása.	Speciális alany	Célzat Az elkövető célja a haszon-szerzés.

Minősített eset

Ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését

- a) jelentős vagyoni hátrányt okozva,
- b) üzletszerűen
- c) különösen nagy vagyoni hátrányt,
- d) különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el.

Kapcsolódó jogszabályok és állami irányítás egyéb jogi eszközei

- Ptk. 86–87. §,
- Btk. 137. § 5. és 9. pontja, 138/A. c)–e) pontja,
- a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény,
- a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 37/2007. BK véleménye a hatályon kívül helyezett BK 104. számú állásfoglalásról,
- az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK (V. 22.) számú irányelve.

¹⁰⁸ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény.

**Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés ki-
játszása I. [Btk. 329/B. § (1) bekezdése]**

OBJEKTÍV ELEMÉK		SZUBJEKTÍV ELEMÉK	
Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
<p>Jogi tárgy A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok teljes körű sérthetlensége.</p>	<p>Elkövetési magatartás Az elkövetési tárgy a) készítése, előállítás, b) átadása, forgalomba hozatala, vagy azzal kereskedés.</p>	<p>Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az általános alannya válás három feltételeinek megfelelően.</p>	<p>Bűnösség A bűncselekményt csak egyenes szándékkal lehet elkövetni.</p>
<p>Elkövetési tárgy Az Szt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés vagy a hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés vagy felszerelés.</p>	<p>Eredmény Szituációs ismérvek (Elkövetés helye, ideje, módja és eszköze.)</p>	<p>Speciális alany</p>	<p>Célzat Az elkövető célja a haszonszerzés.</p>

**Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés ki-
játszása II. [Btk. 329/B. § (2) bekezdése]**

Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
<p>Jogi tárgy A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok teljes körű sérthetlensége.</p>	<p>Elkövetési magatartás Az elkövetési tárgy másnak a rendelkezésére bocsátása.</p>	<p>Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az általános alannya válás három feltételeinek megfelelően.</p>	<p>Bűnösség A bűncselekményt csak egyenes szándékkal lehet elkövetni.</p>
<p>Elkövetési tárgy Az Szt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges vagy ezt megkönnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeret.</p>	<p>Eredmény Szituációs ismérvek (Elkövetés helye, ideje, módja és eszköze.)</p>	<p>Speciális alany</p>	<p>Célzat Az Szt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerülése.</p>

Minősített eset

Ha az Szjt.-ben meghatározott hatásos műszaki intézkedés üzletszerűen követik el.

Kapcsolódó jogszabályok és állami irányítás egyéb jogi eszközei

- Ptk. 86–87. §,
- Btk. 137. § 9. pontja,
- a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény,
- 57/1998. (IX. 29.) OGY határozat a Szellemi Tulajdon Világszervezet (WIPO) Szerzői Jogi Szerződésének, valamint az előadásokról és a hangfelvételekről szóló Szerződésének a megerősítéséről,
- a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 37/2007. BK véleménye a hatályon kívül helyezett BK 104. számú állásfoglalásról.

Jogkezelési adat meghamisítása (Btk. 329/C.)

Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Jogi tárgy A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó vagyoni jogok sérthetlensége.	Elkövetési magatartás A jogkezelési adat eltávolítása vagy megváltoztatása.	Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az általános alannya válás hármass feltételeinek megfelel.	Bűnösség A bűncselekményt csak egyenes szándékkal lehet elkövetni.
Elkövetési tárgy Más szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelme alá tartozó művének, illetőleg teljesítményének a felhasználásával összefüggésben megjelenített, és az Szjt.-ben meghatározott jogkezelési adat.	Szituációs ismérvek Az elkövetés módja: jogosulatlanul.	Speciális alany	Célzat Az elkövető célja a haszonszerzés.

Kapcsolódó jogszabályok és állami irányítás egyéb jogi eszközei

- Ptk. 86–87. §,
- a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény,
- 57/1998. (IX. 29.) OGY határozat a Szellemi Tulajdon Világszervezet (WIPO) Szerzői Jogi Szerződésének, valamint az előadásokról és a hangfelvételekről szóló Szerződésének a megerősítéséről.
- az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK (V. 22.) számú irányelve.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Felhasznált irodalom

1. Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára (Akadémiai Kiadó–Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984).
2. Balláné–Borszéki–Lakatos: Kriminálmétodológia (Rejtjel, Kiadó Budapest, 2000).
3. Bíró Endre: Magyar jogi kishoztár (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996).
4. Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika 1–2. (BM Kiadó, 2004).
5. Bursics Zoltán: A magyar bűnvádi eljárás jog vázlatja (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947).
6. Chwala–Fülöp–Sléder: Büntetőeljárás-jog (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000).
7. Cséka Ervin–Vida Mihály: A büntető eljárási jog vázlatja. I. kötet (JATEPress, Szeged, 1999).
8. Dobos János: Kis nyomozástan (BM Könyvkiadó, Budapest, 1988).
9. Fülöp Edit: Büntetőeljárás-jogi szemléltető táblák (Rendőrtiszt Főiskola–Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004).
10. Juhász József–Szóke István–O. Nagy Gábor–Kovalovszky Miklós (szerk.): Magyar értelmező kéziszótár (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978).
11. Katona Géza: Valós vagy valótlan? Értékelés a büntetőperbeli bizonyításban (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990).
12. Kengyel Miklós: A magyar polgári eljárás jog (Osiris Kiadó, Budapest, 1998).
13. Király Tibor: Büntetőítélet a jog határán, (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972).
14. Király Tibor: Magyar büntető-eljárás jog (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974).
15. Kolosvári–Óvári–Márkus: Werbőczy István Hármaskönyve (Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897).
16. Kovács Gyula: A Büntető Törvénykönyv Különös Részének vázlatja II. kötet (Rejtjel kiadó, Budapest, 2003).
17. Kovács Gyula: A bűnügyi szolgálati ág struktúrájának átszervezése a helyi rendőri szerveknél. Második, átdolgozott kiadás. ORFK Tájékoztató, 1997. évi 3–4. szám (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 1997).
18. Kovács Gyula: Az erőszakos közöszülés (Magyar Rendészet, 2000. évfolyam 1–2. és 3–4. szám, Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2000).
19. Kovács Gyula: Módszertan útmutató a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésével összefüggő bűncselekmények nyomozásához (kézirat, ASVA, Budapest, 2006).
20. Kovács Gyula: Nyomozási alapismeretek (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004).
21. Lenkovic Barnabás: Polgári jogi alapok (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003).
22. Lóczy Zsolt: Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekményekről (kézirat, Budapest, 2008).
23. Németh János (szerk.): Magyar polgári perjog I. kötet (Ligatura Kiadó, Budapest, 1997).
24. Tóth Mihály: Büntetőjogi és büntető eljárási jogi alapismeretek (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 2003).
25. Umberto Eco: Hogyan írjunk szakdolgozatot? 20–23. oldal (Kairosz Kiadó, Győr, 1997).

2. Felhasznált dokumentumok

1. Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK (V. 22.) számú irányelve.
2. Az „Új rend és szabadság” programért felelős kormánybiztos, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a Magyar Szabadalmi Hivatal előterjesztése a 2008–2100. évekre szóló Hamisítás Elleni Nemzeti Stratégiáról (tervezet, 2008. május 30-i állapot).

3. Felhasznált szoftverek

1. Angol–Magyar — Magyar–Angol jogi értelmező szótár (Panem–Grafo–VideoComp Kft. Budapest, 1997).
2. Révai (Hypertextes) Nagy Lexikona (Woodstone Interactive CD-ROM Fejlesztő és Kiadó Kft. Budapest, 1997).
3. Számítástechnikai értelmező szótár (Panem–Grafo–VideoComp Kft. Budapest, 1997).

4. Felhasznált internetes adatbázis

1. <http://crimestat.b-m.hu/> (Magyarország Bűnözés Információrendszere)
2. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Hub> (WIKIPÉDIA — A szabad enciklopédia)
3. <http://liszy.uw.hu/> (Liszy Home Page)
4. <http://www.hoxa.hu/> (Hoxa portálja az életről és egyéb jóságokról...)
5. <http://www.jogiforum.hu/hirek/17012> (Jogi Fórum)
6. <http://www.jogiforum.hu/hirek/17458> (Jogi Fórum)
7. <http://www.mszh.hu/testuletek/szjszt/> (Magyar Szabadalmi Hivatal Szerzői Jogi Szakértő Testület)
8. <http://www.proart.hu/> (ProArt — Szövetség a Szerzői Jogokért)
9. <http://www.sg.hu/printer.php?cid=60342> (sg.hu — Informatika és Tudomány)
10. www.laptopkalauz.hu/ (Laptopkalauz Online Magazin)